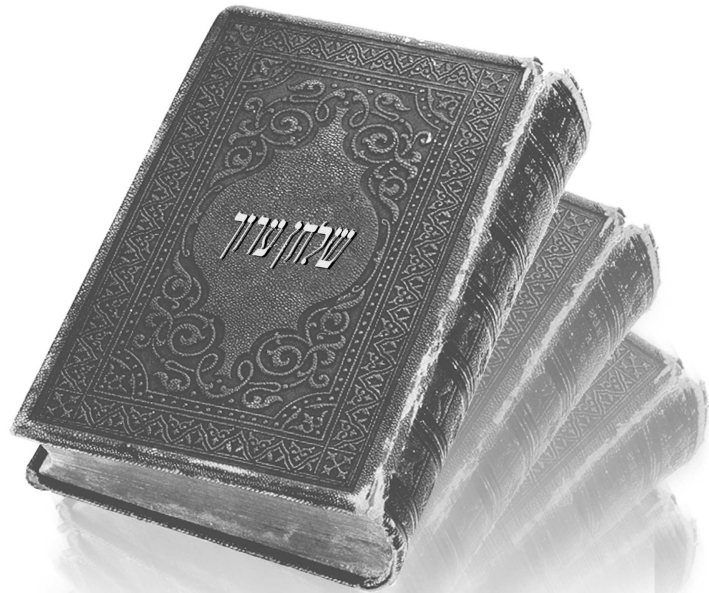

קנין הלכה

3

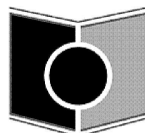
מראי מקומות

מס' 2

חודש כסלו תש"פ

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן פז סעיפים י, יא וסימנים פח, פט, צז

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן פז - סעיף י

לצורך הבנת סעיף זה יש להקדים כמה כללים בדיני בליעה ופליטה:

א. כבוש כמבושל

איסור שנכבש בהיתר דינו כאילו נתבשל עמו, והוא פולט מעמו לתוכו ואוסרו אם אין ששים נגדו, והבליעה מפעפעת בכל ההיתר, כמו בבישול.

אין כבישה אלא בתוך דבר לח, אך אם הכל יבש אין דין כבישה כלל. [דיני כבישה מבוארים בס' קה ס"א].

לענין שיעור הזמן שייחשב כבוש חילקו חכמים בין שני אופנים:

א. אם נכבש בדבר חריף, כגון ציר [היוצא ע"י מליחה] או חומץ, ה"ז נחשב ככבוש אם שהה שיעור שיתנגנו על האור וירתיח.¹

ב. אם נכבש במים או בשאר משקין אינו נחשב כבוש עד שיעברו עליו כד שעות.

ב. מליח כרותח [דינים אלו מבוארים בס' קה ס"ט].

איסור שנמלח עם היתר דינם כאילו נצלו יחד, והאיסור נבלע בהיתר.

לענין כמות הבליעה, מעיקר הדין יש חילוק בין דבר שמן שמפעפע בכולו לבין דבר כחוש שאוסר רק כדי קליפה. והרמ"א כתב שהיות ואין אנו בקיאים להבחין בין כחוש לבין שמן, לכן יש לשער בשישים. [אמנם גם אם יש שישים צריך לקלוף את מקום המגע שמא אינו שמן, והאיסור מוגיע רק למקום הקליפה ואינו בטל בשישים].

ג. כמות המלח

מן הדין אין מליח נחשב כרותח אלא אם ניתן מלח בכמות כזו שאין המאכל נאכל מחמת ריבוי המלח, [וזהו השיעור שמולחין בשר להוציא ממנו את דמו], אך בפחות משיעור זה אין מליח כרותח.

אמנם הרמ"א [ס' צא ס"ה] הביא די"א דאין אנו בקיאים בדבר, ויש לנו להחשיב אף מליחה בכמות מועטת יותר, כדרך שמולחין מעט לצורך צליית בשר, כרותח.

ד. שיעור הזמן שיששה במלח וייחשב רותח

עיין ש"ך [ס"ק כז] שציין לדברי הב"י, שרק אחרי ששהה במלח שיעור זמן כדי שיתנגנו על האור וירתיח אז הוי כרותח ולא קודם לכן. והש"ך ציין לדברי הרמ"א [סו"ס ע] דבמליחה נאסר מיד.

השו"ע והרמ"א נחלקו בסעיף זה בדין החלב הנמצא בקיבה שבלע מעט מעור הקיבה [ע"י שנמלח עמו או נכבש עמו]. לדעת השו"ע לכתחילה אסור להעמיד בו חלב משום שבלוע בו מעט בשר מעור הקיבה ומעט זה מתערב בחלב, אך בדיעבד אין בזה איסור כיון שהשו"ע סובר שהחלב שבתוך הקיבה חשיב פירשא אף אם הוא צלול, [וכדלעיל ס"ט]. והרמ"א סובר שאם העמידו בחלב הצלול שיש בו מעט בשר, ה"ז אוסר אף בדיעבד אם אין שישים בחלב שהועמד כנגד החלב המעמיד. אך אם העמידו בקרוש גם הרמ"א אינו אוסר משום דהוי פירשא.

ביאורים והערות

1. כתב היד יהודה [ס' סט ס"ק פד] דמשערין באש בינוני, ומשערין בכמות הנזול שיש בכבישה זו, בכמה זמן יגיעו המים [או המשקה האחר] לידי רתיחה אם יתנו אותם על האש. [ונראה שהכוונה אם יתנו אותם יחד עם האוכלין הנכבשים בהם].

קנין הלכה

מראי מקומות

ביאור דעת השו"ע

ובביאור הא דלדעת השו"ע אין איסור בדיעבד ומטעם דחלב הוי פירשא, [וכן להרמ"א אין איסור בקרוש מטעם הנ"ל], כתב הדרכי משה שהוא משום שגם טעם הבשר הנבלע בפירשא חשיב פירשא, וכ"כ הגר"א [ס"ק כז]. והש"ך [ס"ק לא] כתב סגנון אחר "דאין כח בטעם שקיבל פרש זה מן העור לכשיתחבר אח"כ עם חלב גמור שממנו נעשה הגבינה שיוליך עמו טעם בשר". [ואין לשונו של הש"ך ברורה היטב, ומלשון הב"י המובאת בש"ך [בהמשך] משמע שאין כח בפרש להוליך את טעם הבשר ולחברו עם החלב שמעמידים].

ביאור דעת הרמ"א

בענין מה שכתב הרמ"א דבעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב המעמיד, עיין ט"ז [ס"ק י] שהקשה למה בעינן שישים כנגד כל החלב המעמיד, והרי להרא"ש מליחה אינה אוסרת יותר מכדי קליפה, וא"כ החלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה ועי"ז בלע טעם בשר, לא נאסר כולו רק כדי קליפה ממנו [שהיה סמוך לעור הקיבה], וא"כ די לשער שישים כנגד הכדי קליפה הנ"ל וא"צ לשער כנגד כל החלב שנמלח בעור הקיבה. וכתב חיד יהודה בפירוש הארוך [ס"ק כ] דאין קושיא זו קשה לפי מש"כ הרמ"א [סי' קה ס"ט] דאנו נוהגין שמליחה אוסרת כולו ולא רק כדי קליפה, אלא הקושיא היא רק לדעת הרא"ש הסובר שמליחה אוסרת רק כ"ק, ולא חשש להא דאין אנו בקיאים בין שמן לכחוש.

והש"ך [נקודות הכסף] יישב את דברי הרמ"א בכמה אופנים, והטעם העיקרי הוא דהכא לא דיינינן לה כמליחה בעלמא אלא ככבישה בחומץ ובדבר חריף, כיון שהחלב הצלול כנוס בתוך הקיבה, ומכח המלח שנמלח עמה בשיעור שיתנגנו על האור וירתיח ה"ז כאילו החלב הזה נכבש בעור הקיבה ונאסר כולו.

עוד יש להוסיף דבציור של הרמ"א שנמלח חלב צלול שבקיבה עם עור הקיבה, שהצריך הרמ"א שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול, כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ל] שדין זה הוא אף במקרה שעור הקיבה היה מועט באופן שהיה בחלב שהועמד שישים נגדו דאין די בזה, אלא בעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול שבקיבה. והטעם משום דיש בזה חתיכה נעשית נבילה, שהחלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה ולא היה בו שישים נגד העור נאסר ונעשה נבילה, ומעתה בעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה.

וכתב הש"ך [ס"ק ל] דהא דסגי בשישים כנגד החלב הצלול ולא אמרינן דהוי דבר המעמיד שאינו בטל אף באלף [וכדלקמן סעיף יא], היינו משום שלא נאמר דין דבר המעמיד אלא בדבר שאיסורו מגופו, כגון שהעמיד בעור קיבת נבילה, אבל כאן שהחלב הצלול לא נתבשל עם עור הקיבה רק נמלח או נכבש עמו, ולא חל בו דין בשר בחלב מן התורה, לא חשיב איסורו מגופו לענין דין דבר המעמיד, [אף שנאמר בו דין חתיכה נעשית נבילה להצריך שישים נגדו].

ועי"ש בש"ך שהביא דבתשובת הר"ש בן אברהם שבמרדכי החמיר טפי, שאפילו העמיד בעור קיבת בהמה כשירה ג"כ אינו בטל אף באלף, דס"ל דין מעמיד גם כשהמעמיד אינו אסור כלל, אך להלכה קי"ל [סעיף יא] דלא כהתשובה הנ"ל. [אמנם בתשובת חת"ס סי' פא המובאת בפת"ש ס"ק יט חשש גם לתשובה זו, עיי"ש].

ומה שכתב הרמ"א שלא להשהות לכתחילה את החלב בתוך עור הקיבה עד שיצטנן, מקורו בספר או"ה, וטעמו משום דלכתחילה דיינינן תך חלב כחריף וחמוץ [שהרי מעמידין בו], ובדבר חריף שיעור זמן הכבישה הוא קצר, בכדי שיתנגנו על האור וירתיח, ועדיין לא נתברר מהו שיעור זה ד"עד שיצטנן" שכתב האו"ה.

ובדיעבד אין איסור בזה כיון שמעיקר הדין אין חלב זה נידון כחריף.

קנין הלכה

מראי מקומות

עור הקיבה שהתייבש

מה שכתב הרמ"א דעור הקיבה שהתייבש אינו אוסר את החלב שהכניסו בו משום שהוא כעין בעלמא, מקורו בדברי השבלי הלקט [ח"ב סי' לד].

במעם ההיתר כתב בשו"ת נודע ביהודה [סי' כו] דהוא משום שכאשר נתייבש העור כעין פקע ממנו תורת בשר ותורת אוכל, והו"ל כאיסור שנסרה וכנבילה שאין ראוייה לגר שאין בהן איסור. ובספר בדי השולחן הביא דגם בשו"ת שבות יעקב [ח"ב סי' ע] כתב כן, דכאשר נתייבש כעין פקע איסורו. והפמ"ג [סי' קג ש"ד ס"ק ב] כתב דמהעור עצמו לא נפקע האיסור, אלא דכיון שנתייבש אין יוצאת ממנו לחלוות ופליטה ואינו נותן טעם כלל, ונפק"מ באופן שהעור נמחה ונתערב במים, שהפמ"ג כתב דבאופן זה ישאיסור לאוכלו, דהא העור עצמו איסור הוא, ולפי הנוב"י לכאורה אין בזה איסור.²

בדין בשר שנתייבש אם דינו כעור שנתייבש

עיין פמ"ג [ש"ד ס"ק לג] שכתב דרק עור שנתייבש אינו אוסר, אבל בשר שנתייבש אוסר. ועיין פת"ש [ס"ק כא] שהביא דגם בשו"ת נו"כ [יו"ד סי' כו] מבואר דבשר איסור [כגון נבילה] שהתייבש אינו נהפך להיתר [ורק לענין דיני בשר בחלב ס"ל להנוב"י דאינו יכול להיאסר אחר שהתייבש]. ועי"ש בפת"ש שהביא דבש"ך [סי' קיד ס"ק כא] מבואר דלא כהפמ"ג והנוב"י אלא גם בשר שהתייבש הותר, והביא עוד דכך נקט גם בשו"ת תפארת צבי. [ובשו"ת שבו"י ח"ב סי' ע כתב דגם שנתייבש כעין הותר]. עיין ש"ך [ס"ק לג] שכתב דלכתחילה אין להשתמש בעור או בבני מעיים יבשים. וכתב רע"א [שו"ת סי' רז] דטעמו של הש"ך הוא משום דיש לחוש שמא לא התייבש היטב, ולכן כתב רע"א דהיכי שיש שישים נגד העור ואין כאן נתינת טעם, וכל החשש הוא רק משום דמבטל איסור לכתחילה יש להתיר, כיון שאין כאן ודאי איסור וגם אינו מתכוין לבטל את האיסור רק להעמיד את החלב.^(ג)

❧ ביאורים והערות ❧

2. תוספת עיון

החזרתו לאיסור ע"י שריית העור שהתייבש במשקה

עיין פמ"ג [ש"ד ס"ק לג] שכתב דאם בישלו את העור שהתייבש או שרוהו במים כד שעות הרי הוא חוזר ונותן טעם, וכ"כ בשו"ת חת"ס [סי' פא] המובא בפת"ש [ס"ק יט]. ולפי שיטה זו צ"ל דהרמ"א שכתב דין עור הקיבה שהתייבש איירי דוקא כשלא נכבש העור בחלב למשך כד שעות, וקצ"ע דהיה צריך להזהיר ע"ז.

גם בש"ך [סי' קיד ס"ק כא] משמע שאין הריכוך מחזירו לאיסורו, עיי"ש שדן בכרכום שמעורבים בו חוטי בשר, שכתב בתוך הדברים דכיון שהבשר התייבש תו אין בו איסור וכדין עור הקיבה שהתייבש, ועיי"ש שמבואר שזה גם באופן שאח"כ חזר ונהיה לח, ועוד דהא היו רגילים ליתן את הכרכום גם בתבשילים, וא"כ מבואר דהש"ך לא חשש לומר דחוזר לאיסורו. וע"ע בפת"ש [ס"ק כא] שהביא אחרונים המתירים גם אחר בישול.

ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה דמאחר] שדן לומר שנידון זה תלוי בטעם ההיתר של עור שהתייבש, דאם הטעם משום שפקע איסורו משעה שהתייבש כעין א"כ לא יחזור ויאסר גם אם חזר ונתרכך, וכעין מש"כ החו"ד [סי' קג] באוכל שנסרה ואינו ראוי למאכל, דפקע איסורו אף אם חזר ותיקנו לאכילה, אך לפי הפמ"ג שהעור עצמו לא הותר רק שאינו נותן טעם, כל שחזר וריככו י"ל דחוזר ונותן טעם. ונמצא דהפמ"ג אויל לשיטתו במש"כ דהבישול חוזר ואוסר, משום דס"ל דהאיסור לא פקע כלל והייבוס רק גרם שלא יתן טעם.

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(ג) השימוש בג'לטין

כתב בשו"ת אחיעזר [ח"ג סי' לג ס"ק ה] דיש להתיר להשתמש בג'לטין המיוצר מעצמות נבילה שהתייבשו לגמרי. ועיי"ש שכתב ב' טעמים להתיר, והטעם השני הוא דהוי כמו עור הקיבה שהתייבש וה"נ עצמות אלו שהתייבשו אינן אוסרות. אמנם יש אחרונים שאסרו את השימוש בג'לטין, עיין שו"ת אג"מ [יו"ד ח"ב סי' לב] שכתב שהג'לטין הוא בגדר ספק איסור או שהוא אסור מדרבנן, וכן אסר הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל בשו"ת משנת ר' אהרן [ח"א סי' יז].

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יא

משנה חולין דף קטז. המעמיד בעור של קיבה כשירה אם יש בה בנותן טעם ה"ז אסורה. דף קטז: אין מעמידין בעור קיבת נבילה.

מקור דברי השו"ע הוא בדברי הר"י מייגש שנפסקו להלכה ברמב"ם [פ"ט מאכלות אסורות הט"ז], ומתבארים בו שתי הלכות:

א] דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל

אם העמיד גבינות בעור קיבה שיש בו איסור כגון בעור של קיבת נבילה, אסורות הגבינות שנוצרו מהעמדה הזו. דין זה שדבר המעמיד אינו בטל אף באלף אינו מהתורה אלא מדרבנן, כך כתבו הפמ"ג [מ"ז ס"ק יג] והחכמת אדם [כלל נג סל"ג].

בטעם הדין כתב הרשב"א דהדבר המעמיד חשיב כאילו הוא נמצא בעין, וכבר ציין הגר"א מקור לסברא זו בגמ' ע"ז [דף לה]. גבי גבינות עובדי כוכבים, דר' יהושע אמר [במשנה דף כט:]: דטעם איסורן משום שמעמידים אותה בקיבת עגלים שנשחטו לעבודה זרה, ושאל אותו ר' ישמעאל א"כ למה לא אסרו אותן גם בהנאה, והקשו בגמ' דלהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, ותירצו כיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה³.

עיין פמ"ג [ש"ד ס"ק לה] שכתב דאם הדבר המעמיד אינו אסור מצד עצמו רק משום שבלע איסור [כגון עור קיבת כשירה שבלע טעם נבילה] אין בו דין דבר המעמיד, דדין דבר המעמיד הוא רק כשהמעמיד אסור מצד עצמו.

ב] הדין הנוסף בסעיף זה הוא דאם העמיד חלב בעור קיבה כשירה ובאנו לאוסרו מדין בשר בחלב, אין הגבינות שנוצרו אסורות אלא בנותן טעם, ואין בזה חומרא של דבר המעמיד.

טעם דין הזה שרק בנותן טעם יש איסור ולא בפחות מזה, הוא משום שעור הקיבה הכשירה אינו אסור מצד עצמו, ואם באנו לדון ולאסור משום שעצם ההעמדה יוצרת תערובת בשר בחלב וה"ז איסור מצד עצמו, זה אינו, דלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול, והיינו שהבשר נותן טעם בחלב והחלב נותן טעם בבשר, והכא שאין שיעור נתינת טעם של הבשר בחלב אין זה דרך בישול ואינו אסור.

כתב הרמב"ם [פ"ט הט"ז] דאף שאין ההעמדה בעור קיבה כשירה אוסרת בדיעבד, מ"מ לכתחילה ה"ז אסור. וכתב בשו"ת רע"א [סי' רז] הטעם משום שאין מבטלין איסור לכתחילה, דכיון שבשעת ההעמדה יוצאת פליטה מועטת מעור הקיבה אל החלב, [אלא שהיא בטילה ברוב כיון שאינה נותנת טעם] אמרינן בזה דאין מבטלין איסור לכתחילה. [ועיי"ש בשו"ת רע"א מה שכתב בענין זה].⁴

❦ ביאורים והערות ❦

3. תוספת עיין

בעיקר יסוד איסורו של דבר המעמיד, כתב הכרתי ופלתי דזה אף שלא נתערבה שום פליטה מעור הקיבה לתוך החלב, [כגון שעור הקיבה לא שהה כד שעות בתוך החלב, דבכה"ג אין שיעור כבישה וממילא אין פליטה מעור הקיבה אל החלב] ומ"מ הגבינות אסורות דסו"ס הועמדו מכח נבילה, וכן מבואר בתוס' רי"ד [ע"ז דף לה. במהדורא תניינא].
והיד יהודה כתב דאף כאשר עור הקיבה לא שהה כד שעות בתוך החלב, מ"מ מתוך חריפותו וחוזקו הוא פולט משהו לתוך החלב, [ולגבי אותו משהו נתחדש דאף שיש שישים נגדו מ"מ אינו בטל משום חשיבותו, דהוי דבר המעמיד].

4. תוספת עיין

הש"ך [ס"ק י] כתב דהשו"ע שכתב שהמעמיד בקיבת כשרה נידון בנותן טעם, אזיל לשיטתו [סי' צח ס"א] שגם אנו סומכים על טעימת קפילא נכרי, [משא"כ הרמ"א שנקט דלא סמכין על טעימת קפילא נקט דמשערין בשישים]. ובהגהת רע"א על השו"ע הקשה דמלבד טעם

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הרמ"א בדין זה וזה גורם

הרמ"א הביא את דברי המרדכי סוף פרק כל הבשר [סי' תשלג] שכתב בשם רבינו ברוך, דאם העמידו בקיבת היתר ובקיבת איסור אמרינן דזה וזה גורם את ההעמדה ומותר. והט"ז [ס"ק יג] הביא את דברי התוס' [ע"ז דף פח: ד"ה ולרבי שמעון] שכתבו דכל שיש באיסור לחוד כדי להעמיד ה"ז אסור ואין זה בגדר זוז"ג, ורק היכי שאין באיסור כדי להעמיד וההיתר מצטרף אליו אז אמרינן דזוז"ג מותר. ולכן תמה הט"ז על לשון הרמ"א שכתב שכל שההיתר משתתף בהעמדה ה"ז מותר, דמשמע שזה אף כשיש באיסור לבד כדי להעמיד.

והש"ך [ס"ק לו] כתב בדברי התוס' מתייחסים לשאור של תרומה ושל חולין, ובזה פשוט טפי שאם יש בשאור של האיסור לבד כדי להעמיד ה"ז אסור, אך לגבי דין מעמיד הניח הש"ך בצ"ע אם גם בזה אמרינן דכל שיש באיסור לחוד כדי להעמיד ה"ז אסור, אף אם יש גם מעמיד של היתר המסייע בהעמדה, [והפמ"ג כתב דהש"ך הסכים לט"ז דאסור].
במעם החילוק בין מחמץ לבין מעמיד כתב הש"ך דמחמץ היינו נותן מעם ממש, וכאשר יש באיסור כדי ליתן מעם פשוט דאסור אף אם גם ההיתר נותן מעם בתערובת, משא"כ בדין מעמיד שאינו ענין לנתינת מעם, בזה י"ל דכל שההעמדה נפעלה גם ע"י מעמיד של היתר הוי זוז"ג ומותר, אף שיש במעמיד של האיסור לבד כדי להעמיד.
ולדינא נקטו האחרונים לאסור בזה [פר"ח וברתי ופלת'].(ד)

סימן פח

סעיף א

משנה דף קג: כל הבשר אסור לבשל בחלב וכו' ואסור להעלות על השולחן וכו'. גמ' דף קד. אמר רב יוסף וכו' עד ע"ב בסוף המשנה.

דין העלאת בשר על שלחן שאוכל בו גבינה

במעם איסור העלאת בשר על שולחן שאוכל בו גבינה, כתב רש"י במשנה [דף קג:]: דהוא משום חשש שמא יבוא לאכול משניהם ע"י שהם נוגעים זה בזה ובולעים זה מזה. והר"ן כתב המעם שמא יאכל משניהם יחד.

ביאורים והערות

עור הקיבה הנכנס לחלב יש לאסור מטעם נוסף, דעור הקיבה בולע חלב ונעשה חלב זה אסור מדין בשר בחלב, וכשהחלב הזה חוזר ונפלט לחוץ הרי הוא אוסר את שאר החלב אם אין שישים נגדו, וכיון שאין אנו יודעים כמה חלב נבלע בעור הקיבה ויצא, משערין בכל עור הקיבה, וחלב זה הוי תערובת מין במינו בשאר החלב ולא שייך לטועמו, וא"כ גם להשו"ע לא יוכל קפילא נכרי לטעום ולהתיר. וכתב היד יהודה [ס"ק כא] דיש ליישב דהש"ך איירי באופן שעור הקיבה לא שהה שיעור כד שעות בתוך החלב, וממילא לא נכבש בתוכו ולא נבלע חלב בעור הקיבה כלל. ואף שהיד יהודה שהובא בתחילת סעיף זה כתב שעור הקיבה משום חריפותא פולט מטעמו לתוך החלב אף בפחות משיעור כבישה, מ"מ אין הוא בולע מן החלב בפחות משיעור כבישה.

ליקוט תשובות האחרונים

(ד) תערובת אבקה העשויה מעצמות שחוקות בקמח

בשו"ת מנחת יצחק [ח"א סי' יא] דן בדין קמח התופח מאליו שמעורבת בו אבקה העשויה מעצמות שחוקות, והיא נועדה להעמיד את העיסה, וכתב שם דכיון שהמומחים מעידים שאין בכח האבקה הזו לבדה להעמיד את העיסה רק בצירוף חומרים נוספים שנועדו להעמיד והם כשרים, לכן הוי זה וזה גורם ומותר בדיעבד, אך לכתחילה יש איסור גם בזוז"ג, ועוד דהא אין מבטלין איסור לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

בהא דאסרו גם העלאת בשר עוף על שולחן שאוכל עליו גבינה אף שבשר עוף בחלב אסור רק מדרבנן, משמע בגמ' [דף קד:]: שבאופן זה גזרו גזירה לגזירה, וכך הביא הט"ז [ס"ק א], וביאר הכו"פ דלפעמים גזרו חז"ל גזירה לגזירה. הפמ"ג [מ"ז ס"ק י] הביא לשון רש"י [ד"ה אבל הכא] שכתב שגזרו העלאת בשר עוף אמו העלאת ואכילת בשר בהמה, וביאר הפמ"ג שכוונתו לומר דכולה חדא גזירה היא, שאם יעלה בשר בהמה בודאי יאכל ממנו.

כתב בערוך השולחן דאיסור זה נאמר גם כשאינו מעלה בשר ממש רק תבשיל בשרי. עיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שהביא מתשובת בית יעקב שכתב דמי שאכל בשר לא ישב תוך שש שעות ליד מי שאוכל גבינה, שמא יתן לו לאכול, אא"כ יודיענו שאסור לו לאכול גבינה. (ה) אמנם הסיק הפמ"ג שלא ראיתי נזהרים בזה. כתב רע"א בשם ספר גן המלך דהכא לא מהני העמדת שומר שישגיח עליו שלא יאכל מהבשר, ומעמו דלא נאמר היתר של העמדת שומר אלא בגזירת קריאה לאור הנר בשבת שמא יטה, שהחשש הוא רק שמא יכהה אור הנר ואז יבוא להטות, ולענין זה מהני שומר, אבל במקום שצריך שמירה תדירית במשך כל הזמן לא מהני שומר.

דין העלאת שאר איסורין על שולחן שאוכל עליו

לגבי הנדון אם האיסור להעלות מאכלים על שולחן שאוכל עליו נאמר גם בשאר איסורין, עיין ש"ך [ס"ק ב] שמבוארים ממנו כמה כללים:

- א] מותר להעלות בשר נבילה על שולחן שאוכל עליו וכמ"ש הר"ן, ודלא כספר ארחות חיים דמשמע ממנו שיש גזירה אף בדבר איסור. [הא"ח איירי לענין חמץ המונח על שולחן שישראל אוכל עליו, ועיין לקמן].
- ב] ומדייק הש"ך מהרא"ש דאין להעלות על השולחן שאוכל עליו מאכל שהוא נדור ממנו, וביאר בזה דכיון שהמאכל בעצמו מותר ורק בגלל נדרו אסור, לכן דמי לבשר וחלב שגזרו בזה, כיון שכל אחד בפ"ע מותר לא בדילי מיניה.
- ג] ולענין החמץ הביא הש"ך שהרשב"א אסר להעלות על השולחן, והטעם משום חומרא דחמץ, דכיון דחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משל גוי בשל ישראל, אבל הש"ך בעצמו חלק ע"ז וכתב דלא ראה שנוהרים בזה, וכתב הטעם משום דהוי גזירה לגזירה וכולי האי לא חיישינן.
- ולכאורה כוונתו דבאיסור זה של אכילת גבינה אחר בשר אינו חמור כ"כ שגזרו בו העלאת אמו אכילה, והיד יהודה כתב הטעם להקל, משום דבאופן זה שאינו אוכל עכשיו בשר אין חשש שמא יעלה באילפס רותח.
- אך לולי זה היה צריך להיחשב כבשר נבילה דבדילי מיניה, [ועיין פמ"ג ש"ד ס"ק ב שהביא דבספר מנחת יעקב נקט דגם חמץ נחשב איסור דלא בדילי מיניה כיון שרגילים בו כל השנה].
- ד] לענין לחם של איסור [כגון שהפריש חלה, א"ג לחם חמץ], כתב הש"ך שיש להחמיר טפי כיון שעל הלחם יחיה האדם, ורגיל בו יש לחוש טפי.

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(ה) העלאת על השולחן אחרי שגמר לאכול בשר אמנם עדיין עסוק בסעודה

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה חיה ועוף], דנראה דאף מי שעדיין עסוק בסעודה אלא שסיים את אכילת הבשר ואוכל עכשיו שאר מאכלים, מותר להעלות על השולחן גבינה ולא גזרינן בזה.

עוד הביא את דברי הכנפי יונה והתשובה מאהבה שכתבו דמי שאכל בשר מותר להתעסק תוך שש שעות בהכנת מאכלי גבינה, ולא חיישינן שמא יאכל מהם, והטעם כדלעיל דעיקר איסור אכילת גבינה תוך שש שעות לבשר אינו חמור כ"כ ולכן אין לגזור בזה, ועוד דיש ראשונים שלא הצריכו כלל המתנת שש שעות. גם ביד אפרים כתב כן, אך הוסיף דבאותן מאכלים שהדרך הוא שהמתעסק בהם אוכל מהם בשעת ההתעסקות יש להימנע מזה, שמא איידי דסריד בעבידתיה יבוא שיאכל מהן.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

משנה דף קז: רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאין וכו' עד המשנה דף קח:

דין היכר בשנים המכירים זה את זה

כתב החכמים אדם דלשון השו"ע דלא גזרו אלא בשנים המכירים זה את זה אינה בדוקא, דעיקר האיסור הוא באדם אחד האוכל גבינה שלא יעלה על השולחן בשר, וכפרמי הדינים דלעיל [סעיף א]. ובסעיף זה נוסף דאיסור זה הוא גם בשני בני אדם אם הם מכירים זה את זה.⁵

דין שנים המכירים, אך מקפידים אחד על השני

בענין שני אכסנאים המכירים זה את זה אך מקפידים זה על זה, הטור והשו"ע אסרו, וכן הסכימו הט"ז [ס"ק ב] והש"ך [ס"ק ב] דלא כהמהרש"ל שכתב דבשני בנ"א שאינם אחים לא שייך דמכירים ומקפידים, דאם מקפידים ה"ז כמו שאינם. אמנם כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שאם הם נדרו הנאה זה מזה הרי הם שונאים זה את זה ופשוט דמותר, דכן מבואר ברא"ש המובא בש"ך [ס"ק ב].

השו"ע לא הביא כלל את דעת הי"א המובאים בטור שכתבו דאם יש לשני אנשים הוצאה אחת ה"ז אסור ולא מהני היכר, וגם הט"ז [ס"ק ג] והש"ך [ס"ק ה] לא פסקו כשיטה זו. [מקור השיטה הזו היא י"מ בתוס' חולין (דף קז:), ועיי"ש בתוס' דכל שמכירים זא"ז הוי כיש להם הוצאה אחת, ולשיטה זו לא נזכר בגמ' שום היתר של היכר. ועיין בב"י באו"ח (סי' קעג) שהביא שהרי"ף והרמב"ם לא חילקו כלל בין תפיסה אחת לב' תפיסות, ורצה ללמוד מזה דס"ל להרי"ף והרמב"ם כשיטת הי"מ בתוס', אמנם סיים הב"י שהמנהג להקל].

הדין כשאוכלים עמם אנשים נוספים

עיין פת"ש [ס"ק ד] שהביא בשם שו"ת משאת בנימין שאם אוכלים עמהם אנשים נוספים יש להקל. ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אם] כתב להעיר דלא התיר המ"ב אלא לענין דיני הרחקות באשתו נדה, דבזה אמרינן דאם יושבים אחרים עמהם אין כאן קירוב, אבל לענין הרחקה דבשר בחלב לא מצינו היתר.

❖ ביאורים והערות ❖

5. תוספת עיון

אם מהני היכר [כגון שהניח דבר מפסיק בינו לבין הפשר] באדם אחד או דהיכר מהני רק בשנים האוכלים

עיין בחידושי ההפלאה שכתב דלא מהני בזה היכר, וכך הביא הדרכ"ת [ס"ק יח] בשם כמה אחרונים. וע"ע בספר בדי השולחן [ציונים ס"ק לב] שכתב דכן נראה מלשון הראב"ן, ושורש הדין הוא בסוגיא שבת [דף יג]. דמבואר דהא דבשני אכסנאין מהני היכר הוא משום דאיכא נמי "דיעות", פירוש שיש שני בנ"א שיזכירו זה לזה, ולפי"ז באדם אחד לא מהני שינוי. ובאוכל עם נכרי והם מכירים זה את זה ואין מקפידים זה ע"ז, [כגון שהנכרי אוכל גבינה כשירה, דאם אוכל מאכל אסור בלא"ה בדיל מיניה], כתב בחידושי ההפלאה דיש לאסור כיון שהנכרי לא יזכיר לישראל שלא לאכול מהגבינה שבידו. אמנם בספר בדי השולחן הביא שבספר ארחות חיים המובא בב"י [או"ח סי' תמ] מבואר דהפסק מפה מהני בנכרי האוכל חמץ, וכן משמע בשו"ת הרשב"א המובא בב"י שם, וכן מבואר במשנ"ב [שם ס"ק יח].

[יש לעיין אם לפי סברא זו דמהני היכר בנכרי ה"נ מהני היכר גם באוכל לבדו, ודלא כהפלאה שהובא לעיל].
ועיין בספר בדה"ש [ס"ק יד] שנסתפק כעין זה אי מהני היכר באוכל עם קטן על השולחן, וזה אוכל בשר וזה חלב.

קנין הלכה

מראי מקומות

דיני היכר בין האוכלים:

היכר של מפה לכל אחד

מקור הדין של היכר הוא בתוס' [דף קז: ד"ה כעין] וברא"ש [פ"ח סי' כ] שכתבו דכיון שמבואר בגמ' שהאיסור הוא רק בכעין תפיסה אחת ולא בכעין שתי תפיסות, לכן מהני אם אוכל כל אחד על מפה בפ"ע, דהוי כעין ב' תפיסות.⁶ היכר זה הניתן על השולחן צידך להיות בין שני האוכלים, וכלשון הרא"ש שעושין מחיצה "ביניהם" להיכר.

היכר ע"י צלחת, טבעת או פת והיתר הרחקה ביניהם

כתב חיד יהודה דלא מהני ליתן ביניהם צלחת או טבעת כדי לעשות היכר, כיון שבפוסקים מבואר דבעינן שיחא חפץ גבוה קצת. [עין בתוס' (דף קז:)] שהביאו את הגמ' גבי מרקולים דהפסק גובה חשיב הפסק, וכן הביא הר"מ (ס"ק א) בשם האו"ה דבעינן מנורה או קנקן גבוהים קצת, והביא זאת הט"ז (ס"ק ד).]

עין בפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] שהביא דברי הבית לחם יהודה בשם הלבוש שכתב, דפת דמהניא לעשות היכר ביניהם זה רק אם היא פת שלימה. והפמ"ג כתב דמלשון הרמ"א לא משמע כן, שהרי כתב דאם אוכלים מן הפת לא הוי היכר, ומשמע דמיירי בפת שאינה שלימה.

כתב הפת"ש [ס"ק ג] בשם הב"ח בשם הרש"ל שאם יושבים מרוחקים זה מזה באופן שאין יכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חבירו, ה"ז מותר אף בלי היכר.

בדין שתייה ואכילה מפת אחת וכוס אחד

בדברי הרמ"א להיזהר שלא לשותות מכלי אחד, מקור הדין הוא בהגהות אשר"י על הרא"ש והובא גם בספר איסור והיתר [כלל מ סי' יד], ומשמע מלשונם שאין כאן איסור מדינא רק זהירות, ועיי"ש באו"ה דאפילו אוכלין על שני שולחנות חלוקים יזהרו בזה. עוד מבואר באו"ה הנ"ל דאם ידיחו הכוס בין שתייה לשתייה ה"ז מועיל. כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח] דכל שכן שלא יאכלו מפת אחת משום ששיירי המאכל נדבקים בפת.

המנהג הוא להשתמש במלחיות נפרדות לבשר ולחלב, אף באופן שהן סגורות מלמעלה ואין לחוש שמא נפל לתוכן חלב או בשר, והטעם משום דמצוי שנדבק על המלח מבחור משמנונית המאכל. דינים נוספים של זהירות והרחקה בבשר וחלב מבוארים להלן [סוף סי' פט].

סימן פט

סעיף א

גמ' דף קד: תנא אגרא חמוה דר' אבא וכו' עד דף קה. מר אמר חדא ולא פליגי. תוס' שם ד"ה עוף. דף קה. בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן וכו' עד לסעודתא אחריתא אכילנא.

ביאורים והערות

6. שורש היתר זה הוא משום שיש בזה שינוי והיכר ועי"ז לא יבואו לאכול זה מזה, ולכן כתב בספר יד אברהם שאם רגילים לאכול בב' מפות אין זה מועיל. וכן אם מפסיק ביניהם לחם או קנקן ה"ז נחשב כעין ב' תפיסות וכמבואר בגמ' ע"ז [דף נ]. גבי אבני מרקוליס, דאי מפסיק גובה בין האבנים ה"ז כעין ב' תפיסות.

קנין הלכה

מראי מקומות

דין אכילת גבינה וחלב אחר בשר, וזמן ההמתנה ביניהם

הראשונים נחלקו בדין אכילת גבינה [וחלב וכיוצ"ב] אחר בשר:

א. דעת הרמב"ם [פ"ט מאכ"א הכ"ח] דצריך להמתין ו' שעות, וההמתנה מסעודה לסעודה שאמר מר עוקבא על עצמו היא מן הדין.⁷

ב. תוס' [דף קד: ד"ה עוף] כתבו בפירוש ראשון [וכן הוא בדף קה. ד"ה לסעודתא] דאין צריך להמתין את שיעור ההפסקה הרגילה בין סעודה לסעודה, אלא כל שסילק השולחן ובירך בהמ"ז יכול מעתה לאכול גבינה, דחשיב כסעודה אחריתא, דלא פלוג רבנן.

ג. דעת ר"ת והבה"ג [בתוס' שם] דאם נוטל ידיו ומקנה פיו, מותר לאכול גבינה אחר בשר אפילו באותה סעודה. ומר עוקבא שהחמיר להמתין לסעודה אחרת היינו בלי נטילה וקינוח, א"נ מחמיר ע"ע היה.

להלכה: השו"ע העתיק את דעת הרמב"ם דבעינן שש שעות, והרמ"א הביא דו"א דסגי בסילק השולחן ובירך בהמ"ז וגם קינח והר"ה. והוסף דהמנהג הפשוט הוא להמתין שעה יחד עם סילק ובירך, [וראה ביאור מנהג זה להלן]. והסיק הרמ"א דנכון להמתין ו' שעות בין אכילת בשר לבין גבינה.⁸

במעם ההמתנה אחר אכילת בשר נחלקו רש"י והרמב"ם:

- א. רש"י [דף קה. ד"ה אסור] כתב דהוא משום שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך במעמו.
- ב. הרמב"ם [פ"ט הכ"ח] כתב דהוא משום הבשר שנכנס בין השיניים, [ואחר שש שעות מתעכל בשר זה ואינו נידון תו כבשר].

וכתבו הפוסקים [עיין פמ"ג מ"ז ס"ק א] דיש בכל שיטה קולא וחומרא:

- א. לדעת רש"י נקט הטור דהלועם ואינו בולע [כגון לועם לתינוק] א"צ להמתין, [דס"ל דבלעיסה גרידא אין הבשר מוציא שומן, רק בבולע], אך להרמב"ם צריך להמתין שהרי נכנס בשר בין השיניים.
- ב. האוכל שומן, לרש"י צריך להמתין שהרי טעם השומן נדבק בפיו, אך להרמב"ם א"צ להמתין שהרי לא משתייר שומן בין השיניים.

להלכה: הפוסקים כתבו להחמיר כשתי השיטות, ועיין בפמ"ג מ"ז סוס"ק א] דמי שלועם שומן ואינו בולע כגון שלועם לתינוק, מן הדין ממ"נ לא היה צריך להמתין ו' שעות בין לרש"י ובין להרמב"ם, שהרי לא בלע את השומן, ובכה"ג ס"ל דאינו מאריך במעמו וגם אין כאן בשר הנשאר בין השיניים, אך כתב דמ"מ יש להחמיר ולהמתין ו' שעות אף בזה משום לא פלוג וישראל קדושים הם.

כתב ההפלאה שאפילו אכל כמות מועטת של בשר צריך להמתין שש שעות. אמנם אם רק טעם את הבשר ופלט ולא לעם כלל, כתב בהנהגות מהר"ש קלוגר שאין צריך להמתין לכו"ע ואין בזה גדר וסייג כלל.

❧ ביאורים והערות ❧

7. המקור לשיעור ו' שעות נתפרש בלח"מ שם וכן בבהגר"א [כאן] דהוא שיעור ההמתנה מסעודת הבוקר לסעודת הערב, וכיון שסעודת ת"ח היא בשעה השישית נמצא שיש שש שעות בין סעודה לסעודה.
8. כתב היד יהודה דהרמ"א הרכיב כאן ב' שיטות, שהרי לשיטת תוס' דבעי סילק ובירך לא מצינו שיצטרך קינוח והדחה, ולשיטת ר"ת ובה"ג שהצריכו קינוח והדחה א"צ סילק ובירך.

קנין הלכה

מראי מקומות

זמן ההמתנה בחורף ובקיץ

כתב הפרי חדש [ס"ק ו'] דכיון דשיעור ההפסקה של שש שעות נובע מהפרש הזמן שבין סעודה לסעודה, לכן בחורף שהימים קצרים א"צ להמתין שש שעות שלימות אלא פחות, כשיעור שש שעות זמניות. אמנם הכרתי ופלתי חלק ע"ז, דכיון שההיתר של שש שעות נובע מזה שהבשר שבין השניים נחשב בשיעור זה כמעוכל, א"כ לא מסתבר שיהא בזה חילוק בין קיץ לחורף.

חישוב הזמן של שש שעות

הרמב"ם [פ"ט הכ"ח] כתב דצריך להמתין "כמו שש שעות", ועפ"י יש המקילים להמתין חמש שעות ומחצה. ועיין ברעת קדושים שכתב שהשיעור הוא בערך שש שעות, אמנם הדרכ"ת [ס"ק ו'] הביא מספר חמודי דניאל [הלכות תערוכות ח"ב סי' טו'] שכתב דבעינן שש שעות שלימות, וכך כתב בספר מקדש מעט, דמדברי השו"ע והרמ"א והאחרונים משמע דבעינן שש שעות שלימות.

ביאור המנהג שהובא ברמ"א להמתין שעה

[א] עיין בט"ז [ס"ק ב'] שהביא את דברי מהרא"י שכתב שאין למנהג זה מקור, ועיקרו נסמך על שיטת תוס' דמיד אחר שסילק ובירך בהמ"ז רשאי לאכול גבינה, אלא שהחמירו להמתין שעה. ולפי"ז כתב הט"ז דפשוט דלפי מנהג זה צריך גם קינוח והדחה. [והשו"ך [ס"ק ז'] הביא מספר או"ה (דין ד) ומהתורת חמאת דלמנהג זה א"צ אפילו קינוח והדחה, וכ"כ החכמ"א].
[ב] הכרתי ופלתי כתב דטעם המנהג הוא עפ"י מה שמבואר במג"א [או"ח סי' קפד ס"ק ט'] דשעה הוא שיעור תחילת עיכול. [עיי"ש במג"א דכתב שיעור ד' מילין והיינו לכל הפחות שעה וחומש].
[ג] הגר"א [ס"ק ו'] כתב דהמנהג נסמך על דברי הוזהר פרישת משפטים [הובא בב"י או"ח סי' קעג] דאין לאכול בשר וגבינה בסעודה אחת או בשעה אחת.
עיין בדרכי תשובה [ס"ק ו'] שהביא בשם ספר מזמור לדוד לרבי דוד פרדו שהמנהג בכמה מקומות הוא להמתין שלש שעות. [וכתב טעם למנהג זה, דכיון שבחורף שהיום קצר לפעמים ממתינין רק ג' שעות בין סעודה לסעודה, לכן גם בשיעור זה די להמתין אף בקיץ], וכן נוהגים כמה קהילות מיוצאי גרמניה.
וע"ע בחי"א [סי' קצו ס"י] שיש מקילין להמתין איזה שעות.⁽¹⁾

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(1) הזמן הראוי להמתין לכל הדעות, ובישן אחרי אכילת בשר

עיין בספר קיצור שולחן ערוך על הלכות בשר בחלב [להגר"א פ"ט פ"ד זצ"ל] שכתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שגם הנוהגים להקל בהמתנת שעה אחת או שלש שעות ראוי להם לשנות מנהגם ולהמתין שש שעות. בספר דעת קדושים וכן במקדש מעט [ס"ק ב'] כתבו דאם ישן אחר אכילת הבשר רשאי לאכול גבינה אחרי כן אף לפני שעברו שש שעות. ובקובץ מבית לוי [יו"ד] הביא בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל דלא קיי"ל כן להלכה.

בירך על מאכל חלב תוך השש שעות

מי ששכח ובירך על מאכל חלב תוך ו' שעות מאכילת הבשר, כתב בדרכי תשובה בשם ספר זכור לאברהם דאם כבר עברו ד' שעות והוא בימות החורף, סומך בדיעבד על שיטת הפר"ח שבחורף די בד' שעות וטועם מעט, והביאו בשדי חמד באסיפת דינים [נמערכת בב"ח סי' יב]. ובשו"ת תשובות ונהגות [ח"ב סי' שפס] כתב דלפי"ז י"ל דה"ה אם עברה שעה אחת יכול לסמוך בדיעבד על מנהג הרמ"א דדי בשעה אחת וטועם מעט.

קנין הלכה

מראי מקומות

המסופק אם עברו שש שעות

עיי' דרכי תשובה [ס"ק ה'] שהביא דאם מסופק אם עברו שש שעות, דעת ה' יהודה [רי"ש הסימן] דצריך להחמיר ולהמתין עד שיעברו בודאי שש שעות, ואין מקילין מצד ספיקא דרבנן משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ועיי' ש' שהביא בסוף דבריו מספר דברי שאול ויוסף דעת לבעל השואל ומשיב שמצדד להקל בזה. עוד הביא דעת שני אחרונים שהקלו בזה, ועיקר טעמם משום דהוי כעין ס"ס, דהא הרמ"א הביא שהמנהג היה להקל בשעה אחת.

תחילת זמן השש שעות

עיי' בהגהת דגול מרבבה שהאריך לומר דאין מקילים למנות שש שעות מתחילת סעודת הבשר, אלא מסוף אכילת הבשר עד תחילת סעודת הגבינה. [ולא נתפרש בדבריו להדיא מה הדין אם אחרי הבשר אכל שאר מאכלים, אם מונין מסוף אכילת הבשר או מסוף הסעודה, וקצת משמע דמונין מסוף אכילת הבשר, וא"כ גם לענין סעודת הגבינה אם התחיל את הסעודה במאכלי פרווה אין מונין אלא משעת התחלת אכילת הגבינה]. הערוך השולחן [סעיף ד'] כתב לא כן, אלא דמונין שש שעות מסוף סעודת הבשר [אף אם התחיל במאכלי פרווה], ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה שישהה] הביא ממשמעות הש"ך בשם המהרש"ל שלא כדבריו.

זמן המתנה לחולה

עיי' בחכמת אדם [כלל מ' סי"ג] שכתב דלצורך חולה קצת יש להקל בהמתנת שעה וברכת המזון, ויעשה גם קינוח והרחצה וגם יטול ידיו. והוסיף החכמ"א דגם יחטט שיניו קודם שיאכל גבינה. (י)

דיני המתנה בקמן

יש לדון אם יש לחייב קמן להמתין שש שעות משהגיע לגיל חינוך, מדין חינוך. עוד יש לדון אף בקמן שלא הגיע לחינוך, אם יש לאסור ליתן לו חלב משום איסור ספייה [כשם שאסור ליתן לקמן מאכלות אסורות]. ומאידך גיסא מצינו בגמ' יומא [דף עח:]: בדבר שהוא רביתיה דתינוק כגון רחיצה וסיכה לא אסרו לרוחצו ולסוכו ביוה"כ, וכן לא תיקנו מצות חינוך בזה, ולפי זה י"ל דאין למנוע מהקמן אכילת מאכלי חלב בסעודת הערב אף כשלא עברו שש שעות מאכילת הבשר בצהריים, משום דהיינו רביתיה. [עוד מצינו לענין דיני שבת באו"ח (סי' רעו) דקמן נחשב כחולה שאין בו סכנה לענין דברים הנצרכים לו הרבה, וא"כ גם מצד זה יש מקום להתיר לו]. (ס)

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(י) זמן ההמתנה ליולדת, וחולה בשבת

כתב בספר שלמת חיים להגר"ח זוננפלד זצ"ל דיולדת תוך ל' יום דינה כחולה, ויש להקל לה בהמתנת שעה וכו' כמש"כ החכמ"א בחולה. בספר מאור השבת [ח"ד] במכתבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הובא דאדם הסובל מצרבת באופן שחלה כל גופו, ובא לשאול אם להקל ליקח תרופה בשבת להקל על הצרבת, או שישתה חלב ואז לא יצטרך ליקח תרופה, והוא עומד בתוך שש שעות לאכילת הבשר, והורה הגרש"ז א"צ"ל שיקח תרופה ולא ישתה חלב.

(כ) זמני המתנה לקטנים

עיי' בשו"ת שבט הלוי [ח"ד סי' פד] שנשאל בדין הרחקה בין בשר לחלב בקטנים, והשיב: א. בקטני קטנים אין מקום להחמיר כל שעושה שהייה מועטת. ב. בילד שהגדיל יותר אך הוא נצרך מאוד לאכילת החלב ודינו כחולה שאב"ס, יש להקל כמו שהיקל החכמת אדם בחולה קצת. ג. בקטן שהגדיל קצת ואינו נצרך הרבה לאכילה זו נסתפק שם, והביא לשון המאירי [דף קה] דיש שפירשו דבקטן שסעודותיו סמוכות זו לזו א"צ להמתין שש שעות, והיקל המאירי לקטן באכילת גבינה אחר עוף, שהוא קל להתעכל. וכתב השבט הלוי דכ"ש שיש להקל

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

גמ' דף קה. בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן וכו' עד גבינה מותר לאכול בשר. גמ' דף קד: רב יצחק בריה דרב משרשיא וכו' עד דף קה. לבר מקמחא תמרי וירקא.

דין אכילת בשר אחר גבינה וחלב

בגמ' מבואר שדין אכילת בשר אחר גבינה קל יותר מאכילת גבינה אחר בשר, ומותר לאכול בשר אחר גבינה אפילו בסעודה אחת. ולהלכה נאמרו בזה כמה שיטות:

א] השו"ע פסק כעיקר דינא דגמרא [אלא דבעינן גמ' וקינוח והדחה וכדלקמן].

ב] הרמ"א הביא בזה הנהגות שונות: יש מחמירים בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחר בשר, ומקור חומרא זו הוא בדרכי משה בשם תשובת מהר"ם שכתב דמצא פעם אחת מסעודה לסעודה גבינה בין השיניים, ומאז גזר על עצמו לנהוג בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחרי בשר, [ועיי"ש שהיקל לענין עוף]. במנהג זה אין חילוק בין גבינה רכה לגבינה קשה.

הגר"א [ס"ק יא] הביא מקור נוסף להנהגה זו, והוא דברי חזוהר פ' משפמים [המובאים בב"י או"ח סי' קעג] שהזהיר שלא לאכול בשר וחלב בסעודה אחת או בשעה אחת, ולפי טעם זה יש להחמיר גם בעוף, [וכ"כ בפירוש הב"י שם].

ג] עוד הוסיף הרמ"א [ומקורו בד"מ בשם איסור והיתר] וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה בשר, ואפילו בשר עוף.

והשו"ך [ס"ק מז] כתב [בשם ספר מצרף לחכמה] דלפי המנהג שבסעיף א להמתין אחר אכילת בשר שעה אחת ה"נ יש להקל להמתין שעה אחת אחר אכילת גבינה קשה. ומשמע מדבריו דאפשר לנהוג כן למעשה, אך הפמ"ג [ש"ד שם] הביא דשאר אחרונים הצריכו שש שעות.

להלכה: כתב הפמ"ג:

א. כל שבא לאכול בשר אחר גבינה רכה נהגו להצריך סילוק וברכת המזון [שלא יהא בסעודה אחת], ומשמע שא"צ להמתין שעה.

ב. מי שאכל גבינה קשה ראוי להחמיר שש שעות.

והמג"א [סי' תצד ס"ק ו] כתב שאחרי גבינה רכה א"צ להפסיק בברכת המזון [אלא די בגמ' וקינוח והדחה] וכן העתיק המשנה ברורה [שם ס"ק מז] ומשמע שא"צ גם המתנת שעה, וגם בחכמת אדם לא הצריך המתנת שעה אחר גבינה רכה. [ולענין גבינה קשה הביא השעה"צ [ס"ק מז] דצריך להפסיק בברכת המזון וגם להמתין שש שעות].(ט)

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

להנוהגים כהרמ"א שיכול לאכול אחרי אכילת עוף בסעודה אחרת גבינה [ומשמע דצריך לחכות לכה"פ שעה]. ובספר חוט שני הלכות שבת [ח"ד סי' שמג] כתב שעד גיל חינוך א"צ להרחיק כלל, ומגיל חינוך ועד גיל ט שנים יש לחנכו להמתין שעה, [והוסיף דאחרי שעה מתוך שמותר במאכלי חלב מותר גם בממתקים חלביים]. ומגיל ט שנים יש לחנכו להרחיק מסעודה לסעודה [אף אם הוא פחות משש שעות], ובהגיעם קרוב לגיל בר מצוה יש לחנכם להמתין שש שעות.

(ט) המנהג בזמנינו

מנהג העולם להמתין חצי שעה אחר אכילת חלב או גבינה רכה וגם לברך ברכת המזון. [ולא נתפרש מקור למנהג זה, ולכאורה הוא ע"פ הזהר הנ"ל שלא לאכול חלב ובשר בסעודתא חדא ובשעתא חדא, ונקטו דשעה לאו דוקא אלא די בחצי שעה]. ובספר פתח הבית [פרקי ההלכה פ"ה הערה א] הביא בשם הגר"ח"ק שליט"א שבבית אביו צ"ל נהגו להקל לאכול בשר אחר גבינה רכה ע"י קינוח והדחה בלי המתנת שעה ובלי ברכת המזון, [והוסיף שבדרך כלל המנהגים שאמו ע"ה הנהיגה בביתה היו ע"פ מרן החזו"א צ"ל].

קנין הלכה

מראי מקומות

דין גבינה קשה

כתב הד"מ [ס"ק ב] בשם האיסור והיתר דגבינה ישנה אחר שעברו עליה ששה חדשים או גבינה המתולעת, מדת חסידות שלא לאכול אחריה בשר באותה סעודה כתשובת מהר"ם, וציין הרמ"א דנוהגין לאסור גם לאכול אחריה בשר עוף. וכתבו הפוסקים שבגבינה קשה קיימים ב' הטעמים שנתבארו לעיל לענין בשר, דיש בה שומן ומושכת טעם [מ"ז ס"ק ד, ופר"ח] וגם נכנסת בין השיניים [תשובות מהר"ם, פר"ח]. ועיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שכתב דגבינה מתולעת מיירי שאוכל את התולעים לכן הוי כמו בשר ומושך הטעם, וגבינה ישנה מיירי שהועמדה בקיבה והיא חריפה וחזקה ולכן מושכת טעם, ואח"כ מסיים הפמ"ג להחמיר בכל גבינה קשה ולהמתין שש שעות [פמ"ג ש"ד ס"ק מז].

וכתב הירד יהודה דאם הגבינה הקשה נתבשלה והותכה, ושוב חזרה ונהייתה קשה יש לחקל שלא להצריך המתנה, וטעמו משום דאזיל לפי הטעם השני, שהגבינה הקשה נכנסת בין השיניים, וכל שהותכה הגבינה שוב אינה קשה כ"כ. אמנם לפי מש"כ הט"ז והפר"ח שבגבינה קשה יש לחוש גם להא דנמשך טעמה בפה, לכאורה גם בגבינה מותכת יש לחוש, וכך נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [בספר הליכות שלמה דיני חג השבועות פרק יב].(י)

רחיצת ידיים קינוח והרחצה

כתב השו"ע שהאוכל בשר אחר גבינה צריך רחיצת ידים [והוא מכונה בגמ' בשם "מים אמצעיים"] וקינוח והרחצה.

רחיצת ידים

האוכל במזלג ואינו נוגע באוכל כתב הפר"ח שא"צ נמילת ידים, אמנם הפמ"ג כתב דנכון להחמיר בדבר שאין בו טורח. כתב השו"ע [או"ח סי' קעג ס"ג, ומקורו בארחות חיים בשם הראב"ד] שכל הדברים הנוהגים במים אחרונים נוהגים במים אמצעיים, וביאר המשנ"ב שם [ס"ק ו] בשם האחרונים דהיינו שא"צ כלי, ודי ליטול עד פרק השני של האצבע, וגם אין חציצה מעכבת בהן דיעבד.

עיין בש"ך [ס"ק י] שהביא את לשון הא"ח בשם הראב"ד הנ"ל שהוסיף וכתב דשפשוף בגופו או בכותל או היסח הדעת פוסל במים אמצעיים, וביאר המנחת יעקב [כלל עו ס"ק טו] ע"פ דברי הראב"ד בספר תמים דעים הכוונה, שאם נגע בכותל או בגופו

✧ ליקוט תשובות האחרונים ✧

(י) גבינה צהובה בזמנינו

בגבינה צהובה המצויה בימינו מצינו הוראות חלוקות:

א. דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [ספר הכשרות פ"י ס"ג] הוא להחמיר בכל גבינה צהובה אפילו היא מותכת, משום שהגבינה קשה וגם יש בה אחוזי שומן גבוהים ועינינו רואות שטעמה נמשך זמן רב, [ועיי"ש שהחמיר גם בגבינה מלוחה]. ובספר מאור השבת [ח"ג עמ' תרז] הביא בשם הגרש"ז זצ"ל דאף באופן שהגבינה לא עמדה ששה חדשים, מ"מ כהיום מעמידים אותה באופן מלאכותי ונעשית כגבינה ישנה.

גם הגרי"ש אלישיב זצ"ל [קובץ תשובות ח"א סי' נח] הורה להמתין שש שעות אחר אכילת גבינה צהובה ואפילו נתבשלה והותכה, [עיי"ש שנשאל לגבי מאכל הנקרא "פיצה"], ומשום דטעם הגבינה הזו נמשך הרבה בפה.

גם בשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' לה] החמיר בזה.

בספר פתח הבית [סי' פט ביאורים אות יט] הביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א ששאל את החזו"א על גבינה צהובה, והשיב לו שא"צ להמתין ו' שעות אלא אם הגבינה שהתה יב חודש. [שיעור זה של יב חודש הוא ע"פ הדפוס הישן של הסוד ששם היה כתוב בדברי הד"מ יב חודש, אמנם זו ט"ס דמוכח דצ"ל ו' חדשים, דכן הוא במקורות שהביא הד"מ שם].

קנין הלכה

מראי מקומות

אחר הנמילה יש לחוש שמא נגע במאכלת או בזיעה או בשרץ שבכותל ולכן צריך רחיצה אחרת. [והיש"ש פרק כל הבשר סי' י' הבין את דברי הא"ח באופן אחר ותמה עליו].

כתב השו"ע [או"ח סי' קעג ס"ג] דמים אמצעיים צריכים ניוגב, וכתב המג"א הטעם משום מיאוס, אם ימשיך לאכול בלי ניוגב. כתב הרמ"א [או"ח שם] די"א דמים אמצעיים צריך ליטלם דוקא במים ולא בשאר משקין, והטעם משום ששאר משקים הן עצמן שמנים ואינם מנקים את השומן והמאכל, ואף שהמהרש"ל חלק בזה והיקל, מ"מ כתב המשנ"ב דכמה אחרונים הסכימו להחמיר בזה, [וציין לש"ך סוס"ק י ולא"ר]⁹.

קינוח והדחה

בגמ' מבואר דצריך לקנח פיו ע"י אכילת מאכלים, והטעם לקינוח זה הוא כדי להעביר פירורי גבינה העלולים להישאר בחיך [מאירי], והלבוש כתב דהקינוח נועד להעביר את טעם הגבינה שבפיו.

בספר איסור והיתר כתב דגם השו"ת חלב בעי קינוח והדחה [ודלא כהרש"ש שכתב דסני בזה בהדחה גרידא]. עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יב] שהביא דבספר פרי תואר [לבעל האור החיים הק'] נקט דהקינוח מועיל רק אם בולע את המאכל שלוועם, והפמ"ג תמה דברמב"ם מבואר דסני גם בפולט את המאכל, דהקינוח הוא בעצם הלעיסה. [ובספר ברי השולחן הביא שבכל בו מבואר כהפרי תואר]. ועיין פת"ש [ס"ק ה] שכתב דכלא"ה צריך לבלוע כדי שלא להפסיד אוכלין. עיין בדרכי תשובה [סוס"ק לד] שהביא מספר ויכוח מים חיים [לאה המהר"ל] על התורת חמאת שכתב, שמי שיש לו נקבים בשיניו צריך לחטט שם כדי לסלק פירורי הגבינה, ואין די בקינוח.

לשון השו"ע הוא "והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה", ולכאורה הביאור הוא שצריך ללעוס יפה את הפת ובאופן זה מתקנה פיו היטב, אך משמע מסתימת הפוסקים דאין צריך להעביר את הפת בתוך פיו מצד לצד כדי לקנח. [וע"ע לקמן לגבי הדחת הפה שכתב בעל העיטור דסני במעשה של שתייה רגילה וא"צ לעשות פעולה מיוחדת של הדחה].

במה שכתב השו"ע דאם בא לאכול עוף אחר הגבינה א"צ קינוח והדחה ונט"י, מקורו בגמ' [דף קד: דעוף וגבינה נאכלים באפיקורן והיינו בלי קינוח והדחה. וכתב היד יהודה שהרמ"א חולק ומצריך קינוח והדחה ונט"י גם בזה, וזו חומרא דלא ליתי לאיחלופי].

סעיף ג

גמ' דף קה: אמצעיים רשות אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה [פי' ליטול ידיים]. תוס' שם ד"ה לא.

תבשיל בשר הוא דבר מאכל שהתבשל עם בשר וקיבל ממנו טעם, [אבל דבר מאכל שמעורב בו בשר הוי כבשר ממש].

לענין מרק בשר נחלקו הפוסקים [הובאו בט"ז ס"ק ה]:

א. הדרכי משה [ס"ק ו] הביא מהנהגות מיימוניות בשם הסמ"ק שדינו כבשר ממש.

ביאורים והערות

9. עיין בש"ך [ס"ק כא] שתמה על הבי' והתורת חטאת שכתבו בשם רש"י דשמש הנוגע באוכלין פטור ממים אמצעיים, והרי רש"י רק כתב זאת לגבי מים ראשונים [נט"י קודם הסעודה] דתיקנו רק לאוכל ולא למאכל, אך בענין מים אמצעיים מניין לנו לפטור. וכתב בהגהת מטה יהונתן [להגר"י אייבשיץ זצ"ל] די"ל דזה היה פשוט להב"י והתור"ח שתקנת מים אמצעיים נתקנה רק לאוכל ולא לאדם המתעסק באוכל, אלא שנסתפקו אולי יש לחייב גם את המתעסק באוכל מחמת גזירה שמא יאכל בעצמו, וע"ז למדו משיטת רש"י במים ראשונים דלא גזרינן שמא יאכל.

אמנם להלכה גם הפר"ח כתב כהש"ך וכן כתב החכמת אדם, ולכן יש להחמיר בזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. רבינו יונה [פרק ח ברכות דף מ:]: כתב שדינו כתבשיל שהתבשל עם בשר. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] דהמחמור תע"ב. [והוסיף דאם הוא עב ויש בו מוחיו בשר דינו כבשר וצריך שש שעות].

בנידון סעיף זה העוסק בדיני תבשילי בשר וגבינה ישנם כמה ציורים:

א. תבשיל בשר ואחריו תבשיל גבינה:

א [השו"ע פסק כר"ת דמותר לאכול מיד וא"צ להמתין ו' שעות, וא"צ בהמ"ז או נטילת ידים [כשיטת ר"ת (תוס' דף קה:), ודייק היש"ש (סי' ה) מלשון התוס' דרק לא חייבוהו ליטול ידיו, אבל מנהג טוב ונכון לעשות כן]. וכן א"צ קינוח והדחה [כך מדויק מהגהות רע"א].

הטעם בקולא דתבשיל הוא משום דלא שייכי ביה ב' הטעמים שנאמרו בחיוב המתנת שש שעות אחרי בשר, דאין מושך טעם כ"כ כיון שאין בשר בעין, וגם אין נכנס בין השיניים. (א)

ב [הרמ"א הצריך רחיצת ידים כשיטת הרשב"ם [תוס' דף קה:], ולא מבואר בדבריו אי בעי קינוח והדחה, ורע"א כתב דאין צריך. אך א"צ שש שעות וא"צ לברך בהמ"ז.

ג [התורת חטאת, וכן האליהו רבה [או"ח סי' קעג] בשם הגהות שיערי דורא הצריכו רחיצת ידים וגם קינוח והדחה, אך א"צ המתנת שש שעות.

ד [בגליון רע"א [אות ג] הובא בשם המנחת יעקב בשם הרש"ל דעכשיו נהגו איסור בזה [ומצריכים שש שעות וגם בהמ"ז]. וכן הביא הכף החיים בשם הכנה"ג, וכתב היד יהודה [קצר סוס"ק כז] דכן המנהג. [ודברי החכמ"א (כלל מ סי"ג) אינם מבוארים בזה, עיי"ש שכתב וז"ל: וכן אם אכל אפילו תבשיל של בשר אין אוכלין אחריו מאכל של חלב אלא בהמתנת ו' שעות עכ"ל, ולא נתפרש מהו מאכל של חלב, וצ"ע].

ב. תבשיל של גבינה ואחריו תבשיל בשר:

א. לדברי הטור והשו"ע ה"ז מותר בלי נטילה ובלי קינוח והדחה.

ליקוט תשובות האחרונים

(י א) ויטמינים שיש בהם טעם בשר

כתב בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"ב סי' כז] דמותר לאכול גבינה אחרי שבלעו ויטמין שיש בו טעם בשר, והטעם הוא משום שלא שייכים בזה הטעמים שכתבו הראשונים לאיסור אכילת חלב אחר בשר, דאינו נכנס בין השיניים וגם אינו מושך טעם, ואף שמצינו שאסרו גם בתבשילי בשר אף שגם בהם לא שייכי הטעמים, ומשום דלא פלוג, היינו דוקא בדברי מאכל, אבל ויטמין שלעולם אינו נאכל לא אמרינן בו לא פלוג.

כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל [קובץ תשובות ח"א סי' עג] דמותר לבלוע כדור שמעורב בו לקטוז [סוכר החלב, אשר הוא מופק ממי חלב דהיינו המים המופרשים לאחר הגיבון] אחרי מאכלי בשר, והטעם משום שבזמן הערבוב בחומר שבכדור נפסל הלקטוז מאכילת חלב. [נועד דן לומר דכיון שאינו מיוצר מחלב אלא ממי גבינה אפשר דקיל טפי לענין בליעתו אחר בשר, ואף שהש"ך [סי' פז ס"ק יז] כתב שמי חלב שנפלו לתבשיל בשר אוסר, היינו משום שאוכל אותם עם הבשר עצמו ויש בזה משום מראית העין, משא"כ הכא שבולע את הכדור אחרי מאכלי הבשר, אפשר שיש להקל].

עיין עוד בשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' קיח] שכתב גם הוא, דכיון שסוכר החלב מיוצר מנטיובי דחלבא ולא מחלב ממש, וגם מעורב רק מעט מסוכר החלב בלקטוז, ויש דיעות דתבשיל גבינה קיל מגבינה לענין לאוכלו אחר בשר, לכן אפשר ליקח התרופה אחרי ברכת המזון, שהרי הרמ"א [סי' א] התיר מעיקר הדין אחרי ברהמ"ז מיד, ושוב הוסיף דמעיקר ההלכה נראה שאין בתערובת זו איסור עכ"פ במקום חולה שאב"ס.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. לדברי הרמ"א צריך נטילה, ומקורו כתב בד"מ [ס"ק ז] הוא מהאור זרוע והגהת ש"ד. ולענין קינוח והדחה, מדברי רע"א בגליון השו"ע מבואר דא"צ, והא"ר [או"ח סי' קעג] כתב בשם הגש"ד דצריך.

ג. תבשיל בשר ואחריו גבינה:

א. לפי השו"ע חייב לרחוץ ידיו, וא"צ להמתין ו' שעות וגם לא לברך בהמ"ז, ולענין קינוח והדחה כתב בספר בדי השולחן דנראה דצריך [ודלא כהערוך השולחן].
ב. לפי הרמ"א [בשם האיסור והיתר] נהגו להחמיר בכה"ג כמו אחר בשר ממש, והיינו להמתין שש שעות, וזה כשיטת הרשב"ם [תוס' דף קה:].

ד. תבשיל גבינה ואחריו בשר:

כתב השו"ע דצריך נטילת ידים. ובסימני התורת חטאת [כלל עז ס"ד] הוסיף דצריך גם קינוח והדחה.

ה. בשר ואחריו תבשיל גבינה:

עיי' בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ויש] שהוכיח מדברי החכמת אדם דבעינן בזה המתנת שש שעות, שהרי החכמ"א כתב דאחרי גבינה קשה אין לאכול תבשיל בשר עד שש שעות, וכ"ש שאין לאכול תבשיל גבינה אחר בשר ממש. ודייק כן גם מהפמ"ג [או"ח סי' תצד] שכתב דאין לאכול אחר בשר צנון שנחתך בסכין חלבי, והרי צנון זה לכאורה אינו חמור מתבשיל חלב ואפ"ה אסר. [ועיי' ש"ב בדרה"ש שציין לדברי הכנה"ג שכתב שא"צ להמתין ו' שעות ודי בקינוח והדחה ונט"י]. (יג)

ו. גבינה ואח"כ תבשיל בשר:

אם הגבינה קשה הצריך החכמת אדם המתנת שש שעות. ובגבינה רכה לא נתפרש הדיון, ולכאורה צריך קינוח והדחה ורחיצת ידים. [ואלו הנוהגים להמתין שעה או חצי שעה בין גבינה לבשר ומצריכים בהמ"ז, צ"ע אם גם כאן צריכים לנהוג כן].
כתב הרמ"א דאם לא נתבשל המאכל עם בשר רק בתוך קדירה של בשר, אין זה בגדר תבשיל בשר ומותר לאכול אחריו גבינה. וכתב המהרש"ם [דעת תורה] דה"ה אם אכל בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בקדירה חלבית אפילו היא בת יומה.
עיי' ש"ך [ס"ק יט] שהקשה דבציור זה שנתבשל בכלי בשרי ה"ז בגדר נ"ט בר נ"ט, ומותר לאכלו עם חלב ממש, כמבואר בסי' צה. ונאמרו בזה כמה תירוצים:

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(י ג) דבר חריף שנחתך בסכין חלבי

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תצד א"א ס"ק ו] דאין לאכול אחר בשר בתוך שש שעות צנון שנחתך בסכין חלבי, דכיון שהצנון הוא דבר חריף הרי הוא מושך הרבה טעם מהסכין ואין בזה קולא של נ"ט בר נ"ט, ומשמע מסתימת דבריו דאסור אף בסכין שאינו בן יומו, והיינו דמחמיר גם שחריפות הצנון מתקנת את הבלוע בסכין שלא יהא נותן טעם לפגם. [וכתב המהרש"ם (דעת תורה או"ח סי' תצד) דה"ה לפי הפמ"ג אם חתכו צנון בסכין בשרי דינו כתבשיל בשרי ואין לאכול אחריו גבינה תוך שש שעות]. והיד יהודה [סוף סק"ה] היקל באינו בן יומו, אך הסכים להפמ"ג בבן יומו. ובספר דבר חריף [עמ' יא] הביא את הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאמר דנוהגין להקל בזה אף בבן יומו, וכך הורה הגר"ש ואזנר זצ"ל, והובאה הוראתו בקובץ מבית לוי על יו"ד.

קנין הלכה

מראי מקומות

א [הש"ך תירץ, דמיירי שהכלי לא הורח והיתה בו גם ממשות בשר, ובוה אכן יש חידוש דבכה"ג לא מיקרי תבשיל בשר להיאסר, וכן פסקו החכמת אדם והפמ"ג. ועיין בפת"ש [ס"ק ז] שכתב דפשוט דכוונת הש"ך הוא באופן שאין בתבשיל שישים כנגד שאריות הבשר, ואפ"ה התיר הש"ך, וכך ביארו בש"ך היר יהודה והערך השולחן. ודלא כספר בית לחם יהודה שהעמיד דברי הש"ך באופן שהלחלוהית הנשאת אינה נותנת טעם בתבשיל].

ולדינא כמה אחרונים פסקו דלא כהש"ך בזה, אלא נקטו דאם אין שישים בתבשיל נגד הלחלוהית הטוחה על הכלי אין להתיר. [א"ר או"ח סי' קעג, בית מאיר והיר יהודה בפירוש הקצר ס"ק כט].

ב [בגליון רע"א תירץ דנפק"מ אם בישל דבר חריף בכלי בשרי, דכיון שהוא חריף הרי הוא מושך הרבה טעם ואינו נחשב נ"ט בר נ"ט אלא טעם ראשון, וע"ז קמ"ל הרמ"א דאפ"ה לא חשיב בתבשיל של בשר והטעם משום דסו"ס אין כאן בשר בעין כלל. ג] הבאר היטב [סוס"ק יא] תמה על הש"ך דקושייתו מעיקרא ליתא, דהא הרמ"א [סי' צה ס"ה] חשש לכתחילה לשיטת הריב"ן דמאכל שנתבשל בכלי חלבי מושך הרבה טעם ואין בו היתר דנ"ט בר נ"ט, וקמ"ל הכא דלענין לאכול אחריו גבינה אין להחמיר כלל. [וכתב הפמ"ג (ש"ד ס"ק יט) דקושיית הש"ך היא לדעת השו"ע, דהוא פסק בס' צה (ס"ב) דגם בנתבשל יש היתר דנ"ט בר נ"ט, ובאו"ח סי' קעג כתב הב"י את הדין המובא כאן ברמ"א דבנתבשל בכלי בשרי מותר לאכול גבינה אחריו, וא"כ לדבריו אין לתרץ דנתבשל שאני].

סעיף ד

דיני שאר הרחקות בין בשר וחלב

סעיף זה עוסק בעוד הרחקות שיש לעשות בין בשר וחלב. שיירי פת שנשארו מסעודה חלבית אל יאכלו מהם בסעודה בשרית, מחשש שמא נדבק בהם קצת בשר, וכן איפכא, ומקור הדין הוא בירושלמי [פ"ו פסחים] המובא בטור 10 (יג).

❦ ביאורים והערות ❦

10. אכילת גבינה על מפה שאכלו עליה בשר

מה שהביא השו"ע שלא לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, עיין בתשובת הרדב"ז [ח"ב סי' תשכא] שהשואל הקשה דלא ראה מעולם מפה לבשר ומפה לגבינה, והרדב"ז השיב דאה"נ, אך נהגו להפוך את המפה אשר אכלו עליה הגבינה. והוסיף הרדב"ז דהמנהג שלנו הוא להביא כל מאכל על השולחן בקערות, ולכן אף אם יש לכלוך בשר במפה לא יגעו לעולם בגבינה. ומלשון זו משמע שסברא זו שהאוכל מוגש בקערות עומדת בפני עצמה, וא"צ לצרף לזה סברא נוספת של הפוך המפה, אך בסוף דבריו כתב הרדב"ז, וז"ל כללא דמילתא כיון שנהגו להפוך המפה ולהביא את המאכל בכלים אין לחוש כלל ומותר עכ"ל, ומשמע דבעינן תרתי, וכך העתיק הפת"ש [ס"ק ח]. והמג"א [או"ח סי' קעג] הביא את דברי הב"ח שאסר אף כשאוכלין את הבשר והחלב בתוך קערות, וטעמו משום דכאשר מניח את הקערה של בשר על השולחן מפעפע טעם הבשר מהקערה אל השולחן, וכאשר מניח שם קערה של חלב נבלע טעם הבשר מהשולחן אל הקערה ואוסר אותה כדי קליפה. והמג"א כתב דלא קיי"ל הכי, שהרי אין בליעה מפעפעת מכלי אל כלי בלי רוטב ביניהם, כמבואר בשו"ע יו"ד [סוס"י צג].

עוד מבואר במג"א דאם כיבסו את המפה לאחר שאכלו עליה בשר שרי לאכול עליה גבינה.

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(י ג) לחם הנותר מסעודה

כתב בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' לח] דדין זה נאמר לגבי פרוטות שנפרסו ע"מ להיאכל עם החלב, שדרך בנ"א שלא להיזהר בהן שלא יגע בהן חלב, ואף אם יאמר שלא נגע בהן חלב וגבינה אין סומכין ע"ז, דמילתא דלא דמי עליה דאיניש לאו אדעתיה. אבל הפת הגדולה שממנו פורסין את הפרוטות מותרת מן הדין, שדרך בני אדם להיזהר שלא יגע בהן חלב כיון שפת זו מיועדת מתחילה להיאכל עם בשר, והוסיף דמצוה מן המובחר להחמיר בזה גם בפת הגדולה.

קנין הלכה

מראי מקומות

קינוח על ידי נעיצת הסכין

הרמ"א כתב שנעיצה מועילה לסכין של בשר, ומקור הדין הוא בגמ' [ע"ז דף עו:]: דאיתא התם דסכין של נכרי שאין בה גומות נועצה עשר פעמים בקרקע קשה שאינה מעובדת, ומותר מעתה לאכול בה צונן.

עיקר טעם הנעיצה הוא שעל ידה מתקנת הסכין היטב מכל השומן שהיה טוח על גבה, ולא מהני סתם קינוח במטלית. וכ"כ תוס' [חולין דף ח: ד"ה והלכתא], והוסיפו דהטעם דלא מהני קינוח הוא משום ששימוש האיסור של הסכין של הגויים הוא תדיר, אבל סכין שחתך בה איסור באקראי די לה בקינוח והדחה.

אמנם יש ראשונים שמשמע לכאורה מהם שהנעיצה מועיל גם לפלוט את הבלוע בסכין. עיין בב"י שהביא מספר ארחות חיים שכתב דמותר לחתוך לחם עם סכין בשר ולאכול בו גבינה משום דהוי נ"ט בר נ"ט, דהיינו שהטעם הבלוע בסכין שהוא טעם של היתר נבלע בלחם ומעתה הלחם מותר באכילה עם גבינה, וכדין דגים שעלו בקערה [המבואר בסי' צה], אבל לחתוך בה גבינה אסור אא"כ נעץ הסכין בקרקע עשר פעמים. ומבואר לכאורה בדברי רבינו שמשון שע"י דוחקא דסכינא בשעת חיתוך הלחם נפלט בלוע מהסכין, ולכן אסור לחתוך בו גבינה, ויש לשאול דא"כ איך נעיצה מועילה להתיר את חיתוך הגבינה, והרי נפלט בלוע של בשר מהסכין אל הגבינה, ומוכח דס"ל להר"ש דנעיצה מפליטה את הבלוע העלול להיפלט ע"י דוחקא דסכינא.

והנה הט"ז [ס"ק ו'] נקט כרבינו שמשון דענין הנעיצה נועד לפלוט את הבלוע בסכין, אך לענין השמנונית שע"ג הסכין סגי בקינוח. עוד כתב הט"ז דלהלכה לא קי"ל כר"ש הסובר שדוחקא דסכינא מפליט בצונן אף בדבר שאינו חריף, אלא אין דוחקא דסכינא מפליט בצונן, וא"כ לענין לחתוך לחם בסכין של בשר ע"מ לאכול גבינה א"צ לטעם של הר"ש דהוי נ"ט בר נ"ט אלא דאין פליטה כלל, וסגי בקינוח הסכין. [והא דלא מהני קינוח הסכין לחתוך בה גבינה לא נתפרש בט"ז, וצ"ל דהחמירו טפי בזה]. והש"ך [נקודות הכסף] חולק דהצורך בנעיצה אינו רק משום הבלוע בסכין אלא גם משום השמנונית שע"ג הסכין שמשתמש בה תדיר, ולכן גם לחיתוך לחם בעיניו נעיצה.

המחלוקת בין הט"ז לר"ד:

[א] לפי הט"ז מותר מן הדין לחתוך לחם בסכין בשרי אם קינה אותה, ואין צריך נעיצה [וכן העתיק החכמ"א]. והש"ך חולק והביא מספר תורת חטאת שכתב להדיא דבעי נעיצה.

[ב] בט"ז מבואר דמותר לחתוך גבינה בסכין בשרי ע"י נעיצה, ובש"ך [ס"ק כב] משמע דנעיצה מועיל רק לחתוך פת ולא לחתוך גבינה [וכ"כ הפמ"ג].

[ג] בדברי הרמ"א שהמנהג לייחד שני סכינים האחד לבשר והשני לחלב [ולא לסמוך על הקינוח או הנעיצה], כתב הט"ז [ס"ק ז'] דהיינו דוקא שלא לחתוך גבינה בסכין של בשר, אבל לענין חיתוך פת אין מנהג, ורשאי אף לכתחילה לקנח סכין בשר ולחתוך בה פת כדי לאוכלה עם גבינה. והש"ך בנקה"כ [ס"ק כב] חלק ואמר שהמנהג קאי גם לענין חיתוך פת.

וכתב הש"ך [סוף ס"ק כב] דבשעת הצורך שאין לו סכין אחר מוקמינן ליה אדינא, ורשאי לחתוך פת בסכין בשרי כדי לאכול בה גבינה ע"י נעיצה.

סימן צז

גמ' פסחים דף לו. ותתניא אין לשין את העיסה בחלב וכו' עד הכא נמי כעין תורא. דף ל. ההוא תנורא דטחו בה מיחיא וכו' עד ע"ב תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא.

קנין הלכה

מראי מקומות

בגמ' פסחים [דף לו.] מבואר דאם אפה עיסה ועירה בה חלב אסורה פת זו באכילה, גזירה שמא יאכלנו עם בשר. ושם [דף ל.] מבואר דאף באופן שאינו מערב את הבשר בכוונה בעיסה, אלא אופה אותה בתנור שטחו אותה בשומן וממילא נבלע בה טעם הבשר, גם באופן זה הפת אסורה לגמרי באכילה.

עירוב חלב או בשר בפת בשוגג

הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] הסתפק מה הדין באופן שלא ידע איסור זה, או שנפל בשוגג חלב לעיסה, האם גם בזה גזרו. וכתב דמסתמת הפוסקים משמע דאסור, וסיים בצ"ע, אמנם במ"ז [ס"ק א] כתב הפמ"ג בפשיטות שאסור גם בזה, וע"ע בפת"ש [ס"ק א] שהעתיק מהפמ"ג לאסור בזה. [והסברא בזה היא דאיסור האכילה אינו משום קנס על האיסור שעבר, אלא גזירה שמא יאכלנו עם בשר, ומה יועיל בזה דין ג"ט בר נ"ט].

נתערבו חלב או בשר בפת שלא בכוונה

בפמ"ג [ס"ק א] מבואר דאף באופן שלא ידע כלל שהפת בולעת טעם חלב או בשר הרי היא נאסרת. וכן הביא בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה כל הפת] מהמרדכי בפסחים [סימן תקצ]. [וזה דלא כהאמרי בינה (י"ד סי' יג) שהתיר באופן זה].

בבשר עוף

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] שמהט"ז מבואר דאיסור זה הוא אף כאשר נבלע בפת שומן אווה, דאף שבשר עוף בחלב אינו אסור אלא מדרבנן, מ"מ גזרו בזה.

כשהגבינה או הבשר נראים להדיא מבחוץ

כתב הדרכי משה בשם ספר איסור והיתר שבאופן שהגבינה או הבשר נראים להדיא אין גזירה, דבזה אין לחוש כלל שמא יאכלם עם המין שכנגדם.

כתב החו"ד [ס"ק ו] דאיסור זה נאמר גם באופן שבזמן האפייה היתה הפת פרווה, והחלב או הבשר נתערבו בפת רק אחרי האפייה, דמ"מ גזרו גם בזה.

כתב מהרי"ט [שו"ת ח"ב סי' יח] שפת כזו אשר אין אוכלין אותה כלל עם בשר רק אחרי הבשר, כגון פת הנאכלת בקינוח סעודה, אין בה גזירה זו ושרי לאוכלה בפני עצמה כשיש בה טעם חלב, והובאו הדברים בגליון רע"א ובחכמת אדם [כלל נ ס"ג].

האם הגזירה היא רק בפת

עיין ט"ז [ס"ק א] שמדבריו מבואר שגם בשמים שנידוכו במדוכה שבלעה בשר באופן חד פעמי נאסרים, ואסור לאכלם גם עם בשר או עם תבשיל פרווה, ומבואר דס"ל שהגזירה אינה רק בפת. והפרי חדש וכן המנחת יעקב חלקו על הט"ז, ונקטו שהגזירה היתה רק בפת שהיא עיקר אכילתו של האדם ואוכל אותה בין עם בשר ובין עם חלב, ולא בשאר מאכלים.¹¹

ביאורים והערות

11. ואף שבשו"ת צמח צדק [הקדמון סי' פ] כתב שהגזירה הזו קיימת ביין שעירבו בו חלב, כתב המנ"י דייך שאני שרגילים לשתותו עם בשר ולכן דינו כפת לענין עירוב חלב.
כתב בספר חמודי דניאל שאסור לבשל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנם בעיסת פת, ואף שהמים אינם נחשבים חלביים שהרי זה נ"ט בר נ"ט,

קנין הלכה

מראי מקומות

ולדינא נקטו החכמת אדם והחזות דעת להקל בזה. והיד יהודה [פי' הקצר ס"ק א] כתב דכל דבר שהדרך להחזיקו לזמן מרובה ולאוכלו בין עם בשר ובין עם חלב דינו כדין פת, ואף בדיעבד אסור.

עיין ב"ח שהביא סמ"ג דהחלות המיוחדות לשבת נחשבות כמות מועטת כיון שנאכלות באותו היום, ולכן שרי לאפותן עם הפשטידא. וכתב הב"ח שהאידנא שרגילים לשייר מהחלות לאחר השבת אין היתר זה קיים.¹²

לערב חלב או בשר באופן שיש בפת שישים נגדו

כתב בשו"ת צמח צדק [סי' פ] דאסור לערב לכתחילה חלב בפת אף באופן שיש שישים נגדו ואין בפת טעם, שהרי זה כמבטל איסור לכתחילה, דכשם שאין לערב את החלב בפת באופן זה ע"מ לאוכלו עם בשר, שגם זה בכלל מבטל איסור לכתחילה, כן הכא יש איסור, דכיון שאם לא היה שיעור ביטול היתה הפת אסורה באכילה, נמצא שהביטול מתיר לו את הפת והו"ל מבטל איסור לכתחילה, והביאו הפמ"ג [מ"ז ס"ק א].

אמנם הפמ"ג [שם] הביא דהכנסת הגדולה כתב להתיר בזה, וכך הביא שם בשם מהר"י אישצפת, וגם החו"ד [ס"ק ב] כתב להתיר בשם המהרי"ט [שו"ת ח"ב סי' יח].(יד)

רש"י מפרש הכוונה שאופה פת בכמות מועטת, שבוה אין חשש שישכח ויאכלנו עם בשר.

❧ ביאורים והערות ❧

12. תוספת עיון

בישל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנו בעיסת פת

לכתחילה חייש הרמ"א [סי' צה סעי' ב] לשיטת הריב"ן שכנתבשלו אין היתר של נ"ט בר נ"ט, ולהך צד נמצא שאם בישל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנו בעיסה, נותן בעיסה מים שיש בהם טעם חלב, וזה אסור.

והפרי חדש והבית מאיר כתבו טעם אחר לאסור דהא אין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, וה"נ בנידון דידן, כיון שלולי היתר דנ"ט בר נ"ט היו המים נחשבים חלביים והפת היתה נאסרת לאוכלה אף בלי בשר, נמצא שדין נ"ט בר נ"ט גרם את ההיתר, והו"ל עושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה.

ונפ"מ בין הטעמים הוא היכא שכבר בישל את המים בכלי החלבי ובא לשאול אם מותר ליתנם בעיסה, דמצד החשש לשיטת הריב"ן דבנתבשלו אין היתר נ"ט בר נ"ט, גם עכשיו שייך לחוש לזה שלא לערב מים אלו בפת, משום שנמצא שאינו חושש לכתחילה לשיטת הריב"ן. אך הטעם של הפר"ח והב"ח [שאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה] אינו שייך כאן, שהרי כבר בישל את המים בכלי החלבי, ולאחר הביטול כבר נקטינן [אי לאו שיטת ריב"ן הנ"ל] שהמים אינם חלביים, ולמה לא יערבם בעיסה.

ואם כבר עירב את המים בעיסה, לכו"ע לא נאסרה הפת מלאוכלה בפני עצמה, דאף אם באנו לאסור לאוכלה לכתחילה עם בשר משום שיטת הריב"ן, שהרי יכול לאכלה בפ"ע, מ"מ אם באנו לגזור שלא לאכול את הפת כלל ה"ז כדיעבד, ובדיעבד אין חוששין לריב"ן. והפמ"ג [מש"ז ס"ק ב] כתב טעם אחר דאין לאסור פת שנאפתה במים אלו, דכל שעירב עם בשר ממש אין איסור בדיעבד [כגון הכא דלענין דיעבד הו"ל נ"ט בר נ"ט], לא גזרו לאסור את הפת.

13. והיד יהודה [פי' הארוך ס"ק ג] כתב דנראה שדעת זקינו של הכרתי ופלתי הוא רק להתיר באופן שהאפייה היתה בהיתר ואח"כ נתערב בחלב, ואז מותר עכשיו לחלקו לנשים הרבה, כיון שבזמן האפייה לא נאסרה הפת.

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(י 7) אפיית פת בחלב בט' הימים

כתב בספר דעת תורה [למהרש"ם] שגזירה זו של פת שאפאה בחלב היא אף בשבוע שחל בו ט' באב, שאף שלכאורה אין לחשוש שמא יאכלנו עם בשר כיון שהמנהג שלא לאכול בשר בימים אלו, מ"מ יש לחוש שמא יאכל בשר בסעודת מצוה, או שמא חולה שאין בו סכנה יאכל בשר ויאכל הפת עמו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ההיתר של "כעין תורא"

בגמ' פסחים [דף לו.] מבואר דאם אפה פת בחלב "כעין תורא" ה"ז מותר אף לכתחילה. ונחלקו הראשונים בביאורו:

א.

ונחלקו השו"ע והרמ"א מהי כמות מועטת, השו"ע כתב שזו כמות הנאכלת מיד. והרמ"א בשם הגש"ד כתב דכל שנאכל ליומו ה"ז מותר, והיינו דאם לפי מספר בני ביתו יאכל את כל הפת בשבת זו, הרי זה כמות מועטת ולא גזרו בה.

וכתבו הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] והחוו"ד [ס"ק ג] שהיתר זה הוא דוקא באופן שמתחילה אפה פת מועטת, אך אם אפה פת מרובה כבר נאסרה ואין היתר לחלקה לאנשים הרבה. [וכתבו שזה דלא כמו שהביא הכרתי ופלתי בשם זקינו שהתיר לחלק הפת לאנשים הרבה].¹³

כתב בספר כדי השולחן דמסתבר דהיתר זה של דבר מועט נאמר רק אם אכן כוונתו לאכול פת זו היום, אך אם כוונתו לאכול אחר זמן אין בזה היתר.

ב. הרי"ף והרמב"ם פירשו, ד"כעין תורא" היינו שעושין צורה מיוחדת לפת, שניכר בה שאינה פת רגילה, וזה יהיה היכר שמעורב בפת בשר או חלב.

וכתב בהגהות שערי דורא דאין צריך לעשות דוקא שינוי בצורת הפת, אלא ה"ה אם כתב על העיסה אותיות "חלב" ה"ז ג"כ בכלל ההיתר, והביאו החכמת אדם [כלל נ ס"ג].

כתב החוו"ד [ס"ק ג] ששינוי הצורה צריך להיעשות קודם האפייה, אבל אם נאפתה הפת באופן הרגיל, ואח"כ חתך אותה בצורה משונה או עשה בה סימן אין זה מועיל, דמשעת האפייה כבר נאסרה הפת.

כתבו החוו"ד [ס"ק ג] והפת"ש [ס"ק ו] בשם תשו' מהרי"ט דלא מהני שינוי אלא לאכילת בני ביתו, אבל אין היתר למכור פת כזו בשוק, דיש לחוש לאורחים שאינם מכירים בשינוי זה, והם עלולים לקנות מהפת הזו ולאוכלה עם המין שכנגדו.¹⁴

אפייה בתנור שטחו בשומן

לגבי תנור שטח אותו בשומן שכתב השו"ע שאסור לאכול את הפת שנאפתה בו, כתב הפמ"ג דגם אם יש שישים בפת כנגד השומן אין להתיר אלא אם נוטל מהפת כדי נטילה. והפת"ש [ס"ק ו] הביא שהמהרי"ט סובר דלא מהני שישים משום דחיישין שהאיסור עומד במקומו ואינו מתפשט בכל הפת, וכך הסכים החוו"ד [ביאורים ס"ק ו], וכתב שהטעם הוא משום שיש בפת בקעים וא"א לדעת עד כמה מתפשט בו הבלוע. אמנם הביא הפת"ש שבשו"ת בית אפרים כתב כהפמ"ג דאם יש שישים מסיר

ביאורים והערות

14. החכמת אדם [כלל נ ס"ג] הביא את דברי הפר"ח שהתייחס לשו"ת מהרי"ט הנ"ל, וכתב דאף באופן שנתפרסם בעיר שהפת הזו נילווה בשומן בשר מ"מ אין זה מועיל דחיישין לאורחים, ומשמע שאין זה מועיל גם לאדם בביתו, ולכאורה זה דלא כהמהרי"ט הנ"ל שכתב דלבני ביתו הדבר מועיל ורק למכור בשוק אסור. אך באמת אין כאן מחלוקת, דהפר"ח איירי בציוור שלא עשה בהם שום שינוי רק שהתפרסם בעיר שפת מסוימת זו נילווה בשומן, וע"ז כתב הפר"ח שאין לחדש קולא ולסמוך על פרסום כיון שיש לחוש לאורחים. אך מה שהביא הפת"ש מהמהרי"ט הוא מהציוור האחר שכתב שם המהרי"ט, שאם יעשה שינוי בצורת הפת כעין של שור שזה השינוי שנזכר בגמ' בודאי מהני, מ"מ חידש המהרי"ט חומרא שלא למכור פת זו בשוק, שמא יקנו אותה אורחים מחוץ לעיר וייכשלו בה.

קנין הלכה

מראי מקומות

כדי נמילה ושרי, והביא דכן משמע מרש"י וכן מבואר בספר או"ה. עוד כתב דספרת החו"ד בזה לא נהירא.¹⁵

אפיית הפת ביחד עם פשטידא

כתב הרמ"א דמי שאפה פת בתנור יחד עם פשטידא זב שומן מן הפשטידא, דין הפת כאילו נילושה עם שומן ואסור לאוכלה. מקור הדין הוא בהג"א בשם האו"ה, ונחלקו הפוסקים בביאורו:

א. הב"י, הט"ז [ס"ק ב] והש"ך [ס"ק ב] כתבו דאף באופן שהשומן לא זב עד הפת ממש רק נבלע בתנור ה"ז אסור, משום שהוא מפעפע בתנור עד מקום הפת ונבלע בפת.

ב. ופשטות לשון הרמ"א, וכן נקט היד יהודה [ס"ק ט], דהחשש הוא רק באופן שהשומן זב עד הפת עצמה, ועיין לעיל שהאריך להוכיח כן מלשון ההגהות שערי דורא ומלשון התו"ח והד"מ.

והנה הכרתי והפלתי הקשה על הביאור של הב"י, הט"ז והש"ך דאמאי הפת אסורה והרי הוי נ"ט בר נ"ט, מן השומן אל התנור ומן התנור אל הפת, וא"כ פת זו מותרת באכילה אף עם בשר ממש, וא"כ פשוט שאין דינה בזה כפת שנילושה בשומן, ולא נאסרה מלאכול בפ"ע. וכתב החו"ד [ס"ק ב] דבליעה הנבלעת בכלי בזמן הבישול וממשיכה אל האוכל לא חשיב נ"ט בר נ"ט, ורק אם הדבר היה בשני שלבים חלוקים אז הוי נ"ט בר נ"ט. [ועיין בס' צה ס"א שהבאנו את המחלוקת האחרת שנחלקו ביסוד זה של החו"ד]. אמנם הכו"פ, וכן בעל אבן העזר, והבית אפרים [מובאים בפת"ש ס"ק ה], והפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] נקטו דחשיב נ"ט בר נ"ט.¹⁶

והפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] כתב טעם אחר לאסור את הפת, דאם יאכלנו [אפילו בפני עצמו] על סמך היתר של נ"ט בר נ"ט, נמצא שגרם היתר של נ"ט בר נ"ט לכתחילה והרי זה אסור. [ועיין בס' צה בפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שדן במי שגרם היתר של נ"ט בר נ"ט לכתחילה, אם קנסוהו לאסור אף בדיעבד כמו המבטל איסור לכתחילה].¹⁷

❧ ביאורים והערות ❧

15. תוספת עיון

כתב החכמת אדם [כלל נ ס"ד] דנראה שאם אינו יודע אם יש בפת טעם חלב מותר לטועמו, ואם אין בו טעם חלב מותר לאוכלו בפני עצמו [ולא עם בשר]. ובספר בדי השולחן הקשה איך שייך לטעום, ואמאי לא נחוש שמא ימצא שיש טעם חלב והפת אסורה, ונמצא שטעם איסור. וציין לשו"ת נוב"י [תניינא סי' כב] שכתב דאכן אף באיסורים דרבנן אסור לטעום שמא ימצא שטעם איסור. ולכאורה טעמו של החכמ"א הוא דסובר דהך גזירה שנאסרה הפת באכילה אינה איסור עצמי על הפת, אלא איסור אכילה שמא יטעה לאוכלה עם בשר, ולכן נראה להחכמ"א שבאופן זה שבא לבדוק אם אכן ישנה גזירה זו לא אסור. ובעיקר נידון זה בגדר הגזירה של איסור אכילת הפת, עיין ש"ך [ס"ק ב] שהביא בשם האו"ה דבאופן שאפה פת בתנור עם פשטידא הוי ספק ספיקא, ספק אם זב שומן מהפשטידא ספק לא זב, ואפילו אם זב שומן ונבלע בפת, ספק שמא לא יאכלנו עם חלב. [והש"ך כתב שהספק השני אינו ספק, כיון שרגילות לאכול פת עם כל מיני אוכלין קרוב הדבר לאוכלו גם עם חלב]. ובגליון מהרש"א כתב דלכאורה אין כאן ספק שני כלל, דכיון שכבר אסרו פת שנילושה עם בשר מה בכך שלא יאכלנו עם חלב, מ"מ איסור ודאי רבע עלה ובעינן תרי ספיקי לבד מזה, ודימה זאת לגבינות של גוים עיי"ש. ומדברי האו"ה והש"ך מבואר שלא נקטו כך, אלא יש כאן איסור אכילה מחמת ספק שמא יאכלנו עם חלב.

16. אמנם לכתחילה אסור לאכול את הפת עם חלב, כיון שבנתבשלו מחמירין לכתחילה את שיטת הריב"ן דאין היתר נ"ט בר נ"ט. [אך אין מחמירין מחמת טעם זה שלא לאכול לגמרי את הפת, דא"כ נמצא דהוי דיעבד]. וברעת הג"א בשם או"ז י"ל דאסור גם את הפת, משום דהאו"ז אכן סובר כהריב"ן ולשיטתו הפת היא בשרית ממש מן הדין אף לענין דיעבד, [כ"כ היד יהודה בפ"י הארוך ס"ק ט].

17. תוספת עיון

עיין חו"ד [ס"ק ב] שהקשה דאף באופן שלא זב השומן מהפשטידא תיאסר הפת, דהטעם של השומן מפעפע דרך הבצק אל התנור ומתפשט והולך עד הפת, ואף שבלוע באוכל אינו יוצא ממנו בלא רוטב, מ"מ בלוע שמן יוצא, כמבואר בס' קה [ס"ז]. וכתב החו"ד לחדש דבלוע שמן יוצא מאוכל בלי רוטב רק לאוכל אחר, אך אינו נבלע בכלי אחר, והאריך בזה. ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ואם]

קנין הלכה

מראי מקומות

ט"ז ס"ק ג

הט"ז התיר בדיעבד באשה שאפתה פלאדי"ן של גבינה ע"ג קרקע התנור ממש, ואח"כ הניחה ע"ג אותו מקום קדירה רותחת של בשר. ומעמו משום דטעם הגבינה הבלוע בחרסי התנור אינו יוצא מהם אל קצות הבשר בלי רוטב, וכדין שתי קדירות נוגעות זו בזו.

והש"ך [נקודות הכסף] הניח דבריו בצ"ע, דהכא יש איסור מבחוץ על התנור. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ג] בשם הכנה"ג ובשם ספר בית לחם יהודה דהט"ז סובר דכיון שהגבינה לא נגעה באופן ישיר בחרסי התנור שהרי מפסיקה העיסה, נמצא שלא הגיע אל התנור ממשות גבינה רק טעם חלב שנבלע בו. [ואולי הש"ך סבר דמ"מ נשאר משהו מהעיסה ע"ג קרקע התנור, ומשום זה יש בו טעם חלב והוא יוצא אל הקדירה].

ומש"כ הט"ז בסוף דבריו דהוי כב' קדירות הנוגעות זו בזו, ומה שהחמיר הרמ"א אף במחבת היינו לכתחילה, עיין פמ"ג [שם] שכתב דלכאורה משמע בט"ז שהאיסור לכתחילה הוא מחמת הדין המבואר בס' צב [ס"ח] ברמ"א, דב' כלים הנוגעים זה בזה אסור לכתחילה, ואח"כ הביא הפמ"ג שבספר תורת חמאת כתב שהאיסור לכתחילה הוא מחשש שמא יזוב מאוגני המחבת לחוץ.

סעיף ב

גמ' פסחים דף ל. מיתיבי אין לשין וכו', עד ע"ב ואי מלייה גומרי שפיר דמי.

כתב הט"ז [ס"ק ד] דהא דלא סגי לתנור בקינות, הוא משום שאין השמנונית מתקנחת יפה מדופני התנור ולכן נשאר שומן בעין, ומעתה כשיאפה פת יהא בה טעם ראשון של בשר.

ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שכתב שאם הסיק את התנור מעט, לא עד כדי ליבון גמור שיהיו ניצוצות ניתזים הימנו, מ"מ השומן שנשאר בעין ע"ג התנור נשרף ולא נשאר אלא מה שבלוע בתנור, וממילא אם אפה פת הוי נ"ט בר נ"ט. אמנם אין לאכול את הפת הזו עם חלב, דלכתחילה מחמירין בנתבשלו ונצלו כשיטת הריב"ן, אך מותר לאכול את הפת בפני עצמה. אך עיין בפמ"ג שהקשה ע"ז מהגמ', והיד יהודה כתב דאכן קושיא זו מוכיחה שבהיסק שלא הגיע לליבון גמור, גם השומן בעין שע"ג התנור נשאר ואוסר, משום שיש בקעים בתנור.

עיין בספר ברי השולחן [ביאורים ד"ה אין אופין] שאם התנור אינו של חרס אלא של מתכת, נחלקו הפוסקים: א. דעת הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ד] שגם בזה בעינן היסק מבפנים בדוקא, דכשם שבליעת האיסור לתוכו היתה מבפנים, כן ההכשר צריך להיות מבפנים.

ב. אך בשו"ת הרא"ם [שהובא במג"א שם ס"ק סז ובמשנ"ב ס"ק עז] כתב שגם היסק מבחוץ מהני כל שהגיע לדרגה של ליבון קל דהיינו שקש נשרף עליו, אמנם היינו דווקא בכלים שמועיל בהם ליבון קל כגון בתנור שבלע בשר, דכיון שהיתירא בלע סגי בליבון קל, א"נ בכלים שמועיל בהם הגעלה ה"ה דליבון קל מועיל בהם.

❦ ביאורים והערות ❦

הביא שבשו"ת בית שלמה ובספר יד יהודה הוכיחו דלא כהחור"ד. ולגוף קושיית החור"ד כתב די"ל דכיון שיש שיטות בראשונים שגם בלוע שמן אינו יוצא מאוכל בלי רוטב, לכן בנידון דאפיית פת עם פשטידא דהוי ספק ספיקא מקילינן. וגוף הנידון דבלוע שמן יבואר בע"ה לקמן בסימן קה ס"ז.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ג

גמ' פסחים דף עו. אמר רב בשר שחוטט שמן וכו' עד ע"ב אלא אימא כעין שתי קדירות.

בגמ' נחלקו רב ולוי אם ריחא מילתא או לאו מילתא, ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה:

א. שיטת ר"ת דקיי"ל להלכה כרב דריחא מילתא ואוסר אף דיעבד, אך לא חמיר כ"כ כמעט ממש ולא גזרו בזה את הגזירה של סי' צו [ס"א].

ב. שיטת הרי"ף והרמב"ם, לכתחילה חיישינן לריחא מדינא דגמרא, דגם לוי לא התיר אלא בדיעבד, אך בדיעבד נקמינן דריחא לאו מילתא. וכתב הרי"ף [פרק ז חולין דף לב]. שלענין בשר בחלב אף אחרי שאפה את הפת עם בשר ה"ז כלכתחילה, שכיון שיכול לאוכלו שלא בחלב, למה יאכלנו בחלב. 18

ג. שיטת הרשב"א דריחא לאו מילתא ואף לכתחילה אין בזה איסור. 19

ד. גם שיטת הר"ן היא דריחא לאו מילתא ואף לכתחילה שרי, שרק לענין בשר בחלב החמירו משום שהאוכל יהיה סבור שיש כאן טעם ממש של בשר בחלב, ועוד דכיון שלא בדילי אינשי מבשר ומחלב לכן החמירו בזה טפי. [והוסיף הר"ן דמ"מ לא גזרו על הפת איסור לאוכלו בפני עצמה (וכדינא דסי' צו ס"א), כיון שאין כאן טעם ממש הו"ל כעין גזירה לגזירה]. 20

עיקר ענייני ריחא מבוארים בשו"ע להלן [סי' קח], ולכן נקצר כאן ונביא רק את עיקר הדברים.

בשו"ע מבואר דכיסוי הבשר מהני שלא יהא ריחא בתנור, ואפילו כיסוי של בצק מהני. [וזו הכוונה פשטירא שמכוסה הנקב שבו, שהפשטירא אינה מכוסה בכלי רק בבצק, ולכן עושין בבצק נקב מלמעלה, ואם כיסה גם את הנקב הזה ה"ז כמכוסה ושרי].

לגבי שתי קדירות הנתונים בתנור מבואר בגמ' פסחים [דף עו:] שאין חשש ריחא. ועיין בב"י בשם הרשב"א [תורת הבית] דזה אפילו אם הקדירות מגולות מלמעלה, והמג"א [סי' תמוז ס"ק ד] החמיר כאשר הקדירות מגולות מלמעלה.

❦ ביאורים והערות ❦

18. והוסיף הרי"ף דהוי כעין דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל, וה"נ ריחא דהוי כעין אחד מאלף, אך מ"מ לא בטל כשיכול לאוכלו בפני עצמו, ועיין בר"ן על הרי"ף [שם ד"ה והוא] שתמה על סברא זו של הרי"ף.

19. כך הביא הטור בשמו, וכ"כ בתורת הבית הקצר [בית ג דף סו:], אמנם בתוה"א [בית ד דף טו:] כתב לחוש לכתחילה להאוסרים.

20. תוספת עיון

הפוסקים לא ביארו מה בין ריחא דקיי"ל דבדיעבד לאו מילתא היא, לבין זיעה שמבואר ברמ"א [סי' צב ס"ח] דאוסרת אף בדיעבד. ובדין הנ"ל של הרשב"א מבואר שאפילו לענין ב' קדירות המתבשלות בתנור קטן, דן רק משום ריחא ולא כתב לאסור משום זיעה. ועיין בקובץ מראי מקומות סימן צב [ס"ח] שמבואר בשם שו"ת הב"ח החדשות שכתב שזיעה אוסרת רק כשהכל סתום ואין מקום לזיעה להתפשט לצדדים, אך בתרומת הדשן אסר משום זיעה אף כשיש לה מקום להתפשט. ועיין שו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' מ] שדן בענין בישול בשר בתנור שבישלו בו לפני כן חלב, ומבואר בו דאם אכן התנור הזיע מההבל העולה מהקדירות הרי זו זיעה ולא רק ריחא, אך כתב לדייק מהרמ"א [סי' קח ס"א] דבסתמא לא חיישינן לזיעה. אמנם לענין תנורים דידן שיש להם גג וכתלים, דן דאפשר דחמירי טפי ויותר נוטה שתהא בהן זיעה, ולכן אסר לכתחילה לבשל בתנור כשהקדירה מגולה. אמנם לענין דיעבד לא החמיר אם מבשל בשר בתנור שבישלו בו חלב לפני מעט לעת כיון שהבלוע כבר נפגם, ומצד החשש של זיעה בעין שאולי נשתירה מבחוץ ולא נפגמה, כתב דאין לחשוש כיון שמן הסתם יש שישים נגד הזיעה הזו.

קנין הלכה

מראי מקומות

לגבי שיעור תנור גדול שהוא יב עשרונים [שאם הוא פתוח אין בו חשש ריחא], עיין פתחי תשובה שהביא תשובת יד אליהו שהסתפק אם שיעור יב עשרונים הוא בכל חלל התנור, דכל שיש בחלל יב עשרונים כבר הוי תנור גדול, או דוקא במקום האפייה שבו מדביקים את הפת. ובתשובת יד אליהו היקל לשער כל הנפח. אך הכרתי ופלתי, הפרי חדש, המנחת יעקב, הפמ"ג [ש"ד ס"ק ה] והחכמ"א [כלל סב] הסכימו שהולכים לפי מקום האפייה שבו אפשר לאפות פת בגובה טפח, שיש בה שיעור זה של יב עשרונים.

כתבו הפוסקים [עיין רמ"א סי' קח] דאם אופה בזה אחר זה אין חשש.

עיין ש"ך [ס"ק ב] שכתב דלענין דג שצלאו בתנור אחד עם בשר, מלבד הנידון של הדג בשרי יש גם נידון של סכנתא, כמבואר בגמ' פסחים [דף עו:], וציין לסימן קטז. ושם [ס"ב] כתב הרמ"א שלכתחילה אין לצלות דג עם בשר בתנור משום חשש סכנה, רק בדיעבד מותר הדג באכילה. והש"ך הביא [שם] בשם הבאר שבע שאסור אף בדיעבד. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] דיש מקום לומר סיבה נוספת לחוש אף בדיעבד, דלפי מה שכתב הרמ"א [סי' קח] דלענין חמץ בפסח יש להחמיר [שלא במקום הפסד] דריחא נידון כתערובת משהו, א"כ לפי מה שכתב הט"ז [יו"ד סי' קטז ס"ק ב] להחמיר בסכנתא אף כשיש שישים, ממילא יש להחמיר גם לגבי ריח. [ועיי"ש בט"ז שכתנור גדול לא החמירו לענין סכנתא].

שאלות לחזרה ללימוד של חודש כסליו תש"פ

יו"ד הלכות בשר בחלב סי' פז סעיף י – פט, צז

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן פז סעיף י

- א. (1) האם מותר לכתחילה להשהות חלב בתוך הקיבה עד שיצטנן, ומה הטעם?
(2) ומה הדין בדיעבד אם הניח, ומה הטעם?
(3) והאם מותר למלוח הקיבה עם בשר לאחר שהוציאו ממנה החלב?
- ב. חלב - קרוש או צלול - שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד;
(1) האם מותר לכתחילה להעמיד בו, לדעת הרי"ף והרמב"ם, לדעת ר"ת ולדעת רש"י?
(2) מה טעם המתירים ומה טעם האוסרים?
(3) והאם דבר זה דומה לדגים שעלו בקערה או לא?
- ג. (1) לדעת הב"י כמה צריך שישהה החלב במליחתו שיחשב כרותח?
(2) ובכמה מלח צריך שיהא נמלח?
(3) איך קיי"ל לדין בענין שיעור שישהה ובענין כמות המלח - לכתחילה ובדיעבד - לענין לאסור כולו ולענין לאסור כדי קליפה?
(4) ומה הדין אם נמלח מליחה מועטת ולא שהה והעמיד גבינות ובישלו אח"כ הגבינות?
- ד. חלב צלול שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד, והעמיד בו גבינות;
(1) האם אוסר כדי קליפה או עד שיהא בו ששים או שאינו בטל כלל כיון שהוא דבר המעמיד?
(2) כמה טעמים מצינו להא דאוסר יותר מכדי קליפה?
(3) וכמה טעמים מצינו להא דבטל ואין זה כדבר המעמיד?
- ה. חלב קרוש שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד, והעמיד בו גבינות;
(1) האם אוסר את הגבינות, ומה הטעם?
(2) האם דבר זה מיקרי נ"ט בר נ"ט דהתירא או דאיסורא או כלל לא?
- ו. אם היה החלב שבקיבה צלול מתחילה ואח"כ נקרש;
(1) האם יש לו דין צלול או קרוש, ולפ"ז מה הדין אם העמידו בו גבינות?
(2) מהי דעת הב"ח בצלול ונקרש ואיך פוסק הש"ך להלכה בזה?
(3) ומה הדין בחלב כשירה שינקה מן הטריפה שהיה צלול מתחילה ואח"כ נקרש?
- ז. (1) עור הקיבה שנמלח ונתייבש ונעשה כעץ, האם מותר לכתחילה למלאות אותו חלב ולהעמיד בו גבינות - כשיש ששים נגדו וכשאין ששים נגדו?
(2) והאם מותר לצבוע יי"ש בתולעים אדומים שנתייבשו?
- ח. משקה היוצא ע"י מליחה בזמן מועט או ע"י כבישה מעת לעת;
(1) האם יש לו דין טעם כעיקר או רק כמשקה היוצא מהן?
(2) ומה הנפק"מ מזה להלכה בנידון להעמיד גבינות בחלב שנמלח או שנכבש בעור קיבה יבשה?
- ט. (1) מה הדין בשאר בני מעיים שנתייבשו עד שנעשו כעץ?
(2) בשר יבש כעץ האם אוסר?
(3) עור הקיבה שנתייבש כעץ ונתבשל אח"כ או שנשרה מעת לעת, האם אוסר?

סעיף יא

- י. אם העמיד גבינות בעור קיבת כשרה;
(1) האם אמרינן שדבר המעמיד אינו בטל או שתלוי בטעם או בששים, ומה הטעם?
(2) ומה טעם לא אמרינן דהחלב היוצא מהעור נעשה נבילה ואוסר את החלב במשהו משום דהוי מין במינו?
- יא. (1) מה הדין אם העמיד גבינה בעור קיבת נבילה?
(2) ומאי שנא מהמעמיד בעור קיבת כשרה?
- יב. העמיד באיסור ובהיתר, האם אמרינן דהוי זה וזה גורם ומותר;
(1) כשהאיסור יכול להעמיד לבד וההיתר אינו רק סיוע?
(2) כשהאיסור אינו יכול להעמיד לבד ללא ההיתר?

סימן פח סעיף א

- יג. מצינו בפוסקים שדנו לגבי כמה סוגי איסורים אם מותר להעלות שתי דברים ביחד על שלחן אחד, באר ההלכה למעשה וטעמיהם;

- (1) בשר על שלחן שאוכלים עליו חלב?
 - (2) חלב על שלחן שאוכלים עליו בשר?
 - (3) בשר נבילה על שלחן שאוכלים עליו בשר כשרה?
 - (4) בשר על שלחן שאוכלים עליו חלב כשהאחד מודר הנאה מחבירו?
 - (5) חמצו של גוי על שלחן שישראל אוכל עליו מצה בפסח?
 - (6) לחם של איסור?
- יד. (1) האם מותר להדליק נרות של חמאה או של שומן על שלחן שאוכלים עליו בשר?
 (2) ומה הדין להדליק בחלב, ומה הטעם?

סעיף ב

- טו. האם מותרים לאכול על שלחן אחד זה חלב וזה בשר ;
 (1) אחים שמכירים זה את זה ומקפידים זה על זה?
 (2) שני בני אדם שאינם אחים שמכירים זה את זה ומקפידים זה על זה?
- טז. האם מהני סוגי היכר כדלהלן ;
 (1) שכל אחד אוכל על מפה מיוחדת?
 (2) שיושבים רחוקים זה מזה שאי אפשר לאחד לקחת ממאכל חבירו?
 (3) מה שגם אחרים אוכלים עמהם על שלחן אחד?
- יז. במחבר וברמ"א הוזכרו כמה סוגי היכר שאפשר לעשות כדי שיהיה מותר לאכול על שלחן אחד זה חלב וזה בשר, באר פרטי דיניהם ;
 (1) כשנותנים ביניהם פת להיכר - האם דוקא כשאין אוכלים מהפת או אפילו כשאוכלים ממנו?
 (2) כלי ששותין ממנו שבלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן - האם רק כשאין שותין ממנו או אפי' כשותין ממנו?
 (3) אם נתנו שם מנורה - האם דוקא ביום מהני או גם בלילה?
 (4) ומה הדין אם המנורה עומדת במקומה הקבוע?
- יח. "שני בני אדם המכירים שיש להם הוצאה אחת".
 (1) מה הפי' שיש להם הוצאה אחת?
 (2) והאם מועיל להם היכר?
- יט. (1) שני בני אדם היושבים בשתי שולחנות, זה אוכל בשר וזה חלב, האם מותר להם לשתות מכוס אחד או לאכול מפת אחת או להטביל פתם בכלי מלח אחד, ומה הטעם?
 (2) מי שאכל בשר האם מותר לו להתיישב ליד חבירו האוכל גבינה, ומה הטעם?

סימן פט סעיף א

- כ. בדין זמן ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת גבינה ;
 (1) מהן שיטות הראשונים ואיך נפסק להלכה ולמעשה, האם צריכים להמתין שש שעות, שעה או מיד?
 (2) על מה מבוסס יסוד המחלוקת?
 (3) ומהן הטעמים של השיטה הסוברת שצריך להמתין שש שעות?
- כא. מצא אח"כ בשר בין השיניים ;
 (1) האם צריך להסירו?
 (2) האם צריך שוב להמתין משעה שמסירו?
 (3) והאם צריך אח"כ קינוח והדחה?
- כב. הלועס לתינוק ;
 (1) האם צריך להמתין שש שעות?
 (2) ומה הדין בלועס תבשיל שיש בו שומן?
- כג. לשיטה הסוברת דסגי בהמתנת שעה או מיד כשסילק עצמו מהבשר ;
 (1) האם ברכת המזון מעכבת?
 (2) אם אכל בשר בלא פת, האם ברכה אחרונה מעכבת?
 (3) והאם צריך קינוח והדחה לפני אכילת הגבינה או רק קינוח או רק הדחה או כלל לא?
- כד. (1) האם מותר לברך ברכת המזון לסיום סעודת בשר על מנת לאכול אח"כ גבינה?
 (2) חולה שצריך לשתות חלב לרפואתו, כמה הוא צריך להמתין אחר אכילת בשר?

סעיף ב

- כה. הרוצה לאכול בשר חיה ובהמה או בשר עוף אחר שאכל גבינה ;
 (1) כמה זמן צריך להמתין - שש שעות, שעה או מיד?
 (2) האם צריך לעיין בידיו או לרחצם - ביום, בלילה - כשיש לו נר יפה או כשאין לו?

- (3) האם אפשר לרחוץ רק במים או גם בשאר משקין?
- (4) האם צריך קינוח והדחה?
- (5) מה קודם קינוח או הדחה?
- (6) מהי קינוח ומהי הדחה?
- (7) האם צריך לבלוע הפת?
- (8) והאם מהני שריית הפת ביין או במים לצאת ידי שניהם?
- כו. (1) כמה צריך להמתין אחר אכילת גבינה קשה?
- (2) מה נקרא גבינה קשה, ישנה או מתולעת?

סעיף ג

- כז. האם מותר לאכול;
- (1) תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר?
- (2) תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה?
- (3) גבינה אחר תבשיל של בשר?
- (4) בשר אחר תבשיל של גבינה?
- (5) גבינה אחר תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר - כשיש ממשות טעם בתבשיל או כשאין ממשות טעם בתבשיל או שבישלו שם חומץ?
- (6) גבינה ביחד עם תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר?
- כח. (1) שומן של בשר - של בהמה ושל עוף - האם דינו כתבשיל של בשר או כבשר עצמו?
- (2) מרק של בשר - האם דינו כתבשיל של בשר או כבשר עצמו?
- כט. שמש המשמש בסעודה, האם צריך ליטול ידיו בין סעודת בשר לחלב או להיפך?

סעיף ד

- ל. סכין שרגילין לחתוך בו בשר, האם מותר לחתוך בו ע"י קינוח הסכין או ע"י נעיצה בקרקע;
- (1) גבינה צוננת?
- (2) פת שאוכלים עם גבינה?
- (3) ומה הטעם?

סימן צו סעיף א-ב

- לא. עיסה שנילושה עם חלב;
- (1) האם מותר לאכלה, ומה הטעם?
- (2) אם לש בשוגג - שלא ידע שאסור או שנפל חלב בשוגג, האם מותר לאכלו?
- (3) אלו ב' תנאים מהני שיוכל לאכלו?
- (4) האם צריכים שיהיו ב' התנאים יחד או באחד סגי? ומה הטעם?
- לב. (1) האם מועיל לעשות שינוי גם אחר האפיה?
- (2) והאם מהני לחלק לאחרים אחר האפיה שלא יהיה לכל אחד רק דבר מועט?
- (3) והאם מותר ללוש עיסות עם שומן ולמלאותן במיני מתיקה שאין הדרך לאכלם עם חלב?
- לג. האם מותר לאפות לכתחילה פת עם פלאד"ן או פשטידא בתנור? ומה הטעם?
- (2) מה הדין בדיעבד אם אפה, כשהתנור משופע או שהפת למעלה מן הפשטיד"א? ומה הטעם?
- (3) ומה הדין אם רואים שזב שומן מהפשטיד"א לחוץ - תחת הפת ממש או רחוק מן הפת?
- (4) ומה הנפק"מ בין היכא שרואים שזב שומן להיכא שלא רואים ואיכא למיחש שמא זב?
- לד. (1) מה הדין כשאפה פת עם פשטיד"א במחבת, ומה הטעם?
- (2) ומה הדין כשאפה פלאד"ן של גבינה על קרקע התנור בלי כלי ואח"כ הניח באותו מקום קדירת בשר רותחת, ומה הטעם?
- (3) תנור שטחו באליה, איך מותר לאפות בו פת?

סעיף ה

- לה. (1) אפה בתנור אחד - קטן או גדול - פת עם בשר צלי, האם מותר לאכלם בחלב?
- (2) מהן שיטות הראשונים בטעם דבר זה?
- (3) ומה הדין אם הבשר מכוסה?
- לו. אפה בתנור אחד דגים עם בשר או בשר כשרה עם בשר נבילה, האם מותר לאכלם?
- לז. (1) מה נקרא תנור גדול?
- (2) והאם צריך שבחללו יהיה שיעור זה או דוקא בקרקעיתו?

שאלות ונידונים מעשיים ללימוד של חדש כסלו תש"פ יו"ד הלכות בשר בחלב סוף סימן פז, וסימנים פח, פט, צ

=====

א. משפרי אפיה, חומר משמר, שמרי יין, שאחד מהמרכיבים העיקרים שלהם הוא מיי"נ.

1. האם מותר להשתמש בו.
 2. וכן גלידה שאחד מהמרכיבים שלה הוא אבקה שמיצור מכמה חומרים ביחד, ואחד מהם הוא מבע"ח טמאים.
 3. ומה הדין כשחלק ממרכיבי האבקה עשוי מחלקי בשר וחלב שנמלחים ביחד.
 4. והאם יש חילוק בין אם מבשלים אותם לפני שמעורבים אותם עם אותם חומרים או שלא מבשלים אותם קודם.
 5. ומה הדין אם רק אחרי שכבר נוצרו השמרים, או הגלידה הוסיפו חומרים אלו בכדי לייצבה.
- [ש"ך סק"ל, רמ"א סי"א, ט"ז סקי"ג, ש"ך סק"ל"ה].

א. דבר המעמיד גם אם יש ס' כנגדו לא בטיל, ואפילו שלא נרגש טעמו [כמבואר ברמ"א סי"א], ולכן כל משפרי האפיה, או שמרים וכדו' שמעמידים את הלחם, יש לחשוש שיש להם דין מעמיד ואסורים, ומ"מ אם האיסור אינו יכול להעמיד בעצמו, הוה זה וזה גורם ומותר, ולכן אם בלי שאר המרכיבים השמרים משפרי אפיה, גלידה, לא היה נוצר, אפילו שחלק מעיקרי המרכיבים שלהם הוא היי"נ או האבקה שנוצר מבב"ח, מותר.

אמנם מבואר בט"ז [סקי"ב] וכן נוטה דעת הש"ך [סקל"ו] שזה וזה גורם מותר רק אם האיסור מצד עצמו אינו יכול לפעול, אבל אם מצד עצמו יכול לפעול, אפי' שבפועל נוצר בצירוף ההיתר, ג"כ אסור, דלא כהרמ"א שסובר שגם בכה"ג נחשב לזה וזה גורם שמותר.

אבל אם שאר המרכיבים הם חלק הכרחי לייצב את השמרים, הגלידה, גם אם תהליך היצור הוא שלפני שמכניסים את המרכיבים של האיסור, ההיתר כבר סיים פעולתו, מאחר ועדיין חסר את החומר שמיצב אותם מבואר במשב"ז [סקי"ב] וכ"כ להלכה במ"ב [בסימן ש"ח סקע"ג] שאפי' אם ההיתר כבר גמר את כל פעולתו לפני שהאיסור התחיל נחשב לזה וזה גורם, דלא כמש"כ בט"ז [שם סקט"ו].

אמנם כל זה רק אם האבקה נעשה בעלי חיים טמאים וכדו', אבל אם האבקה נעשה גם מתערובת של בשר וחלב, לדעת הש"ך בב"ח שאוסר כשהוא מעמיד זה רק אם לפני כן בישלו אותם ביחד וכבר נהפכו לבב"ח דאורייתא, אבל אם רק עיבדו או עירבו אותם ביחד, אין לו את מעלת וחשיבות של דבר מעמיד לאסור, אבל ביד יהודה [ארוך סק"א] חולק, שגם בב"ח שנאסר שלא ע"י בישול, ואסור רק מדרבנן, יש לו דין מעמיד לאסור, מאידך בפמ"ג [סימן תמ"ב משב"ז סק"ד] חולק שאפילו בב"ח שנתבשלו ביחד ונאסרו, אם הם מעורבים ביותר מס' שמצד עצמו צריך להתבטל וכל מעלתם שמחמת כן אינם מתבטלים הוא רק משום שהם מעמידים את המאכל, מאחר וכל חומרת מעמיד שלא בטל הוא רק מפני שניכר איסורו, ובב"ח שבתערובת פחות מס' אינו דרך בישול, ואין עליו שם איסור, לא שייך לומר עליו שניכר איסורו, ובטל.

אלא שגם אם אוסרים משום מעמיד, יש לחלק בין גלידה למשפרי אפיה וכדו', דבפמ"ג [סימן ק"ג שפ"ד סקי"ד] כתב לענין שמן זית שהקפחו ע"י דבר האסור, שאם חזר למצבו הראשון מותר, וביד יהודה [שם קצר סק"ה] כתב שגם במצב שעדיין קפוי ג"כ מותר, ובמנחת יצחק [ח"ח סס"ז] ביאר טעמו של היד יהודה שרק דבר שמשנה מהותו נחשב למעמיד כגון שמשנהו מחלב לגבינה, משא"כ שמן שבין כך נחשב לשמן ורק הקפחו אין לו חשיבות של מעמיד, וא"כ גלידה כל זמן שלא הוקרשה חסר במהותה והחומר שגורם לו לקרוש נחשב שמעמידו ויוצר את מהותה, משא"כ משפרי אפיה וכדו' אם גם לולא אותם משפרים הלחם היה נוצר, אלא שלא היה משוכח כ"כ וגם לא מנופח ואפוי בצורה יפה, אפשר שאינו נחשב כלל למעמיד, ורק אם לולא אותם חומרים היה מתפורר לגמרי נחשב למעמיד, וצ"ע.

ב. חלב עמיד, שכדי שלא יחמיץ מעמידים אותו ע"י אבקה, או כדורים קטנים, המורכבים מחומר של עור הקיבה, בצירוף חומרים המיוצרים ממיני צמחים, הרוב הוא מהצמחים והמיעוט מעור הקיבה, האם מותר להשתמש בהם לכתחילה.

[סי"א – י"ב, ש"ך סק"ל"ג, פ"ת סקי"ט וסקכ"א]

ב. מבואר ברמ"א שכשהעור מתייבש נחשב כעץ בעלמא ומותר להעמיד בו, ואפילו שהש"ך (סקל"ג) כתב שלכתחלה אין לעשות כן, כתב הגרעק"א הובא בפתחי תשובה (סקי"ט) שזה דוקא היכא דליכא ס', דחיישינן דלמא לא נתייבש לגמרי, אבל בדאיכא ס', וכל החשש הוא רק מדין אין מבטלין איסור לכתחלה, מותר להעמיד בו לכתחלה, ובפתחי תשובה (סקכ"א) כתב בשם התפארת צבי והנודע ביהודה שאפילו אם חוזר ונתרכך ע"י שריית מעת לעת מותר, והוסיף שם שכן מבואר בש"ך, אבל בפמ"ג (שפ"ד סק"ל"ג) כתב, שבשר אפי' יבש כעץ אוסר, ומש"כ הש"ך [סימן קי"ד הביאו הפ"ת סקכ"א להוכיח דלא כהפמ"ג] שגם בשר אינו אוסר, ביאר הפמ"ג [סימן ק"ג שפ"ד סק"ב] שזה רק באופן שיש רוב כנגד הבשר ורק ספק אם יש ס', אבל כשודאי אין רוב כנגדו אסור עיי"ש.

ולפי מש"כ הרע"א שכל הטעם שלכתחילה אסור לעשות כן דחיישינן שמא לא נתייבש לגמרי, אפשר לדון שקיבה שכבר נעשתה אבקה, לא שייך חשש זה דלמא לא נתייבש לגמרי, ומותר.

אלא שבתשובות נודע ביהודה הנ"ל מבואר, שרק בעור קיבת כשרה שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת נתינת טעם הבשר בחלב, כאשר כבר נתייבש קודם, לא נשאר בו טעם בשר שיוכל לאסור את החלב, ולא חל עליו שם בשר בחלב, אבל בעור קיבת נבילה שאיסורו מחמת עצמו, לא נפקע ממנו שם האיסור ע"י שנתייבש, ובתש"ו תפארת צבי הנ"ל חולק עליו גם בענין זה, ובפתי תשובה כתב שמדברי הש"ך מוכח כמו התפארת צבי. אולם בנידון שלפנינו שהאבקה היא מורכבת גם מחומר של צמחים אחרים המעמידים, יש להתיר, משום דהוי זה וזה גורם דקיי"ל דמותר.

ג. צבע מאכל שמיוצר מתולעים מיובשים, האם נאסר באכילה.

ד. בפ"ת [סק"כ] הביא דמותר, ע"פ מש"כ הרמ"א שעור שנתייבש מותר להשתמש בו לכתחילה, אמנם לדעת הפמ"ג שדין זה רק בעור, אבל בבשר אפילו שנתייבש אסור, א"כ צריך לאסורו, אלא שבפשוטו טעמו של הפמ"ג שבבשר אסור הוא מפני שס"ל שכשמתרכך חוזר לאסור, וא"כ אפשר שבזה אחרי שכבר נטחן לגמרי ונעשה צבע, לא שייך שיעשה בו פעולת ריכוך לחזור ולאסור.

ד. מים שעל גבי הלבן והגבינה שנשפכו לקדרה עם בשר.

- (1) מה דין הבשר.
- (2) וכן חלב שאחרי שהחמיץ חיממו אותו ועי"כ נפרדו ממנו המים, ונתקשה ונעשה גבינה, המים שנפרדו ממנו נשפכו לקדרה של בשר, ואין בקדרה ס' כנגדו,
- (3) וכן חלב שע"י פעולות של עירוב חומרים הוציאו ממנו את כל השמנונית שלו, ונתערב בבשר.
- (4) וכן קוניאק שנעשה ע"י שמרתיחים חלב, וכל האדים עוברים דרך צינור שמצננים אותו ונהפך למשקה, האם מותר לערב את הקוניאק עם בשר.
- (5) וכן אבקת סוכר [לוקטוז] שיש מהם שנעשים מהמים שנשארו אחרי יבוש הגבינה, האם מותר לאכלו עם בשר
- (6) בכל הדוגמאות דלעיל מה הדין אם רק מסתפק אם נתערב בבשר.

ד. מי חלב אסורים רק מדרבנן, וניסובי דחלבא, כתב המחבר [בס"ח] שיש אומרים שאינו מוגדר למי חלב ואסור מדאורייתא, ומי חלב שמדרבנן הוא רק אחרי שכבר מבשלים את הניסובי והמים נפרדים ממנו. לפי"ז לכאורה כל שאחרי יבוש הגבינה השתמשו במים עצמם, אינם נחשבים עדיין למי חלב, כי עדיין מעורב בהם מתמצית המאכל, וכן האבקות שנעשו מהמים שנשארו אחרי שחיממו את החלב החמוץ ועשו ממנו גבינה, ומי חלב זה רק אחרי שכבר פירקו את המים עצמם שנתחמצו ונשארו אחרי שעשו גבינה, ולכן במקום ספיקות יחשב כספק דאורייתא, ובשפ"ד [סקל"ג] כתב שבמקום ספק אפשר לצרף לס"ס שגם ניסובי דחלבא נחשב למי חלב, אבל מים שמעל הלבן והגבינה יש לעיין בגדרו. אמנם כל זה רק מים שמיצו אותם מהגבינה, אבל חלב עצמו שהפכו אותו לזיעה מאחר וזיעה נחשב כמאכל עצמו, וכ"ש חלב עצמו שהוציאו ממנו את כל השמנונית שלו לא מצאנו שמחמת כן יתבטל ממנו שם חלב.

סימן פ"ח

א. מי שאינו אוכל שרויה בפסח, או אינו אוכל קטניות.

1. האם מותר לו לאכול על אותו שולחן בפסח, ביחד עם מי שאוכל.
2. וכן כל השנה מי שמקפיד שלא לאכול מאכלים מכשרות מסוימת, האם מותר לו לסעוד על שולחן ביחד עם מי שאוכל מאכל מאותה כשרות.
3. וכן מי שנדר שלא לאכול מאכל מסוים, האם יכול לאכול את מאכליו על השולחן ביחד עם מי שאוכל מאכלים אלו.
4. וכשאוכלים שתי אנשים בפסח על אותו שולחן, אחד אוכל שרויה ואחד מקפיד לא לאכול, האם מותר לאחד לאכול חלבי ולשני לאכול בשרי.

[ס"ך סק"ב, ספ"ד סס, ספ"ד סק"ח, פ"ת סק"ב, ביאור הגר"א סי' תרי"ב על ס"י].

א. לדעת הש"ך [סק"ב] בכל שאר איסורים מותר לישב ביחד עם מי שאוכלו, חוץ מבב"ח, וממאכל היתר שנדר ממנו, דינו כבב"ח שאסור ללא היכר, וכן לחם מאחר ועליו יחיה האדם, דינו כבב"ח, לפי"ז יש לדון במי שאינו אוכל שרויה או קטניות או שאינו אוכל מכשרות מסוימת, שיחשב כלפיו כדבר הנדור ויאסר עליו לאכול על אותו שולחן ביחד עם מי שאוכל מאכלים אלו, אלא שהיה אפשר לחלק דשרויה וכדו' אפילו שזה רק מחמת נדרו, מאחר ואינו נדר זמני אלא לעולם אינו אוכלם, אפילו שזה רק מחמת נדרו נחשב כאיסור, אבל בש"ך משמע שהטעם דדבר הנדור חמור בזה, דמאחר ואינו אסור לו רק מחמת נדרו יש יותר לחשוש שיאכלנו, וא"כ בכל האופנים צריך לאסור.

ולפי מש"כ המנחת יעקב וכן פסק בשפ"ד [סק"ב] שהטעם שחמץ חמיר טפי משאר איסורים מאחר ורגילים בו כל השנה, א"כ ה"ה כל דבר שרגילים בו כל השנה, וא"כ אפשר שגם לישב עם האוכל קטניות ושרוי' צריך להיות אסור, מלבד אי נימא שדבר שמקורו הוא רק מחמת מנהג ואינו נדר ממש יותר קל, אבל בביאור הגר"א [או"ח סימן תרי"ב על ס"י] נראה לכאורה שסובר שכל שאינו אומר בפירוש שיאכלנו בכל דבר לא חיישינן שיאכלנו, אלא שאפשר ששאני התם שאינו עסוק באכילה וצ"ע.

ומבואר ברמ"א [ס"ב] שגם פת אם לא אוכלים ממנו יכול להיות היכר בין בשר לחלב, וא"כ מאחר ואינו אוכל מהמאכל השרויה וכדו', כלפיו יחשב המאכל השרויה בעצמו כהיכר גם להבדיל בין אכילת הבשר והחלב, אבל בשפ"ד [סק"ח] מבואר שמש"כ הרמ"א שאם אוכלים מהפת לא מהני להיכר, זה רק אם שתייהם לא אוכלים ממנו, אבל אם אחד מהם אוכל מהפת, לא הוה היכר, ממילא מאחר ואחד מהם כן אוכל שרויה לא יכול המאכל ההוא לשמש להיכר בין הבשר והחלב.

ב. מי שנמצא בגינה, בית חולים, וכדו'.

1. האם מותר לו לאכול על שולחן כשבצד השני יושב יהודי שאינו שומר תומ"צ ואוכל את מאכליו.
 2. ומה הדין לאכול בבית ביחד עם פועל נכרי או חילוני שעובד אצלו.
 3. והאם יש חילוק איזה מאכלים אוכל זה שאינו שומר תומ"צ.
- [ס"ב, ט"ז סק"ג-ז, ט"ז סק"ב]

ב. אם יושב סתם בגינה והשאינו שומר תומ"צ שיושב על ידו אינו מכירו מותר [כמבואר בס"ב]. אבל בפועל שעובד אצלו או שנמצא זמן ממושך בבי"ח וכדו' ביחד עם מי שאינו שומר תומ"צ וכדו', כל שמכירו בדרגה כזו שיוכל לקחת ממאכליו, אפי' אם באמת מקפידים זע"ז לדעת הט"ז [סק"ב] והש"ך [סק"ג-ד] אסור, אמנם זה רק כשהשני אוכל לחם שאינו כשר או בפסח ומי שיושב סמוך אליו אוכל מיני מאכלים של חמץ בפסח, אבל אם השני אוכל רק מאכלות אסורות, להמבואר בש"ך [סק"ב] גם אם הם כבר ברמת היכרות כזו שיוכל לקחת ממאכליו, אין איסור, כי בשאר מאכלים אין חשש שיקח ממאכליו.

ג. מי שאוכל לבד בשרי ומונח על השולחן מוצרי חלב.

1. האם מועיל שיניח היכר בין מה שאוכל למוצרי החלב.
 2. והאם מותר לאכול בשרי על שולחן כשבצד השני יושב ילד קטן ואוכל מטרנה חלבית וכדו', ויש היכר ביניהם.
 3. והאם מועיל שאחד מבני הבית שאינו אוכל כלל נמצא באותו מקום.
 4. וכן מי שנותן לפועל נכרי שאצלו בבית לאכול מהבשר הכשר שלו, האם יכול לאכול ביחד עמו על השולחן חלבי ע"י היכר.
 5. והאם יועיל בדוגמאות אלו שיאכלו על ב' מפות נפרדות, או במרחק של הושטת יד.
- [שפ"ד סק"ג, וסק"ח, חכמ"א כלל מ' סקי"א, מ"ב סי' ת"מ סקי"ח, הפלאה, דרכ"ת סקט"ו, רע"א].

ג. נחלקו האחרונים האם ההיתר של היכר הוא רק במקום שיש גם לב' דעות מנוגדות שכל אחד יזכיר לשני, או שהיכר בלבד מבלי דעות מנוגדות מספיק, בשפ"ד [סק"ח] כתב שרק בחמץ משום חומרו לא מהני היכר בין ישראל לעכו"ם, מבואר שגם בין ישראל לגוי שאינו נחשב כדיעה לענין זה מועיל היכר, ולדבריו גם בין ישראל לגוי, וכן אם השני שאוכל עמו זה קטן, או שסתם מונחים מאכלים חלבים על השולחן, יועיל היכר ביניהם, וכ"כ להדיא בחכמ"א [כלל מ' סקי"א] שגם ביושב בעצמו מהני היכר. ובנדחי ישראל, ובמ"ב [סימן ת"מ סקי"ח] כתב שרק בחמץ לא מהני היכר כשיושב בפני עצמו דחיישנין שיפול, אבל בהפלאה ועוד אחרונים [הביאם הדרכ"ת סקט"ו] נקטו שהיכר מהני רק כשיש ב' דיעות, ולדבריהם כשאוכל לבד, או עם קטן או גוי, לא מהני היכר. וברע"א הביא ששומר לא מהני לענין זה, ונראה לכאורה שסובר שאינו תלוי בדיעות אלא צריך היכר דוקא, ועדיין אפשר שסובר שהיכר לבד מבלי דעה נוספת לא מהני¹.

ובאופן שהמאכל ההפכי נמצא על השולחן במרחק יותר מכדי הושטת יד, כתב המהרש"ל [מובא בשפ"ד סק"ג, ובפ"ת סק"ג] דבכה"ג אין צריך היכר, ויש לדון האם דין זה רק בב' בנ"א שעצם זה שיושבים במרחק נחשב כהיכר, או שמרחק זה כבר נחשב כב' שולחנות, והנפק"מ בזה הוא האם גם לדעת ההפלאה שסובר שהיכר לבד לא מהני אלא צריך דוקא שיהיה גם ב' דיעות, האם מרחק יועיל גם באדם אחד כי יחשב לב' שולחנות².

ד. באמצע סעודת שבת וכדו'.

1. האם מותר להכין לתינוק מטרנה חלבית, או להאכילו גבינה וכדו'.
 2. והאם מותר תוך ו' שעות מאכילת בשר, להכין או להאכיל חלבי.
 3. וכן מי שאכל בשרי, האם מותר לו לשבת תוך ו' שעות מהאכילה ולשוחח עם אדם שאוכל חלבי.
 4. והאם מותר לו בתוך שש מהבשרי לשבת ולאכול ירקות וכדו' ביחד עם מי שאוכל חלבי.
- [משנ"ז סק"ב, מ"ב סי' תרי"ב סקל"ב, יד אפרים, יד יהודה ארוך סק"א].

ד. במשכ"ז [סק"ב] הקשה דלהמבואר בגמרא צריך לאסור גם לישב במשך כל ה' שעות מאכילת בשר אצל האוכל חלב, ויתירין או שרק כשעוסק במאכל חיישנין שיאכל ממנו, או שהכא קיל טפי דהוה רק גזירה לגזירה ולא גזרה.

¹ בדעה"ץ דן לענין מאכלים שעדיין אינם ראויים לאכילה ללא זיטול, כגון חוורים מקניית צמר ומונח על השולחן, האם מלך לא פלוג לריך לזה היכר, אלא שכאשר מונח צסקית שאינו חלק מלצור השימוש שלו, כלומר לאפוקי שקית חלב, לכאורה זה ענינו משמש כהיכר.

² והאם מותר לאכול דגים ובשר על אותו שולחן, או שצריך להוריד את הדגים תחלה. עיין טו"י אצבע"ז קמא י"ג. ועיין כף החיים סימן קט"ז סקל"ה.

ולפי התירוץ הא' א"כ רק לישיב ע"י האוכל חלב מותר, אבל להכין ארוחה חלבית תוך ו' שעות מאכילת בשרי מאחר ומתעסק בבשרי צריך לאסור, ובדרכ"ת [סקט"ו] כתב שלפי הטעם הב' שהיה גזירה לגזירה, לא רק תוך ו' שעות מותר להתעסק עם חלבי, אלא אפי' כשהוא עדיין באמצע אכילת הבשר מותר להתעסק עם חלבי, כלומר שבאמצע אכילת בשרי מותר להכין או להאכיל תינוק חלבי.

ובמשב"ז [סימן תמ"ז סק"ה] מבואר שאפי' אם מותר ליגע בדבר האסור באכילה אבל להתעסק בו אסור, אלא ששם כתב כן להדיא מפני שאסור מה"ת וזה לא שייך כאן, אבל כאן הוכיח שאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן, [חוץ מהטעם של גזל"ג].

וביד יהודה [ארוך סק"א] כתב שאם כבר אינו אוכל בשר אלא אוכל שאר מאכלים, מותר לחבירו לאכול עמו על השולחן גבינה, וסיים ועיין בפמ"ג והנראה ברור כמש"כ, מבואר שסובר שלדעת הפמ"ג בכה"ג אסור, וכן בהפלאה כתב שכל האיסור הוא רק לאכול כאחת אטו אילפס, אבל יותר מזה לא מצאנו.

וביד אפרים כתב שאם מתעסק במיני מאכלים כאלו שהרגילות לטעום מהם, אסור תוך ו' שעות, ובאופן אחר מותר, וגם להאוסרים אפי' ליישב בצד האוכל זה רק אם עדיין אינו שבע מאכילה.

ובמ"ב [סימן תרי"ב סק"ב] מבואר שבכל איסורי אכילה, חוץ מיוהכ"פ שיש אימת הדין, יש לחוש שכשיתעסק בהם יאכל מהם, ולכאורה לרבירו היה צריך לאסור להתעסק, אבל בביתאור הגר"א [שם] מבואר שרק שאומר שרצה לאכול את הדבר האסור, אסור ליתן לו, אבל בסתם לא חיישין.

ומ"מ כשמתעסקת בבישולי חלב ובשר לדעת הש"ך [סימן פ"ט סקכ"א] וכן נראה דעת הגר"א [סקי"ז] צריכה להדיח ידיה ביניהם. אבל לדעת הרמ"א [שם] אינה צריכה להדיח ידיה ביניהם.

ה. כולל, משרד וכדו' שכולם נותנים סכום קבוע לקופה וממנה קונים ארוחת צהרים לכולם, לחלק קונים חלבי, ולחלקם בשרי.

1. האם מותר להם לאכול ביחד ע"י היכר.
2. ומה הדין באופן שכל אחד מביא מביתו לחמניה וכדו', לזה יש בתוכו גבינה ולזה יש בפנים נקניקיה בשרית וכדו', ואוכלים בלי שולחן, וכן בנסיעה בטיול ביחד שכל אחד מחזיק לחמניה בידו, לאחד יש בתוכו בשרי, ולאחד גבינה.
3. ואם צריך היכר, האין יניחהו.
4. והאם מותר שיהיה להם שתיה משותפת או ממרחים וסלטים משותפים.

[רמ"א ס"ב, ט"ז סק"ג, שפ"ד סק"ז, וסק"ח, משנ"ב ס' תל"ד סקי"ד³,

ת. בט"ז [סק"ג] ובש"ך [סק"ה] מבואר שלהלכה אין כל חילוק בין אם יש להם הוצאה אחת, כלומר שקונים את המאכלים במשותף, או שאין להם הוצאה אחת, בשניהם צריך היכר, ובשניהם מועיל היכר, ולכן גם אם יש קופה משותפת שממנה קונים את כל המאכלים לכולם, מועיל היכר ביניהם⁴.

ומקום ההיכר בשפ"ד [סק"ז] מבואר שההיכר צריך להיות בין המאכלים לא בין היושבים. ולפי"ז יש לדון שאפשר שעיקר מה שמצורף להגדירם שאוכלים ביחד שאז חוששים שיאכלו אחד מהשני, זה רק כשהמאכלים ביחד, אבל באופן שכל אחד מביא בידו לחמניה וכדו' ואוכל, אפשר שלא נחשב כלל לאוכלים ביחד, ולא צריך היכר, אבל אם נאמר שגם בכה"ג צריך היכר, לרבירי השפ"ד שההיכר צריך להיות בין המאכלים לכאורה אין מקום ואפשרות להיכר.

וכשחלקם אוכלים בשרי, וחלקם חלבי, להשתמש באותם סלטים, בשפ"ד [סק"ח] מבואר שכששתי אנשים אוכלים בשר וחלב אסור להם לאכול מלחם אחד, וכן פשוט דברי המ"ב [סימן תצ"ד סקי"ד] שאסור לאכול בשר וגבינה מאותו לחם, וא"כ ה"ה מאותם ממרחים, ובאגרו"מ כתב שמעיקר הדין אין איסור, ורק מצוה מן המובחר שלא יהיה אותם ממרחים, ולכאורה גם במ"ב מוכרח כן דמיירי שם שאינו אוכל כאחת ובזה ודאי אין איסור⁵, ומש"כ הרמ"א שראוי שיהיה להם מלח נפרד, זה רק במלח שמטבילים בתוכו וכמש"כ הרמ"א, ולפי"ז אותם סלטים שמטבילים בתוכם ולא רק לוקחים מהם בסכו"ם, צריך יותר להחמיר שיהיה מיוחד לחלבי ולבשרי.

ו. הביאו לו על השולחן בשבת מאכל שאינו מעושר ועישורו ואינו יכול להורידו מהשולחן [מוקצה].

1. האם מותר לו להמשיך לאכול כשהמעשר נשאר על השולחן.
 2. והאם יש הבדל אם עישר לחם או מאכל אחר.
- [ס"ך סק"ב, שפ"ד סס, פ"ת סק"ג, פר"ת סק"א, ד יהודה פירוש הקצר סק"ג].
- ו. בש"ך [סק"ב] מבואר שמאכל של איסור שנמצא על השולחן מותר ללא היכר, כי אין כל חשש שיבוא לאוכלו, חוץ מלחם שלא בדילי מיני, או מאכל של היתר שכל איסורו הוא רק מפני שנדר עצמו ממנו.

והאם יכולים אח"כ לזמן ביחד. [מ"ב ס' קל"ו סק"ט]:

⁴ אמנם בשפ"ד [סס] נראה קצת שלדעת הש"ך יש חומרא כן כשיש להם הוצאה אחת לענין זה שגם אם אינו מכירו כריך היכר, כלומר מי שאוכל במסעדה ומשלים על חשבון לעובר אורח שאינו מכירו, או נכנס אליו אדם הביתה ואינו מכירו כלל ואוכלים ביחד, שגם כריכים היכר, ואפשר שבין כך כריך כי מאחר ומאחרו אינו בוש ממנו והרי זה כמכירים ול"ע.

⁵ אגרו"מ סימן ל"ה, דלא כמשמעות המ"ב, והביא מהג"א שמתיר מן המובחר שיהיה הכל נפרד ע"ש.

ולכאורה מאכל שעישרו אותו, לא מיבעיא לחם שיש חשש שיבוא לאכלו שאסור להשאירו על השולחן, אלא אפי' כל מאכל אחר, מאחר ובמהותו המאכל הוא היתר, אלא שנאסר מפני שעישרו, אפשר שדומה לדבר הנדור מיני' שחוששים שיבוא לאכלו, אלא שבדברי הש"ך מבואר שהפרשת חלה נחשב ככל מאכל האסור במהותו, ולא כדבר הנדור, ומותר להשהותו, אבל בפר"ת כתב שכל מאכל שאינו ניכר איסורו כגון פירות ערלה וה"ה מעשר חמיר טפי כי יש יותר חשש שיאכלנו.

ובשפ"ד פסק כהש"ך שכל לחם אפי' אם יש עליו איסור עצמי, וכן הפרשת חלה וכדו', אסור להעלותו על השולחן, דלא בדילי מיני', מלבד איסור חמץ שאפי' שאר מיני מאכלים אסור. אבל ביד יהודה [קצר סק"ג] כתב שלחם של איסור אין איסור להשאירו על השולחן, ולדבריו לא מיבעיא אם עישרו כל מאכל שהוא, אלא גם אם עישרו חלה וכדו' מותר להשאירו על השולחן, [זולת אם נחשיבנו כדבר הנדור דלא כמשמעות הש"ך].

סימן פט

א. מי שרק לעס בשר לחינוק והוציאו.

1. האם יועיל שינקר שיניו היטב, כדי שיכול לאכול חלבי.
 2. ומה הדין בכה"ג שלעס גבינה רכה, או קשה.
 3. ומה הדין אם לעס לחינוק רק שומן.
 4. ומה הדין אשה שרק טעמה בלשונה את הבשר לראות אם הוא חם וכדומה, האם צריכה להמתין.
- [ז"ח, משכ"ז סק"א סק"ד, הג' מהרש"ק על הפרמ"ג, רעק"א סק"ב, פ"ת סק"א, יד יהודה קלר סק"כ"ו]
- א.** ב' טעמים נאמרו ונפסקו להלכה להמתנת שש שעות, האחד מפני שטעם הבשר עדיין נמשך, הב' מפני שנשאר בשר בין השיניים ועדיין שם בשר עליו, ומ"מ אפילו ששומן לא חשיב בשר ואין את הטעם של הבשר בין שיניהם, וכשרק לועס את השומן כדי ליתן לחינוק, שגם אינו מושך טעם, מ"מ כתב במשב"ז [סק"א] שאפי' אם רק לעס שומן והוציאו, צריך להמתין אח"כ ו' שעות, ומ"מ גם לדעת הפרמ"ג כתב בהגהות מהרש"ק שאם טועם ופולט מיד, או הכניס לפיו והוציא מיד, אין צריך להמתין.
- אבל ברע"א [סק"ב] מבואר שאחר לעיסה אין צריך להמתין כלל, ואפי' אחר לעיסת בשר. ובפ"ת [סק"א] בתחלת דבריו כשמצדד להקל, כ"כ רק על שומן בצירוף דעת הסוברים שלעולם אין צריך המתנת ו' שעות, אמנם להלכה הביא דעת הפמ"ג להחמיר.
- ותוך ו' לא מהני לנקר שיניו כ"כ הב"ח, וכן מבואר במשב"ז [הנ"ל] שכתב דלדעת הר"מ יש חומרא שצריך להמתין ו' שעות, וכן צריך להחמיר, ואפי' שגם לדעת רש"י כתב שצריך לנקר שיניו וע"כ שלהר"מ לא מהני שינקר שיניו. ובמשב"ז [סק"ד] כתב שראוי להחמיר כהפר"ח שכל גבינה קשה אפי' כשרק היו עדיין בין שיניו נחשב לגבינה וא"כ לכאורה דינו שוה לבשר, שגם אם לא בלעו צריך להמתין ו' שעות.

ב. מי שמצץ את שיניו ויצא לו חתיכת בשר ופלטו.

1. האם צריך לשטוף את פיו או גם לקנח.
 2. האם צריך אח"כ להמתין ו' שעות.
 3. מה הדין אם לא פלט את הבשר אלא בלעו.
 4. באופן שבלע אותו, האם יש הבדל אם היה זה לפני שעברו ו' שעות מהאכילה או לא.
- [רמ"א, ט"ך סק"ג-ד, הפלאה, פר"ח סוף סק"ב]
- ב.** ברמ"א כתב שאם מצא בשר בפיו ופלטו צריך אח"כ להדיח את פיו, ובש"ך [סק"ד] כתב שלדידן צריך גם קינוח, וכן מבואר בביתור הגר"א סק"ד, אבל באלהו רבא [או"ח סימן קע"ג סק"ה] כתב שאם מצא בשר בפיו ופלטו, באחד מהם סגי, אבל להמתין ו' שעות מעת שפלטו ודאי לא צריך [כמבואר בש"ך סק"ג]
- אבל אם בלע את הבשר שמצא בתוך פיו, כתב בהפלאה שלכאורה היה צריך להמתין ו' שעות משעת הבליעה וכמדומה שאין העולם נזהרים בזה, ויל"ע אם מצא את הבשר בין השיניים אחרי ו' שעות ובלעו, האם גם בין השיניים עצמו מאבד שם בשר ואי"צ להמתין אחריו, ובלשונו של הפר"ח סוף סק"ב נראה שמחשיבו לבשר ממש.

ג. עברו שש שעות מאכילת הבשר, ועתה הולך לאכול חלבי ומרגיש שיש בשר תקוע בין שיניו.

1. האם צריך לנקרו.
 2. והאם צריך לבדוק לפני אכילת חלבי האם תקוע בשר בשיניים.
 3. ומי שמסתפק אם כבר עברו ו' שעות האם מותר לו לאכול חלבי.
- [משכ"ז סק"ב, יד יהודה לרוך סק"א, קלר סק"ב, יס"ט פ"ח ט', חתם סופר חולין דף ק"ה]
- ג.** במשב"ז [סק"א] מבואר שבסתמא אין צריך לחשוש שיש בשר בין שיניו, ורק כשמרגיש שיש בשר תקוע צריך לנקרו, אבל אם מסתפק אחרי ו' שעות האם יש בשר בשיניו, בכנה"ג משמע שא"צ לבדוק, אבל המהרש"ל מחמיר להצריך בדיקה

וכשיש לו נקבים כתב שצריך לחטט, וכ"כ היד יהודה ארוך סק"א ובקצר כתב שלעולם ראוי לחטט, אבל בחת"ס כתב⁶ שהבשר שנמצא בחורי השינים נסרח ונמאס ואין שם בשר עליו⁷. אבל אם מסתפק האם כבר עברו שש שעות ממתי שאכל בשר, כתב ביד יהודה שמספק צריך להמתין דהוה דבשיל"מ, אבל מדברי המחבר משמע שרק בודאי צריך להמתין.

ד. מי שאכל בשר ואח"כ המשיך את סעודתו במאכלים אחרים.

1. האם ממתין שש שעות מתחלת סעודה הבשרית, מסיום הסעודה, או משעה שגמר את אכילת הבשר בעצמו.
2. וכן האם מותר להתחיל סעודה חלבית תוך שש שעות ואת המוצרי חלב שבסעודה יאכל רק כשיגיע שש שעות.

[לגול מרצבה, ערוך השולחן]

ד. בדגול מרבבה כתב, שאפילו שגדר ההמתנה לחלק מהפוסקים היא מסעודה לחברתה, מ"מ זמן ההמתנה הוא לא בתחלת הסעודה הבשרית ולא מסיומה, אלא מגמר אכילת הבשר עצמו, אפילו שממשיך לאכול מאכלים אחרים, אבל שעת הסעודה שאוכל בה חלבי נראה בדבריו שמאחר ומקור הדין נאמר על סעודה אחרית, צריך להמתין שש שעות עד תחלת הסעודה ולא עד מתי שאוכל בפועל גבינה, ואפי' שעדיין אינו אוכל גבינה, וצ"ע. אבל בערוך השולחן כתב שצריך להמתין שש שעות מסיום הסעודה הבשרית

ה. מי שגמר לאכול את הבשרי, ואח"כ המשיך לאכול מאכלים אחרים באותה צלחת מבלי לנקותה.

1. ממתי ממתין שש שעות.
2. וכן מי שבשיל תפוא בקדרה שהיתה מלוכלכת בשיירי בשר, האם צריך להמתין אחרי אכילת התפוא שש שעות.
3. והאם יש חילוק אם היה בתפוא ס' כנגד שיירי הבשר.
4. והאם מותר תוך ו' שעות מאכילת בשר לקנות משקאות מהמכונות שמוכרים בהם גם משקאות חלביים שעוברים באותם צינורות.
5. וכן אם ישל בתוך מרק ירקות גם חתיכת שומן, פחות מס', או יותר, האם צריך להמתין אחריו ו' שעות.

[ס"ך סקי"ט, שפ"ד שס, בית מאיר, רעק"א סק"ד, פ"ת סק"ז, יד יהודה ארוך סק"ה]

ה. ברמ"א [ס"ג] כתב, שתבשיל שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, והקשה הש"ך [סקי"ט] דאפילו לאכלו עם גבינה מותר מדין נ"ט בר נ"ט, ובש"ך ביאר את דברי הרמ"א דמיירי במאכל שנתבשל בכלי שהיה מלוכלך בבשר, וגם אחריו לא צריך להמתין ו' שעות, ובפ"ת [סק"ז] מבאר דבריו דמיירי באופן שאין במאכל ס' כנגד הטוח של הבשר המלוכלך בכלי.

ודן בפ"ת שאפשר שה"ה אם עירב בפועל ממשות מעט של בשר בתוך מאכל ואפי' שאין בו ס', מותר לאכול אחריו גבינה, ולדבריו יל"ע מה השיעור המגדירו למעט, ובהמשך כתב דאפשר שהש"ך מתיר רק בטוח שע"ג הכלי ולא כשיש ממשות של בשר.

אבל ביד יהודה [ארוך סק"ה] כתב שכונת הש"ך הוא לחלק בין היכא שהושם בכונה לבין כלי שלא הודח, ולהלכה ודאי שרק כשיש טוח של בשר ע"ג הכלי ואין כונתו כלל לאוכלו, בזה אפילו אם במאכל המתבשל בקדירה אין ס' כנגדו, לא צריך להמתין אחריו ו' שעות, אבל במכניס בכונה בעין של בשר לתוך מאכל, אפי' אם יש במאכל יותר מס' כנגדו צריך להמתין אחריו ו' שעות אטו אין בו ס'.

ויש ליעיין האם ה"ה איפכא אחרי שאכל בשר האם יכול לאכול מאכל שהתבשל בקדרה שהיתה מלוכלכת עם בעין של גבינה, או שאחרי אכילת בשר בעיין חמיר טפי.

אבל באלהורבא [ארוך סימן קע"ג] כתב שאפי' בטוח שע"ג הקדירה אם אין במאכל ס' כנגדו צריך להמתין אחריו, וכן בבית מאיר הקשה על הש"ך דממה נפשך אם יש ס' כנגדו נתבטל הבעין והוא כלא היה, ואם אין ס' כנגדו, אפילו בטוח הוה ממש כבעין של בשר ואסור, והרע"א שביאר באופן אחר את דברי הרמ"א יש ליעיין האם כונתו לחלוק על דעת הש"ך. לפי"ז כשאכל מאכל פרוה בצלחת מלוכלכת מבשר, לדעת הש"ך בפשטות גם אם אין בו ס' כנגד הבשר אין צריך להמתין, והבית מאיר והיד יהודה אוסרים, וכשהכניס להדיא חתיכת בשר גם לדעת הש"ך צריך להמתין, אבל בפ"ת דן לדעת הש"ך גם בכה"ג האם צריך להמתין, ולהיפך לשתות ממכונה שהצינורות מלוכלכים מחלב, יש לדון האם דומה להנ"ל.

ו. מי שבאמצע סעודה בשרית אכל בטעות חתיכת גבינה, או שתה חלב, מה יעשה כדי שיוכל להמשיך בסעודה הבשרית.

[משנ"ז סק"ג, משנ"ב ס' תל"ד סקט"ו]

ו. במשב"ז [סק"ג] מבואר שאפי' לדעת המחמירין שגם כדי לאכול בשר אחר גבינה לא סגי בקינוח והדחה בלבד, אלא צריך גם ברכה אחרונה, מ"מ בכה"ג מותר לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי לאכול אחריו בשר, וא"כ יוכל לקנח ולהדיח ולברך ברכה אחרונה על הגבינה כדי שיוכל להמשיך לאכול בשר⁸, ובמ"ב [סימן תצ"ד סקט"ו] כתב שאחרי אכילת גבינה סגי בקינוח והדחה ואין צריך ברכה אחרונה⁹.

⁶ וכ"כ במנחת שלמה סימן נ' ע"ש

⁷ ומי שהקדיא את הבשר תוך שש שעות וחזר ובלע עיין מג"א סימן תר"ח סקל"א ויל"ע האם דומה לכאן.

⁸ עיין דעת קדושים סק"ב, וכפף החיים סק"ה, ול"ע.

⁹ ואם תוך שש שעות זיך על מאכל חלבי, וזכר שהוא נשכר, עיין שדי חמד אסיפת דינים צ"ח י"ב.

ז. מי שבישל צנון, בצל, או שאר דברים חריפים בקדרה בשרית.

1. האם צריך להמתין אחרי אכילתו שש שעות.
2. וכן מי שחתך צנון או בצל בסכין בשרי, האם צריך להמתין אחריו שש שעות.
2. וכן להיפך מי שחתך צנון או בצל בסכין חלבי, האם מותר לו לאכול תוך שש שעות מאכילת בשר. [רעק"א סק"ד, בית מלאי, אשל אברהם סי' תל"ד סק"ו, יד יהודה ארוך סק"ה]
- ז. ברע"א [סק"ד] מבואר שאם בישל מאכל חריף בקדירה בשרית, אפי' שבדבר חריף אין נ"ט בר נ"ט, ונחשב שבחריף עצמו יש בליעות של בשר בדרגה של טעם ראשון שאסור לאכול עם מין ההפכי, מ"מ אינו נחשב כאכילת בשר לענין להמתין אחר אכילתו ו' שעות, וכ"כ הבית מאיר.
- אבל בפמ"ג [אש"א או"ח סימן תצ"ד סק"ו] כתב, שאחרי אכילת בשר אסור לאכול מאכל חריף שחתכו אותו בסכין חלבי, אלא שאפשר דלא פליגי שרק אחרי אכילת בשר בעין אסור לאכול מאכל חריף הבלוע בו חלב, אבל דבר חריף שנחתך או התבשל בבשר, אינו נחשב לאכילת בשר שיצטרכו להמתין אחריו ו' שעות, וכעין סברא זו כתב היד יהודה [ארוך סק"ה], וצ"ע.

ח. בישל תפוז עם בשר.

1. אכל רק את התפוז"א, האם מותר לו אח"כ לאכול גבינה.
 2. והאם אחרי שאכל את התפוז"א מותר לו לאכול את החלק התחתון של הפיצה בלי הגבינה הצהובה, או את חלק התחתון של עוגת גבינה בלי הגבינה.
 3. וכן האם יכול לאכול אחרי התפוז"א, אורז שהתבשל עם גבינה.
 3. וכן אם טיגנו ציפס עם שמן שטיגנו בו לפני כן שניצלים, האם צריך להמתין אחרי אכילת הציפס ו' שעות.
 4. וכן קוגל תפוז"א שנאפה ביחד עם בשר בתנור אחד, או שהניח את הקוגל לחממו ע"ג סיר בשרי פתוח, האם צריך להמתין אחריו ו' שעות.
- [ס"ג רמ"א, רע"א, חכמ"א כלל מ' סקי"ג, משכ"ז סק"ה, רע"א סי' ל"ב על הרמ"א ס"ח, אשל אברהם מצוטט אטקס]

ת. לאכול גבינה בעין אחרי אכילת תבשיל של בשר לדעת המחבר מותר אחרי נטילה, ולדעת הרמ"א דינו כאכילת גבינה אחרי בשר, וממילא לאכול גבינה תוך ו' שעות מאכילת תפוז"א שנתבשלו ביחד עם בשר, הרי זה כאכילת גבינה אחרי תבשיל של בשר, אבל לאכול רק את החלק התחתון של הפיצה, וכן לאכול רק את הבצק של העוגת גבינה וכדו', הרי זה כאכילת תבשיל של גבינה אחרי תבשיל של בשר, שלדעת המהרש"ל הביאו הרע"א [סק"ג] גם בזה צריך להמתין ו' שעות, אבל בחכמ"א [כלל מ' דין י"ג] סתם להחמיר רק על גבינה ממש, וכלישנא דהרמ"א, ובמשכ"ז [סק"ה] כתב שהחמיר להחשיב מרק כבשר תע"ב, משמע שגם לדידן יש נפק"מ וחילוק בין בשר ותבשיל, ולדעת המהרש"ל שגם תבשיל של גבינה אסור לאכול אחרי תבשיל של בשר א"כ לדידן אין נפק"מ בזה.

וצי"פ שבישלו אותו בשמן שטיגנו בו לפני כן שניצל, לכאורה יש לו דין מרק צלול שנחלקו [כמבואר בט"ז סק"ה] האם דינו כבשר או לא, וע"ז כתב המשכ"ז שהחמיר תע"ב, אלא שיש לעיין דאפשר שכל מה שמחמירים להמתין גם אחרי אכילת מרק צלול זה רק אם אוכל את המרק הצלול בעצמו, אבל אם אח"כ בישל באותו מרק צלול מאכל אחר ואכל רק את המאכל השני, שזה כבר טעם שני באוכלין, אפשר שלא החמירו, ולפי זה הצי"פ שטיגנו אותו בשמן שלפני כן שטיגנו בו שניצל, שהוא כבר טעם שני של בשר, אפשר דקיל טפי, ולכו"ע לא צריך להמתין אחריו ו' שעות וצ"ע.

ואם חיממו קוגל ביחד עם בשר באותו תנור, או שהניחו לחמם תבנית קוגל ע"ג סיר בשרי, שהזיעה של הבשר נכנסת ישר לתוך התבנית של הקוגל [וחמיר טפי כשמניחו ע"ג הבשר ממש וסותמו מכל צד, כמבואר ברע"א בסימן צ"ב] באשל אברהם [בוטשאטש] כתב שמעיקר הדין זיעה לא חשיב כבשר ואין צריך להמתין אחריו. אלא דמ"מ המחמיר תע"ב.

ט. מי שעושה קידוש בשבת ואוכל מזונות, חלקם חלביים או שרוצה לשתות קפה עם חלב.

1. מה יעשה כדי שיוכל לאכול אח"כ סעודת שבת.
 2. ומה הדין אם אכל בקידוש גם גבינה צהובה.
 3. והאם יש מקום להחמיר להמתין אחרי אכילת גבינה רגילה.
 4. והאם מותר לו לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי שיוכל לאכול אח"כ את הסעודת שבת.
 5. האם יש הבדל אם יש לו בסעודה רק בשר עוף או בשר בהמה.
- [ס"ב רמ"א, ס"ך סקט"ז – י"ז, מ"ב סי' תל"ד סקט"ז, משכ"ז סק"ג, ספ"ד סקט"ז].
- ט.** ברמ"א [ס"ב] מבואר שטוב להחמיר אחרי גבינה קשה כמו בגבינה אחרי בשר, ובש"ך [סקט"ז] מבואר שגם המחמירין כדברי הזוהר להמתין אחרי גבינה קשה, מ"מ זה רק כדי שלא יחשב שעתא חדא, ולכן די להמתין שעה אחת, מלבד ברכה אחרונה. וכן מבואר בביאור הגר"א [סק"ו וסקי"א] שלדעת הזוהר בין לאכול בשר אחרי גבינה ובין לאכול גבינה אחרי בשר בהמתנת שעה אחת סגי, וזהו מקורו של הרמ"א [בס"א] שהמנהג להמתין אחרי בשר רק שעה אחת, וכל המקור להמתין אחרי גבינה הוא מהזוהר, וממילא יותר משעה אחת אין צריך להמתין, אלא שאם זה כל המקור א"כ אין חילוק בין גבינה קשה לרכה.

אבל בשפ"ד [סקט"ז] מבואר שגם מצד הזוהר יש להמתין אפילו אחרי גבינה רכה ו' שעות, אלא שאין נוהגים כן, אלא שמ"מ כתב שלאכילת בשר עוף אין צריך להמתין אפי' לדעת הזוהר, דלא כמש"כ הב"י באור"ח סימן קע"ג. ומ"מ כתב הרמ"א וכ"כ הש"ך [סקי"ז] שטוב להחמיר, ובשפ"ד ביאר כונתו רק על אחרי גבינה קשה שבזה חוץ מלהחמיר מצד הזוהר צריך גם להחמיר שעד שש שעות נחשב עדין לגבינה, וזה רק בגבינה קשה, ובמ"ב [סימן תצ"ד סקט"ז] כתב שאחרי גבינה קשה צריך להפסיק בברכת המזון ולהמתין ו' שעות, ואחרי גבינה רכה בקינוח והדחה סגי ואין צריך אפי' להפסיק בברכת המזון. ובמשב"ז [סק"ג] כתב שגם מי שמחמיר ע"ע לברך ברכה אחרונה, מ"מ בזה מותר לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי שיוכל לאכול אחריו בשר¹⁰.

י. מי שאוכל פיצה או פרוסות לחם מרוחות בגבינה וכדו' ולפעמים מניחם ישירות על המפה.

1. רוצה להפוך את המפה ולהניח עליו שניצל חם וכדו', האם מותר לו.
2. ואם תמיד מקפיד להניח את כל מאכליו רק בתוך צלחות, האם יכול לאכול אותם על אותו מפה.
3. וכן אם עשה קידוש ואכל עוגה חלבית וכדו' על צד אחד של המפה, האם צריך להחליף את המפה, או יכול לאכול את הסעודה בצד השני של המפה.
4. והאם יש הברל אם הניח את העוגה החלבית בתוך צלחת או הניחה על השולחן.

[ס"ז, פ"ת סק"ה, יד אפרים, יד אברהם]

י. מבואר בשו"ע [ס"ד] שאין לאכול חלבי ובשרי על אותה מפה, ומ"מ כתב בפ"ת [סק"ח] שאם לא אוכלים ממש על המפה אלא בתוך צלחות, מספיק שיהפוך את המפה, כלומר שאם הרגילות להניח פיצה, או שניצלים ישירות על המפה, גם אם יהפוך את המפה אסור לאכול עליה, אבל אם הרגילות להניחם בתוך צלחות, מ"מ להניח על אותו מקום במפה אסור אבל אם יהפוך את המפה מותר, וביד אברהם כתב שבמפה ארוכה, גם אם אוכל בצד השני של המפה נחשב כמפה אחרת ומותר.

יא. מי שסובל מצרבות וכדו'.

1. כמה זמן צריך להמתין אחרי אכילת בשר כדי שיוכל לשתות חלב.
 2. וכיצד ינהג כדי שיוכל לשתות חלב.
 3. והאם מותר לו לברך ברכה אחרונה על אכילת הבשר כדי שיוכל לשתות חלב.
- [יד אפרים, פ"ת סק"ג, ש"ך סק"ז, משב"ז סק"ב, חכמ"א כלל מ' סקי"ג, משב"ז סק"ג]
- יא. ביד אפרים כתב שבמקום חולי ומיחוש יש להקל כהפ"ח להמתין ו' שעות זמניות, ובחכמ"א כתב שלצורך חולה קצת יש להתיר אפי' אם אכל בשר בהמה שיחטט בשיניו וימתין שעה אחת לאחר ברכת המזון, [וכ"כ בנדחי ישראל ל"ג ס"ו] ובחיי אדם [כלל קכ"ז דין י'] כתב, שמי שנוהג להמתין שש שעות ועכשיו מחמת חולשתו רוצה לנהוג כהמקילין איזה שעות, מהני לזה התרה¹¹.
- ובפ"ת הביא מהח"ס שבמקום חולי היקל במי חלב שאיסורו רק מדרבנן, ובפשטות צריך גם ברכה אחרונה¹². ובכה"ג לכאורה גם יהיה מותר לברך ע"ד לשתות אח"כ חלב, מאחר וסומכים בזה על הסוברים שסגי בשעה אחת. אלא שבמשב"ז כתב שלדין שבין כך ממתנים ו' שעות אין נפק"מ באיסור לברך ע"ד לאכול גבינה, ואם לצורך חולה מותר, אי"כ גם לדין נפק"מ וצ"ע.
- ולדעת המשב"ז לכאורה צריך לפחות גם קינוח והדחה, כמו מי שמקל בהמתנה שעה אחת, אבל לדעת הש"ך, הנוהגים בהמתנת שעה אחת אינם צריכים קינוח והדחה, וכ"כ החכמ"א כלל מ' סקי"ג.

יב. מי שנמצא במקום זר ויש לו רק סכין אחד.

1. האם יש לו עצה לחתוך בזה גם בשר וגם גבינה.
 2. וכן אם יש לו רק סכין בשרי האם יש לו אפשרות לחתוך בו לחם כדי לאכול עם גבינה.
 3. ואם אין לו סכין כלל, ויש רק סכין של מי שאינו שומר כשרות שנמצא ע"י, האם יש לו תקנה להשתמש בזה.
 4. ומה הדין בכל זה בדיעבד אם כבר חתך עם אותו סכין.
- [ס"ד, ט"ז סק"ו-ז, נקוה"כ, משב"ז ס"ז, ש"ך סק"ב, שפ"ד ס"ז, רע"א סק"ה, חכמ"א כלל מ' סקי"ד, וכלל מ"ט סק"ט].

יב. מבואר בשו"ע [ס"ד] שלכתחילה אסור לא רק לחתוך גבינה עם סכין בשרי, אלא גם אסור לחתוך בסכין בשרי לחם שאוכלים עם גבינה, וברמ"א כתב שע"י נעיצה מותר, לדעת הט"ז [סק"ו-ז] מש"כ הרמ"א להצריך נעיצה זה רק להתיר לחתוך גבינה בסכין של בשר, ומצד המנהג גם נעיצה לא מהני, אבל לחתוך לחם בסכין של בשר מותר לכתחילה ע"י קינוח בלבד, אבל לדעת הש"ך, [סק"ב] הפמ"ג [משב"ז שם] והרע"א [סק"ה], לכתחילה גם לחתוך לחם בסכין של בשר צריך נעיצה ולא סגי בקינוח, ומצד המנהג גם בזה לא משתמשים כלל, ובשעת הדחק שאין לו אחר נעיצה מהני, ובשפ"ד

¹⁰ לענין אכילת ויטמינים המכילים מוצרי בשר, לאחר אכילת גבינה קשה, וביחד, עיין אגרו"מ יור"ד ח"ב סימן כ"ו.

¹¹ לענין יולדת עיין שלמת חיים סימן רפ"ו, ובגדר חולה כתב שם שאם צריכה לכך.

¹² עיין שצט הלוי ח"ב סימן ל"ב.

[סק"ב] כתב שבשעת הדחק שמהני שנעיצה זה רק לחתוך בו לחם שרוצה לאכלו עם גבינה, אבל לא לחתוך גבינה עצמה. וברע"א כתב שהטעם שאסור הוא מפני הטוח של בעין שנשאר עליו וא"כ אפילו בדיעבד אם חתכו צריך לאסור. כל זה בסכין בשרי וחלבי דמחמת הרגילות יש יותר לחשוש, אבל בסכין של איסור מהני נעיצה לכתחילה וקיל בזה טפי מסכין כשר, [כ"כ בשפ"ד שם]. אבל בחכמ"א פסק כהט"ז¹³.

יג. בערב שבתות וכדו'.

1. האם מותר באותו זמן להכין את הבישולים הבשריים והחלביים.
 2. וכן האם מותר לבשל מאכלים בשרים ובאותו זמן להאכיל ילדים חלבי.
- [ס"ד, ט"ז סק"א, ציבור הגר"א סק"ז, חכמ"א כלל מ' סק"ג]
- יג. לדעת הרמ"א [ס"ד] שמש אינו צריך נטילה, דלא גזרו נטילה רק על מי שאוכל, אבל הש"ך [סק"א] חולק עליו דכל נוגע במאכל צריך נטילה, ולכן אשה שמתעסקת בבישולים ומאכילה ילדים חלבי, או מבשלת גם מאכלים חלביים, צריכה להקפיד ליטול ידיה בין זה לזה, וכ"כ להלכה החכמ"א [כלל מ' סק"ג]

יד. מי שאוכל לבן או גבינה עם כפית, או שחה חלב בכוס.

1. האם צריך לרחוץ ידיו לפני שאוכל בשרי.
 2. וכן מי שאחרי חלבי אוכל בשר עם מזלג, האם צריך ליטול ידיו.
- [שפ"ד סק"כ, רש"ס חולין ק"ג ע"ב]
- יד. בפר"ח כתב שאם אוכל את הבשר עם מזלג אינו צריך להדיח ידיו תחלה, ובשפ"ד [סק"כ] כתב שראוי להחמיר כשאין בו טורח ונפק"מ כשהוא בדרך וכדו'. ובשוחת חלב בכוס ברש"ש [חולין ק"ג ע"ב] כתב שאין צריך אחריו הדחה, אבל בבדי השולחן [סקמ"ג] הביא דבאו"ה מבואר שצריך להדיח ידיו.

סימן צ"ז

א. אפו עוגות או עוגיות, מרחו אותם עם שוקולד חלבי שהומס.

1. האם הם מותרים באכילה.
 2. וכן חלה שהניחו אותה לחמם ע"ג הקדרה של הטשולנט, האם מותרת באכילה.
 3. והאם יש הבדל אם רגיל לאכול חלבי בסעודה ג', או לא, וכן האם יש הבדל בין אם רגיל לאכול חלה במלוח מלכה, או לא.
 4. וכן מי שאפה ביום חמישי חלות לשבת בתבנית בשרית, או שאפה בער"ה חלות בתבנית בשרית ליומים של ר"ה, האם החלות מותרות באכילה.
 5. וכן שוקולד שהמיסו אותו בקדרה בשרית כדי למורחו על עוגה, האם העוגה מותרת באכילה.
 6. וכן מי שעשה בצק לחלות, סופגניות וכדו', עם מים שהוחמו בקדרה חלבית ב", האם מותר באכילה.
- [ס"א, רמ"א, ט"ז סק"ב, ט"ז סק"ב, שפ"ד ס"ס, פ"ת סק"ד-ה, חכמ"א כלל מ"ח דין ז', וכלל נ' דין א', בינת אדם נ', יד יהודה ארוך סק"ת, משנ"ז סק"ב, וסק"ד, חמודי דניאל הלכות צ"ח סוף אות י"ד]

א. במחבר [ס"א] מבואר שעיסה שלשו אותה בחלב אסורה באכילה אפילו בפני עצמה, גזירה שמא יאכלנו עם בשר, וברמ"א מבואר שאם אפו פשטיד"א שיש בו שומן ביחד עם פת בתנור, וזב מהשומן תחתיו, דינו כנילוש עמו, ובט"ז [סק"ב], ובש"ך [סק"ב], מבואר שאם ודאי שזב מהשומן בתנור, אפי" שאל זב מתחת הפת ממש, גם נאסר הפת באכילה, מוכח מדבריהם שאפילו שגם על דבר שלא נאפה עם הבשר ממש אלא רק נבלע בו מחמת שזב תחתיו וכדו' יש גם את הגזירה של נילוש עמו.

ובסימן ק"ה [ש"ך סק"ב-כ"ג, ועוד] מבואר שמאכל הבלוע בכלי, מבליע מהכלי למאכל רק בשיעור כדי קליפה, וא"כ מוכח כאן שגם פת שנבלע בו חלב או בשר רק בכדי קליפה שלו, דינו כנילוש עמו שאסור באכילה¹⁴, לפי"ז גם אם רק מרחו את העוגיות {לפחות בשעת האפיה} עם שוקולד חלבי, אסור לאוכלו ואפי" בפנ"ע. וכן בלינצ'ס שטינגם במחבת עם חמאה יש בו בליעות לפחות בשיעור כד"ק ודינו כנילוש עמו.

ולהמבואר בט"ז והש"ך, שגם אם לא זב ממש מתחת לפת, אלא רק זב מהשומן בתנור ומהתנור עברו הבליעות לפת, אוסרים את הפת, א"כ מבואר שלא רק בליעה של בעין שנבלע בפת דינו כנילוש עמו, אלא גם בנ"ט בר נ"ט נחשב כנילוש עמו, דהרי השומן נבלע בתנור וממנו לפת, אלא שהקשו האחרונים דהרי כל נ"ט בר נ"ט כגון פת שנאפתה בתבנית בשרית לדעת המחבר מותר אפילו לכתחילה לערבו ולאכלו עם גבינה וכדו', וגם לדעת הרמ"א בדיעבד מיהת אם עירבו בגבינה

¹³ לענין סקוטק-ברייט אם מהני כנעילה עיין מש"כ בזה בספר דבר חריף כסוף הספר בסימן י"ח, ובסימן ע"ח אות ה' הוכיח דעירוי ולא מועיל במקום נעילה.

¹⁴ בחמודי דניאל תערוכת ז' דין ל"ז כתב שצאופן שצכל המונח תחתיו הוא עם רוטב מצליע ככולו ודבריו צה"ג נאסר כל הפת, ואכ"מ.

מותר באכילה, וא"כ איך שייך לאסור לאכול אפילו בפני עצמו פת שיש בו רק בליעות של מין מסויים בדרגה של נ"ט בר נ"ט, ולכן כתבו חלק מהאחרונים [כמבואר בפ"ת סק"ד] דמאחר ומיירי שבשעת הבישול עצמו נבלע השומן בתנור וממנו עבר לפת, כל שהוא בדרך ושעת בישול עצמו אינו נחשב כנ"ט בר נ"ט, והרי זה כנבלע מיד ממה שזב לתוך הפת. ולדבריהם חלות שנאפו בתבנית שלפני כן אפו בה עוף, מאחר ונחשב רק לנ"ט בר נ"ט החלות מותרות, וכן סופגניות שלשו אותם עם מים שהוחמו בכלי חלבי אפילו שבלוע בסופגניות נ"ט שני של חלב ואסור לאוכלם עם בשר, מ"מ מאחר והוא רק נ"ט בר נ"ט, לא נאמר בו דין פת שנילוש עמו, ולאכלו בפני עצמו מותר, אבל אם הניחו חלה לחמם ע"ג הסיר של הטשולנט, מאחר והוא שעת בישול עצמו לדעת הסוברים שאינו נחשב לנ"ט בר נ"ט נאסר באכילה. וכן מבואר במשב"ז [סק"ד] שרק עם המין ההפכי אסור לאוכלו ככל נ"ט בר נ"ט לכתחילה, אבל עם אותו המין עצמו מותר, {אמנם אפשר ששם מיירי באופן שלא ידע שבלוע בו מהמין השני כדי שלא יסתור עצמו מהשפ"ד וכדלהלן}.

אבל בשפ"ד [סק"ב] חולק וסובר שגם בליעות שנבלעו בכלי בשעת הבישול עצמו, ומהכלי עברו למאכל, נחשב רק לנ"ט בר נ"ט, ומ"מ אפילו שכל נ"ט בר נ"ט לפחות בדיעבד אם עירבו אותו עם המין ההפכי מותר באכילה, מאחר שקיי"ל¹⁵ בכל נ"ט בר נ"ט שאם בישל לכתחילה בכלי של מין אחד על דעת לערבו במין ההפכי, נחשב כמבטל איסור ונאסר אפילו בדיעבד, סתם פת מאחר שהרגילות לאוכלו עם בשר ועם חלב, נחשב שאפה את הפת לכתחילה על דעת לאוכלו עם המין ההפכי, שגם בנ"ט בר נ"ט זה נאסר בדיעבד, ולכן לא רק עם המין ההפכי נאסר בדיעבד אלא אפי' עם אותו המין עצמו אסור לאוכלו.

ולדבריו, אם אפה חלות בתבנית שלפני"כ אפו בה עוף, החלה אסורה לאכילה אפי' בפנ"ע, וכן חלה הניחו על הסיר של הטשולנט, מאחר וסתם פת נחשב שנעשה ע"ד לאכול עם שתיים, נאסר לגמרי באכילה, וכן שוקולד שכדי למרוח אותו על העוגה הפשירו אותו בסיר בשרי, מאחר והרגילות הוא לאכול ביחד עם קפה, נחשב שנעשה על דעת לאכול במין ההפכי, ונאסר לאכול אפילו לעצמו, וכ"ש אם עשו בצק לסופגניות חלביות עם מים שנילושו בכלי בשרי, גם אם בסוף עשה מהם סופגניות פרוה, אסורים גם כן כמו שהם לעצמם באכילה.

ואפי' שכל נ"ט בר נ"ט בדיעבד מותר, וכ"ש כאן שלא עירבו אותו ממש עם המין ההפכי, מאחר והרגילות לאוכלו עם המין ההפכי, נחשב שנעשה על דעת כן, ודינו שיהיה לנ"ט בר נ"ט שנעשה על דעת לאכול עם המין ההפכי שאסור. אלא שעדיין צ"ב שגם לדבריו שכשעושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה ע"ד לאכול במין ההפכי נאסר לגמרי כל הטעם דנחשב כמבטל איסור לכתחילה וא"כ הוא לא יותר חמור ממבטל איסור שרק במזיד כלומר שידע שאסור לעשות כן ועשה נאסר, אבל לא ידע שיש איסור בדבר לא יאסר.

ובחכמ"א כלל נ' דין א' כתב שאם זב לא תחת הפת ממש בהפס"מ מותר לאכול בפנ"ע, דמאחר והוא נ"ט בר נ"ט אין לדמותו לנילוש עמו, ולכאורה כוננו כהשפ"ד דמאחר וזה פת וסתמא נחשב שנאפה ע"ד לאכול עם חלב ועם בשר לכן נחשב לנילוש עמו, דאל"כ מאי גרע מנ"ט בר נ"ט שבדיעבד מיהת לכו"ע מותר, וכן נראה להדיא בבית אדם נ', וצ"ע.

אבל בכלל מ"ח דין ב' כתב שבצק שנילוש במים שהוחמו בקדירה של בשר, אסור לכתחילה לאוכלו עם חלב, אבל לאכול בפנ"ע משמע שמותר, ואפשר ששם מיירי כשחיים בסתם ורק אח"כ נמלך לעשות עמו בצק, או שכשחיים המים לא ידע שזה קדירה שהוחם בה קודם בשר, וצ"ע.

ובחמודי דניאל [הלכות בב"ח אות י"ד] כתב שאסור לחמם מים בקדירה של בשר כדי ללוש בו פת לאוכלו עם בשר, דהחשש בפת שמא יאכלנו עם חלב נחשב לודאי.

אלא שגם אם נגדיר את החלה שנאפתה בתבנית בשרית או שחיממו אותה ע"ג הסיר של הטשולנט כנילוש עמו, מ"מ רק לדעת המחבר שההיתר של נילוש עמו בשיעור מועט הוא רק כדי שיעור של אכילה אחת יאסר, אבל לדעת הרמ"א שכל דבר שנאכל ליומו נחשב שיעור מועט שמותר ללושו בחלב, ה"ה חלות של שבת אפילו שנהיו ממש בשרי מותרים באכילה.

אלא שלפ"ז יצא שאם אפו את החלות בתבנית בשרית ביום ה', או שאפו חלות בתבנית בשרית ליומים של ר"ה, או עשה לחמניות חלביות בער"ש שלפני שבועות, מאחר ואינו ליומו נאסר, דמאחר וכל מעלת ליומו הוא שלא ישכח ויבוא לאכול במין ההפכי, צריך שבאמת יאכלנו ליומו ולא מהני מה שבעצם הוא שיעור מועט ויאסר. [וכן מבואר להדיא בחמודי דניאל בב"ח י"ב, ובנפש חיה יור"ד ל"ו]

וביד יהודה [ארוך סק"ח] כתב שאפי' שמוכח שדעת הרמ"א שכל ליומו נחשב מועט, מ"מ מאחר והחלות לפעמים נשארות ליום א' או ב', וגם לפעמים אוכלים אותן עם חלבי בסעודה ג', לכן אסור ללושו עם שומן, ולדבריו מי שרגיל לאכול חלבי בסעודה שלישית או שרגיל להשתמש בחלות גם אחרי שבת, חלות שנאפו בתבנית בשרית בת יומא, או אפילו אם רק הניחו לחמם אותם ע"ג הסיר של הטשולנט, יאסרו לגמרי באכילה, אלא שדבריו צ"ב דכל הטעם שליומו מותר הוא דלזמן מועט לא חיישין שמא ישכח ויבוא לאוכלו עם המין ההפכי, וא"כ מה בכך שרגיל לאכול חלבי בסעודה ג', {ואולי כוננו בצירוף שרגילים גם להשאירם ליום א' וממילא נאסר גם ליומו ואינו נראה}

ב. זוג צעיר שיש להם רק סכין פרוה, חתכו איתו בשר חם.

1. האם מותר להם להמשיך להחזיק את הסכין בבית ללא הגעלה
2. וכן מי שיש לו רק קדרה אחת פרוה, בישלו בה בטעות בשר, האם מותר לו להחזיק את הקדרה בבית.

¹⁵ לדעת הפמ"ג סימן ל"ה שפ"ד סק"ג, דלא כהפכ"ח ועוד.

3. וכן מי שיש לו מטחנה פרוה, וטחנו בו בטעות בשר חם, או טחנו בו קציצות בשר המעורבות בבצל ושום, האם מותר לו להמשיך להחזיק את המטחנה בבית.
[ט"ז סק"א, משב"ז פ"ז, חו"ד זיאו"ר סק"א, חכמ"א כלל נ' ס"ז]

ב בט"ז [סק"א] מבואר שלא רק בלחם נאמר הגזירה שמא יבוא לאכול עם מין ההפכי, אלא גם מדוכה, דהיינו מי שאין לו מדוכה מיוחדת לבשרי אלא שבטעות הפרוה נהיה בשרי, המדוכה נאסרת בשימוש אפי' לבשרי, שמא ישתמש בו למאכל שיאכל עם חלבי.

ובמשב"ז [סק"א] כתב שכל האיסור הוא רק אם אין לו עוד מדוכה אחרת לחלבי. ומ"מ מבואר בדבריו [וכן ביאר דבריו בהגהות מהרש"ק] שכל דינו של הט"ז שאוסר, זה רק במדוכה שדכו בה דבר חריף עם בשר, שנבלע בו הבשר ביחד עם החריף, אבל קדרה פרוה שבישלו בה בטעות בשר, מאחר וגם אם ישתמש בה אח"כ למאכל שיאכל בחלב זה יהיה רק נטל"פ, מותר.

ולדבריו לכאורה ה"ה סכין פרוה שחתכו בו בשר חם, גם לדעת הט"ז הסכין מותר בשימוש, אבל אם טחנו במטחנה בשר ביחד עם בצל או שום, ואין להם עוד מטחנה, אסור יותר להשתמש במטחנה כלל, אבל אם רק טחנו בו בשר חם גם אם אין להם עוד מטחנה מותר להמשיך ולהשתמש במטחנה,

אבל הפר"ח [סק"א], החו"ד ביאורים [סק"א], והחכמ"א [כלל נ' ס"ז] חולקים לגמרי על דינו של הט"ז וסוברים שרק בפת נאמרה גזירה זו. ולא בדברים אחרים, [ועיין להלן תשובה ה'], ובשד"ח הביא מהשו"מ שהביא חבל פוסקים שאפילו נרות שעל השולחן שיש לחוש שיטף לתוך מאכל אסור לעשות של חלב ללא היכר.

ג. נשפך כוס חלב על כר לחם.

1. האם הלחם מותר באכילה.
 2. האם יכול לחלקו לכמה שכנים.
 3. והאם יכול לטעום את הלחם אם יש בו טעם חלב.
 4. ומה הדין אם טחן את הלחם עירב אותו בתוך קוגל או לתוך מאכלים אחרים ואינו ניכר.
 5. ומה הדין אם נתערב לו לחם זה בין כמה לחמים אחרים.
- [חו"ד זיאו"ר סק"א, סק"ו, וסקי"ד, פ"ד סק"א, יד יהודה ארוך סק"ג, סק"ד, וסק"ה, חכמ"א כלל נ' דין ד', משב"ז סק"א, פ"ת סק"ו].

ג בחו"ד [ביאורים סק"ו] מבואר, [וכ"כ היד יהודה ארוך סק"ג] שהדין של פת שנילוש עמו שנאסר, זה לא רק אם נילוש בשעת האפיה עצמה אלא גם אם רק אחרי האפיה נתערב בו חלב וכדו' נאמר הדין של נילוש עמו, וביותר שלדעת החו"ד באופן כזה שנשפך חלב וכדו' שלא בשעת האפיה לא יועיל ס', מאחר ואינו מתפשט בשוה.

ומ"מ כתב ביד יהודה [ארוך סק"ג] שבאופן זה שלא נתערב בו בשעת האפיה אלא רק אח"כ, וגם לא נעשה ע"י אדם ואפי' לא נעשה בשוגג, אלא מאליו נשפך וזב תחתיו, אפילו שבכל מקום פת שכבר נילוש בחלב לא מהני שאח"כ יחלקנו לכמה אנשים ויהיה לכל אחד שיעור מועט, דבשעה שנאפה עם חלב כבר נהיה לחתיכת איסור, באופן שנבלע בפת רק אחרי האפיה לא נהיה לחתיכת איסור אלא שכל האיסור שלו הוא כי יש בו החשש שמא יאכלנו עם המין ההפכי, וגם נעשה בשוגג שאין מקום לקונסו ולאסור, ולכן מועיל שיחלקו אח"כ לכמה שכנים. וכ"כ החכמ"א [כלל נ' ס"ה] אלא שבדבריו נראה לכאורה שבאופן שזב מאליו תחתיו, גם אם זה בשעת האפיה עצמה מהני שיחלקו לכמה אנשים שלכל אחד יהיה שיעור מועט.

וטעימה לראות האם נגזש טעמו, באופן שנילוש עמו ממש, בחו"ד [ביאורים סק"ו] מבואר שלא מהני, וכ"כ הפליתי [סק"א] אבל בחכמ"א [הנ"ל] מבואר שמהני, ובבינת אדם [נ'] חילק שאם עירב בכונה לא מהני שיטעמו אח"כ לראות האם יש בו טעם חלב, דעצם העירוב הוא כעין מבטל איסור בידים שנאסר, אבל אם נתערב מאליו מהני טעימה להתירו. ובמשב"ז [סק"ב] כתב שאם עירב בכונה נחשב כמבטל איסור ואפילו יש ס' כנגדו אסור, אבל אם נתערב מאליו אם יש ס' מותר וכן טעימה מהני.

ואם נתערב הפת במאכלים אחרים שאינם מינם, בחו"ד [ביאורים סק"ב] כתב שבטל ברוב, וביד יהודה [ארוך סק"ה] הביא מהלבוש שי"א שדינו ככל שאר איסורים שלא בטיל ברוב, ומסיק שלא גרע מפת עכו"ם וגבינה שלהם שבטילה ברוב, וגם א"א לחשיבו לדבר שאסור מחמת עצמו שמחמת כך יחשב לחתיכה הראויה להתכבד שלא יתבטל.

אמנם אם נתערב בפת אחר ביד יהודה [ארוך סק"ד] הביא מהלבוש שרד שאפי' פת מועט שמותר לאוכלו בפני עצמו, כשנתערב באחרים נהפך לפת מרובה ונאסר אבל היד יהודה חולק עליו, וכתב שאם בכל התערובת יש ס' כנגד הבשר הבלוע באותו פת הכל מותר, אבל אם אין בהכל ס' כנגדו, נחשב כאילו הכל נילוש עם הבשר, אבל מ"מ קיל מנילוש עמו, ובוזה יועיל אם יחלקו אח"כ לכמה אנשים.

ד. מי שעשה סופגניות חלביות, האם הן מותרות באכילה.

1. האם יש הבדל איזה כמות סופגניות עשה.
2. אם עשה כמות גדולה למסיבה של היום, האם מותר. באכילה.

3. האם מותר לו להכין את זה למסיבה של מחר.
 4. אם עשה כמות גדולה לעצמו, האם יכול להביא את זה לאיזה שמחה או מסיבה שודאי יאכלו את הכל היום.
 5. וכן מי שאוכל בשבועות חלבי, האם מותר לו לאפות חלות משוחים בחמאה, לצורך זה.
 6. אם נזכר כשזה עדיין בצק, האם יכול להוסיף כמות בצק או חומרים כדי שיהיה בהם ס' כנגד החמאה, או להחליט שאח"כ יחלק את זה לשכנים.
- [ס"א, שפ"ד סק"א, חו"ד חידושים סק"ד, יד יהודה קלר סק"ב, וסק"ד, חמודי לניאל צ"ח י"ב, פ"ת סק"ג].
- ד. לדעת המחבר [ס"א] השיעור שפת שנילוש בחלב מותר הוא רק כדי אכילה אחת, אבל לדעת הרמ"א כל שעושהו ליומו נחשב כדבר מועט ומותר, והכמות של ליומו נמדד לפי כמות האנשים שלהם הוא מכין שיאכלו באותו יום, בין אם מכין לעצמו ובין אם מכין למסיבה וכדו', והטעם הוא מפני שכל שמכין לאותו יום לא חיישין שמא ישכח. [כמבואר בשפ"ד סק"א, ובחו"ד חידושים סק"ד] ולכאורה גם לדעת המחבר של שיעור סעודה אחת תלוי לכמה אנשים הוא מכין. ולפי"ז להכין סופגניות חלביות וכדו' לדעת המחבר מותר רק בשיעור כדי אכילה אחת, אבל לדעת הרמ"א מותר להכין כמות שצריך לאותו יום, בין לצורך עצמו או שמכין לצורך מסיבה וכדו'.
- אמנם גם אם צריך להכין כמות גדולה של סופגניות חלביות לצורך מסיבה וכדו' כל ההיתר הוא רק אם מכינים אותו באותו יום ממש מותר, אבל להכין לצורך מסיבה של מחר, אסור, וכן מי שאופה חלות חלביות לצורך סעודה של חג השבועות, מותר לו לאפות אותם רק בערב יו"ט ולא יום קודם, וכן בחו"ל יהיה אסור לאפות ליומים של שבועות בערב יו"ט כי אינו ליומו [וכן מבואר להדיא בחמודי דניאל בב"ח י"ב, ובנפש חיה יור"ד ל"ו].
- ואם עשה הרבה סופגניות לא יועיל שאח"כ יחלקו להרבה אנשים כ"כ החו"ד [חידושים סק"ה] והשפ"ד [סק"א] דמאחר וכבר חל עליו איסור נעשה נבילה, דלא כהפליתי [סק"א] וכן אם יעשה אח"כ היכר וסימן לא יועיל כי כבר נהיה לחתיכה של איסור. [חמודי דניאל תערוכת י"ח]¹⁶
- אמנם אפשר שסופגניות חלביות וכן עוגה חלבית, מאחר ואין הרגילות שלהם לאוכלם עם בשר, אלא להיפך הדרך שלו הוא לשתות עמו קפה, אין עליו כלל דין פת שנילוש עמו וכמו שנתבאר בתשובה הבאה.
- אבל אם נזכר בעודו בצק, מאחר וזה עדיין לא נאפה ועדיין יכול לכתחילה לאפות אותו ע"י שינוי, א"א להחשיבו עדיין לאיסור, ולכן יועיל שיוסיף בו חומרים כדי שיהיה יותר מס', או שיאפנו על דעת לחלקו להרבה אנשים. [כ"כ ביד יהודה קצר סק"ד]

ה. מיני סלטים, חמוצים וחריפים, שנתבשלו בקדרה בשרית.

1. האם הם מותרים באכילה כלל.
 2. וכן מי שבישל פירי תפוז"א מעורב בחמאה לכמה ימים, או אורז מעורב ברוטב בשרי, האם מותר באכילה.
 3. וכן קוגל חלבי, או בשרי, שאינו ניכר שהוא שונה מקוגל רגיל, האם מותר באכילה.
 4. וכן חביתיות או לביבות שטיגנו אותם במחבת, ומשחו את המחבת בחמאה, או חביתיות פרוה שמילאו אותם בגבינה, האם מותרים באכילה.
 5. האם צריך לעשות שינוי בין בורקס חלבי ובשרי.
 6. וכן גלידה חלבית, או שוקולד חלבי, שמבחוץ אין כל סימן ניכר שזה חלבי, האם מותרים באכילה.
- [פ"ת סק"ג, רע"א סק"ב, משב"ז סק"א, וסק"ב, יד יהודה לרוד סק"א, וקלר סק"ג, פר"ח סק"א, חכמ"א כלל נ' דין ג', חתם סופר, שד"ח צ"ח חסידת ליניס ח].

ה. בגדר האיסור של פת הנילוש בשומן, נחלקו האחרונים האם האיסור נאמר רק בפת, או בכל דבר שהרגילות הוא לאכול אותו עם חלב ועם בשר, בט"ז [סק"א] מבואר שאפילו בכלים שיש בהם בליעות של בשר נאמר הגזירה של נילוש עמו, ובצ"צ [הביא הפ"ת סק"א] מבואר שלא רק בלחם נאמר גזירה זו של נילוש עמו, אלא גם ביין יש גזירה זו. והרע"א [סק"ב] כתב שלא רק בפת גזרו אלא בכל דבר שהרגילות לאכול עם בשר וחלב, ומ"מ רק דברים הנאכלים עם החלב או הבשר, אבל לא במאכלים שנאכלים רק תוך שש אחד מהשני. וכן הביא בפ"ת סק"ג מהמהרי"ט, ובחכמ"א [כלל נ' ס"ג] שרק בפת שנאכל עם חלב ובשר גזרו, אמנם משמעות דבריו שהעיקר זה מה שנאכל עם חלב ובשר ולא רק אחריהם ולא מפני שזה רק דין בפת, ובמשב"ז [סק"א] כתב כהצ"צ לאסור גם יין שעירבו עם חלב, אלא שאפשר שמה מוכח רק שסובר שלא רק בפת גזרו אלא בכל דבר, אבל עדיין אפשר שסובר כהרע"א שרק מה שנאכל ממש ביחד עם חלב ובשר גזרו ולא בדברים הנאכלים אח"כ.

אבל הפר"ח סק"א, החו"ד, והנחלת צבי, שהובאו בפ"ת [הנ"ל] וכן בחידושי החתם סופר מבואר שרק בפת שחמיר טפי ועל הלחם יחיה האדם גזרו ולא בדברים אחרים, ולדבריהם לכאורה אין כל חיוב לעשות בורקס חלבי ובשרי סימנים מיוחדים.

¹⁶ ואם לא ידע שיש איסור נחלקו האחרונים אם יכול למכרו בכמויות קטנות לישראל, או רק לעכו"ם או גם לעכו"ם ולא. [חו"ד סק"ו, שפ"ד סק"א, קף החיים סק"א, רק פעלים ח"צ י"א].

אבל ביד יהודה [סק"ג] חולק על המהרי"ט וסובר שאפילו דברים שכל החשש שלה הוא רק שיאכלנו תוך שש שעות ג"כ יש את הגזירה,

נמצא שלדעת הפר"ח ודעימיה גם סלטים שרגילים לאכול אותם בתוך סעודה בשרית וחלבית מותר לעשות אותם חלבי או בשרי, ואפשר שאפילו עוגה לענין זה אינו מוגדר כפת שעל הלחם יחיה האדם, אבל לדעת הצ"צ, הפמ"ג, והרע"א, שאינו דין בפת אלא כל דבר שהרגילות לאכול עם בשרי וחלבי, א"כ פירי תפוז"א שבישלו עם חמאה לכמה ימים, או אורז ששפכו עליו רוטב בשרי, וכן קוגל חלבי או בשרי שאינו ניכר מבחוץ שהוא שונה, מאחר והרגילות של מאכלים אלו הוא לאכלם בין עם חלבי ובין עם בשרי, וכן חמוצים וחריפים שבישלו אותם בקדרה בשרית לפחות ב"י שמחמת חריפותם נחשבים לנ"ט ראשון, יאסרו לגמרי באכילה כי הרגילות הוא לאכלם עם שתי המינים, וכן חביתות שטוגנו עם חמאה או אפילו ממולאים עם גבינה אם לא נעשו עם היכר נאסרו באכילה.

אמנם אפשר שגם לדעת האוסרים כל דבר שדרכו להאכל עם בשרי או חלבי, מ"מ כל יסוד האיסור אינו אלא דומיא דלחם דהיינו שבמהותו הוא מאכל שרגילים שהוא רק פרוה ובמקרה עירבו בו חלב, או בשר, אבל מאכלים כאלו שהרגילות הוא שיש מהם גם חלבי, גם בשרי, וגם פרוה, כגון קוגל תפוז"א שהרגילות הוא שיש חלבי ויש בשרי, או חביתות שהרגילות הוא שיש מהם הממולאים בגבינה ויש שהם פרוה, בזה אין את הגזירה של שמא יחליף, וכעין זה נראה במשב"ז [סק"ב] במה שכתב על הט"ז של מדוכה שכל האיסור הוא רק במי שהיה לו מדוכה פרוה ובטעות נהפך לבשרי, אבל לא במי שיש לו סתם מדוכה בשרית, וכעין זה כתב ביד יהודה [ארוך סק"א]. והעירוני שבפשטות הפלאדין שעליו דנו בסימן זה נראה להדיא שהוא מאכל שעושים אותו גם בחלבי וגם בבשרי, אמנם אינו מוכרח כי הנידון בפלאדין בסימן זה הוא על מה שזב תחתיו, ואפשר שגם דבר שהרגילות לשאול מ"מ זה רק בצורה שרגיל אבל קוגל שהיה פרוה ונשפך תחתיו רוטב בשרי בזה כן שייך את הגזירה שיתעו. שו"ר בשד"ח שהביא מהחיד"א על ממולא שצריך היכר, ושבתפארת אדם כתב עליו שעל אותם דברים הידועים להדיא שלפעמים מלאים מבשר ולפעמים מחלב והדרך לשאול לא נאמר דין זה.

אמנם גם לפי"ז רק מקום שיש רגילות לערב לפעמים את הפירי בחמאה או את האורז ברוטב בשרי מותר להחזיקו משא"כ מקום שאין כזה רגילות אלא במקרה עשו כך יאסר, וכן חמוצים וחריפים רק בבית שהרגילות שהוא מיועד לבשרי מותר, אבל מקום שתמיד הוא פרוה אם בטעות בישלו אותם בקדרה בשרית, או חתכו את הצנון שום וכדו' בסכין בשרי, יאסר לגמרי ועדיין צ"ע. [שו"ר כעין זה ממש בדרכ"ת סקכ"א].

ולדעת היד יהודה שהביא מהש"ד, גם גלידה חלבית שאין עליו כל היכר שהוא חלבי, אפילו שאוכלים אותו רק תוך ו' שעות מבשרי ולא ביחד עם המינים האלו יאסר, אמנם להמבואר לעיל גם גלידה אפשר שמאחר והרגילות המצויה שיש פרוה וחלבי לא שייך בזה את הגזירה. ולדעת הט"ז יש לדון האם סובר כהיד יהודה שלא דוקא מאכלים שנאכלים עמו או שלמרות שאוסר גם בכלים אפשר שמ"מ כונתו רק בכלים שטוחנים בהם מאכלים כאלו שהרגילות לאכלם ביחד עם בשר או חלב אבל לא כאלו שרק אחריהם.

ו. מי שהולך לכולל ליום שלם, או נוסע טיול ליומיים.

1. האם מותר לו להכין לעצמו לחמניות מרוחות בחמאה, לכל היום או היומיים.
2. האם שונה כאשר הלחמניות מרוחות בגבינה, או ממולא בגבינה צהובה,
3. וכן עוגיות שמרחו אותם אחרי האפיה עם שוקולד חלבי, האם הם מותרים האכילה.
4. והם יש הבדל אם משחו את העוגיות עם השוקולד, או שהטבילו את העוגיות בהם
5. והאם יש הבדל אם העוגיות, או השוקולד היו עדיין רותחים.
6. והאם יש הבדל אם עשו כך בכונה או שנפל לתוך השוקולד.

[משנ"ז סק"א, חו"ד ביאורים סק"ב, יד יהודה קל"ר סק"ב צפ"ד סק"א].

ו. בט"ז ובש"ך שביארו שבפשטיד"א מיירי שלא זב תחת הפת ממש אלא זב ונבלע בתנור והבליעות הם אלו שהמשיכו עד לפת, והרי קי"ל שמכלי למאכל בליעות עוברים רק בשיעור כד"ק וא"כ מוכרח דסברי שגם פת כזו שרק בכד"ק שלו נבלע ממין מסויים נאסר באכילה, ובחו"ד [ועוד אחרונים מובא לעיל שאלה ג] מבואר שלא רק פת כזו שבשעת האפיה בעצמה נילוש בה שומן נאסר, אלא גם אם רק אחרי האפיה נשפך עליו חלב נאסר, וא"כ לדעת המחבר ששיעור של יומו גם נחשב כבר למרובה, או לדעת הרמ"א שלהכין לצורך מחרת אסור, מי שמכין לחמניות מרוחות בחמאה ליום אחד, או שנוסע לטיול וכדו' ומכין ליומים צריך ליאסר. אמנם כל זה אם זה מרוח היטב ולא ניכר, אבל אם זה ממולא בגבינה, או גבינה צהובה שקצת בולט החוצה, וכן עוגת גבינה, מבואר בשפ"ד [סק"א] שהיכר אינו צריך להיות דוקא ע"י שינוי צורה אלא גם אם בולט החוצה, או ניכר מחמת כל צורה שהיא מותר.

במשב"ז [סק"א] מבואר שאם החלב מעורב בכולו, ויש בהכל ס' כנגד החלב אין לו דין פת הנילוש בחלב, וממילא את הטבילו את העוגיות בשוקולד החלבי בשעה שהיה עדיין חם, וכן אם מרחו עליו את השוקולד בזמן שהעוגיות עדיין היו חמים, אם יש ס' כנגד השוקולד החלבי מאחר ומתערב בכולו בטל ומותר, אבל אם רק טחו את העוגה בשוקולד, או שאפילו אם הטבילו את העוגיות בעודם רותחים בשוקולד חלבי שכבר צונן, לא מספיק ס', אלא צריך גם להסיר כדי נטילה.

ויש לעיין דאם באופן שנבלע רק בשיעור כדנ"ט, מהני שיטול כדנ"ט, וע"י הנטילה כבר לא יחשב לפת שנילוש עמו ויחזור הפת להתירו, א"כ בכל החשש של זב תחתיו שמבואר שהפת אסורה, אמאי כלל הפת אסורה, נהי נמי דכל שלא הסירו נחשב כנילוש עמו, מ"מ שיועיל להתירו ע"י שיסיר בשיעור כדנ"ט, והפת תהיה מותרת.

ובחו"ד [ביאורים סק"ב] כתב ג"כ שאם יש ס' הפת מותרת, ומ"מ זה רק באופן שהחלב מעורב בכולו, אבל אם נבלע רק בכדנ"ט שלו לא מהני ס', וכן אם לא עשה ממנו עיסה אלא נשפך עליו ונבלע בו אינו מתפשט בשוה ולא מהני ס', וא"כ אם משחו את השוקלד על העוגיות לא יועיל ס' אבל אם הטבילו בו את העוגיות, אפשר שיועיל ס'.

וביד יהודה [קצר סק"ב] כתב שאם עירב כן לכתחילה ויש ס', עם המין ההפכי אסור לאוכלו אפילו שיש ס', אבל עם המין שעירב בה או בפנ"ע מותר.

אמנם אפשר שאם נכונים הדברים שכתבנו בשאלה קודמת שכל דבר שהרגילות שלו שלפעמים יש בו חלבי או בשרי, ולא שתמיד הוא פרוה אין את האיסור, גם פת שמרוח וכן עוגיות כבר לא נחשב לפת רגילה שהיא תמיד פרוה אלא כמאכל שרגילים לבדוק מה יש בתוכו וממילא אין בו איסור כלל וצ"ע.

